

TURGUT ÖZAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER
ANABİLİM DALI

27 MAYIS'I MEŞRULAŞTIRMA ARACI OLARAK
HÜRRİYET VE ANAYASA BAYRAMI
MEDYA ANALİZİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

İsa YAZAR

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Mahmut AKPINAR

Ankara-2013

TURGUT ÖZAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER
ANABİLİM DALI

27 MAYIS'I MEŞRULAŞTIRMA ARACI OLARAK
HÜRRİYET VE ANAYASA BAYRAMI
MEDYA ANALİZİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

İsa YAZAR

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Mahmut AKPINAR

Ankara-2013

Turgut Özal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- tez içindeki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda ilgili eserlere bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu,
- atıfta bulunduğum eserlerin tümünü kaynak olarak gösterdiğimi,
- kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı,
- ve bu tezin herhangi bir bölümünü bu üniversite veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı beyan ederim.

10 / 06 / 2013

İsa YAZAR

ONAY

İsa YAZAR tarafından hazırlanan *27 Mayıs'ı Meşrulaştırma Aracı Olarak Hürriyet ve Anayasa Bayramı Medya Analizi* başlıklı bu çalışma, 10 Haziran 2013 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği / oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Ana Bilim dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Mahmut AKPINAR

Yrd. Doç. Dr. Farkhad ALİMUKHAMEDOV

Yrd. Doç. Dr. Hüseyin YILDIZ

ÖNSÖZ

Askerin siyasete müdahalesi, Türkiye siyasi tarihinin ayrılmaz bir parçasıdır. Bu müdahalelerin en önemlisi ise hem darbe geleneğini başlatması hem de yıkıcı sonuçları itibariyle 27 Mayıs 1960 darbesidir. Türkiye'nin siyasi tarihinde bir ilk olan 27 Mayıs, toplumda büyük yaralar açmış ve siyaset kurumu uzun yıllar vesayet altında tutulmuştur. Darbenin ardından Başbakan Adnan Menderes ile iki bakanının idam edilmesi, Türkiye için hala büyük bir kara lekedir. İntikam hissiyle hareket eden 27 Mayısçılar, bugün unutulmuş birçok talihsiz uygulamaya imza atmıştır. Bu düzenlemelerden biri de 18 yıl boyunca kutlanan Hürriyet ve Anayasa Bayramı'dır. Bu çalışmayla 27 Mayıs 1960 Darbesi'nin karanlıkta kalmış uygulamasını hem araştırmacıların hem de yakın tarih okuyucularının dikkatine sunmak istedim.

Bu çalışmada bana büyük destek olan hocam Doç. Dr. Mahmut Akpınar'a teşekkürü bir borç biliyorum.

ÖZET

Cumhuriyet'in kuruluşundan 1950'ye kadar iktidarı elinde tutan CHP, icraatlarını meşrulaştırmak için pek çok günü 'bayram' ilan etmiştir. Halkevleri Bayramı, Toprak Bayramı ve Saltanatın Kaldırılması Bayramı bunun tipik örnekleridir. 27 Mayıs 1960 Darbesi'ni gerçekleştiren askeri yönetim de CHP'nin mirasını devam ettirerek darbe gününü bayram ilan etmiştir. 13 Nisan 1963 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren kanunla 27 Mayıs, 18 yıl boyunca Hürriyet ve Anayasa Bayramı olarak kutlanmıştır. Sivil yönetimlerin kaldırmaya cesaret edemediği bu bayram, 12 Eylül 1980 darbesinin ardından 1981 yılında Milli Güvenlik Konseyi kararı ile kaldırılmıştır.

Askeri yönetim, darbe gününü bayram ilan ederek kendisi için propaganda fırsatı yaratmıştır. Darbe yönetiminin hedefi bayram vurgusu altında yapılan darbeyi meşru göstermektir. 1963 yılından itibaren her yıl düzenli olarak kutlanan Hürriyet ve Anayasa Bayramı'nda siyaseti baskı altında tutan mesajlar verilmiştir. Devlet yöneticileri ve siyasetçiler, her yıl Genelkurmay'a gidip Genelkurmay Başkanı'nın şahsında askere, darbeyi yaptığı için tebriklerini sunmaktadırlar. Okullara kadar genişletilen kutlamalarda darbenin haklılığı ve gerekliliği anlatılmıştır. 27 Mayıs kutlamaları, darbe yönetimi tarafından olabildiğince görkemli gerçekleştirilirken siyasetçiler her an yeni bir 27 Mayıs korkusu yaşamıştır.

Anahtar Sözcükler

- 1- 27 Mayıs 1960 Darbesi
- 2- Hürriyet ve Anayasa Bayramı
- 3- Bayram meşruiyet ilişkisi
- 4- 27 Mayıs Pulları
- 5- Medya Analizi

ABSTRACT

The Republican People's Party (CHP), who seized the power till 1950, declared many days as 'national holiday' due to legitimate its actions. Community Centre Day, Abolition of the Sultanate, Feast of the Earth are some of the examples. The military, which carried out May 27 1960 coup, continued the legacy of CHP and declared coup day as 'national day'. The coup day was celebrated as 'Independence and Constitution Day' for 18 years after the law which passed in 13 April 1963. Ironically, no civil government dared to abolish this policy. After another military coup in 1980, National Security Council abolished the celebration of 'Independence and Constitution Day'.

The military, created a propaganda opportunity for itself by declaring the coup day as national day. The real target was to legitimate the coup. During the celebration of the Independence and Constitution Day, military always gave messages to pressure the politics. But again ironically, politicians went to Chief of General Staff every year and congratulated the soldiers for the coup. Even in the schools, there were celebrations and students were told that the coup is necessary. In such an environment and atmosphere, politicians were scared of a new military strike.

Key Words

27 May 1960 Coup

Independence and Constitution Day

National Day – Legality Relation

27 May Stamps

Media Analysis

İÇİNDEKİLER

ONAY	i
ÖNSÖZ	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
KISALTMALAR	vii
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	4
BAYRAM MEŞRUIYET İLİŞKİSİ VE TÜRKİYE PRATİĞİ	4
A- Teorik Çerçeve.....	4
B- Türklerde Bayram Olgusu.....	5
C- Cumhuriyetin Bayramlar Aracılığıyla Meşruiyet Arayışı	5
D- 10 Temmuz Bayramı	6
E- Yeni Rejimin Yeni Bayramları	7
F- Saltanatın Kaldırılması Bayramı	8
G- Halkevleri Bayramı	9
H- Toprak Bayramı	12
İKİNCİ BÖLÜM	15
DARBELER VE 27 MAYIS	15
A- Askerin Siyasete Müdahalesi Ve Türkiye'deki Darbeler	15
B- DP'nin Kurulması ve Çok Partili Siyasi Hayata Geçiş.....	17
C- Demokrat Parti'nin İktidara Gelişi.....	20
E- 1954 Seçimleri ve DP'nin İkinci Kez İktidara Gelişi	23
F- 1957 Seçimleri ve İlk Cunta Oluşumları.....	25
G- Dokuz Subay Olayı ve Cuntanın Üzerinin Örtülmesi	26
H- 27 Mayıs'a Giden Yolda Yeni Cuntaların Oluşumu	28
I- 1960 Darbesi.....	30
J- Cunta, Kendi Çocuklarını Yiyor	33
K- 147 Öğretim Üyesi Üniversiteden Atılıyor.....	33
L- Yassıada Yargılamaları	34
M- Tarihe Geçen Kara Leke; İdamlar	35

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	38
DARBİYİ MEŞRULAŞTIRMA FAALİYETLERİ	38
A- 1961 Anayasası ve 27 Mayıs'a Koruma Zırhı	38
B- Tedbirler Kanunu	40
C- 27 Mayıs Sigarası.....	42
D- 27 Mayıs Pulları.....	42
Resim 1: 27 Mayıs ile Türklerin Ergenekon'dan Çıkması	44
Resim 2: Zincirlerini Kıran At	45
Resim 3: 27 Mayıs Darbesi ve Atatürk yanyana.....	46
Resim 4: 27 Mayıs, Güneş ile Sembolize Ediliyor	47
E- Ders Kitaplarında 27 Mayıs Propagandası	48
F- 27 Mayıs Broşürleri	48
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	49
HÜRRİYET VE ANAYASA BAYRAMI	49
A- Hürriyet ve Anayasa Bayramı İçin Kanun Teklifi.....	49
B- Meclis Görüşmeleri.....	50
C- '27 Mayıs Hukukun Ve Meşruiyetin Dayanağı' İddiası.....	51
D- AP, 27 Mayıs Bayramını Destekliyor	52
E- Tek Bir Kişi Karşı Çıkıyor	53
F- Kanun Aleyhinde Konuşacak Milletvekili Çıkıyor	55
G- 27 Mayıs Bayram Kabul Ediliyor	56
H- AP Milletvekillerinden Pasif Direniş.....	56
BEŞİNCİ BÖLÜM	60
HÜRRİYET VE ANAYASA BAYRAMI KUTLAMALARI VE MESAJLAR. 60	
A- Cumhuriyet Gazetesi (1963- 1980)	60
1-Sivil Siyaset Askeri Tebrike Gidiyor.....	62
2- Asker, Siyaseti Tehdit Ediyor	63
3- 27 Mayıs Darbesi'nin 10. Yılında Kutlamalar.....	66
4- 27 Mayıs'a İlgi Azalıyor	69
5- Demirel, Erbakan ve Türkeş Törenlere Katılmıyor	70
6- Demirel'den 27 Mayıs Bayramına Sert Tepki	71

B- Milliyet Gazetesi (1963- 1980)	72
1- 27 Mayıs Okullarda Kutlanıyor	74
2- 27 Mayıs Darbe Korkusuyla Kutlanıyor.....	75
3- Siyasi Liderler 27 Mayıs Törenlerine Katılmıyor.....	77
C- Tercüman Gazetesi (1963- 1980)	78
1- 27 Mayıs'a Eleştirel Bakış.....	79
2- '27 Mayıs Bayramı CHP'nin İcadı'	82
MEDYA ANALİZİ	84
SONUÇ.....	89
KAYNAKÇA	95
EKLER.....	105
EK 1: 28 Mayıs 1970 Cumhuriyet Gazetesi	105
EK 2: 28 Mayıs 1964 Milliyet Gazetesi.....	106
EK 3: 28 Mayıs 1965 Milliyet Gazetesi.....	106
EK 4: 28 Mayıs 1969 Milliyet Gazetesi.....	106
EK 5: 28 Mayıs 1963 Tercüman Gazetesi	106

KISALTMALAR

AP	Adalet Partisi
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
CMP	Cumhuriyetçi Millet Partisi
CKMP	Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi
DP	Demokrat Parti
HSYK	Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu
HP	Hürriyet Partisi
MP	Millet Partisi
MC	Milliyetçi Cephe
MSP	Milli Selamet Partisi
MHP	Milliyetçi Hareket Partisi
MGB	Milli Birlik Grubu
MBK	Millî Birlik Komitesi
MGK	Milli Güvenlik Konseyi
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TSK	Türk Silahlı Kuvvetleri
TKP	Türkiye Köylü Partisi
YTP	Yeni Türkiye Partisi

EKLER

EK 1: 28 Mayıs 1970 Cumhuriyet Gazetesi	105
EK 2: 28 Mayıs 1964 Milliyet Gazetesi.....	106
EK 3: 28 Mayıs 1965 Milliyet Gazetesi.....	106
EK 4: 28 Mayıs 1969 Milliyet Gazetesi.....	106
EK 5: 28 Mayıs 1963 Tercüman Gazetesi	106

GİRİŞ

Demokrasi serüveni inişli çıkışlı bir seyir izleyen Türkiye Cumhuriyeti, 90 yıllık dönemde ikisi fiili darbe, biri muhtıra ve biri de post modern darbe olmak üzere 4 büyük askeri müdahaleyle karşılaşmıştır. Darbe ve müdahaleler, ülke ekonomisine, sosyal yapısına ve kurumlarına zarar vermesinin ötesinde Türkiye’de bir darbe geleneği oluşturmuştur. Darbelerin ardından işbaşına gelen askeri yönetimler, idamlar, işkenceler ve gözaltılar başta olmak üzere pek çok tartışmalı icraata imza atmışlardır. Bu icraatlardan biri de 27 Mayıs 1960 Darbesi’nin ardından, darbe gününün bayram olarak ilan edilmesi ve kutlamasıdır. Bu tez çalışmasında Hürriyet ve Anayasa Bayramı incelenmiştir.

Beş bölümden oluşan çalışmanın ilk bölümünde bayram meşruiyet ilişkisi ele alınıyor. Bu konudaki teorik çerçeve ve Türkiye pratiği inceleniyor. İktidarların bayram yoluyla icraatlarını toplumda kabul ettirme girişimi, İttihat Terakki’nin İkinci Meşrutiyet’in ilan edildiği 10 Temmuz’u bayram yapmasından başlanarak bu geleneğin Cumhuriyet döneminde devam ettirilmesi ele alınıyor. Cumhuriyet’i kuran İttihatçı kadronun pek çok günü bayram ilan ederek meşruiyet arayışına girişmesine yer veriliyor. Bu bağlamda 10 Temmuz Bayramı’nın yanı sıra 1933 yılındaki Halkevleri Bayramı ve 1946 yılında ilan edilen Toprak Bayramı örnekleri incelenmiştir.

İkinci bölümde darbelerin teorik çerçevesi, Türkiye’deki demokrasiye müdahaleler, Türkiye’nin çok partili hayata geçişi, Demokrat Parti’nin kuruluşu, iktidar yılları ve 1960 darbesinin gerçekleşmesi konu ediliyor. Bu bölümde literatür taraması yapılarak konu ile ilgili kitap, makale ve tez çalışmaları incelenmiştir.

Üçüncü bölümde 27 Mayıs 1960 Darbesi’ni meşrulaştırma yönünde atılan adımlar, DP’yi övmeyi ve 27 Mayıs’ı eleştirmeyi suç sayan meşhur Tedbirler Kanunu, 1961 Anayasası ve askeri yönetimin kendini meşru gösterme yönündeki diğer icraatlar incelenmiştir Darbecilerin 27 Mayıs sigarası üretmesi ve 27 Mayıs pulları bastırması gibi uygulamalar ele alınmıştır.

Dördüncü bölümde ise çalışmasının ana konusunu oluşturan Hürriyet ve Anayasa Bayramı'na ilişkin kanunun Meclis serüveni ele alınmıştır. Bayramın ilan ediliş süreci, siyasi partilerin tutumu, kanun teklifi ve Genel Kurul görüşmeleri incelenmiştir. Bu amaçla Meclis Tutanak Dergisi'nin ilgili sayılarına ulaşılarak Hürriyet ve Anayasa Bayramı'nın Meclis safahatı, kanun hakkında yapılan konuşmalar, partilerin tutumu ile liderlerin ve milletvekillerinin söz ve davranışları çalışmaya konulmuştur. Hürriyet ve Anayasa Bayramı ile ilgili Meclis Genel Kurul görüşmeleri özet olarak çalışmada yer almaktadır.

Beşinci bölümde Hürriyet ve Anayasa Bayramı'nın ilan edilmesinin ardından 1963 ile 1980 yılları arasındaki bayram kutlamaları, verilen mesajlar, kutlamaların yeri, şekli ve içeriği irdelenmiştir. 1963 ile 1980 arasında yayınlanan Cumhuriyet, Milliyet ve Tercüman gazeteleri incelenerek gazetelerin Hürriyet ve Anayasa Bayramı'nı nasıl verdiği ele alınmıştır. Bu amaçla Cumhuriyet, Milliyet ve Tercüman gazetelerinin 27 Mayıs kutlamalarının yer aldığı 28 Mayıs tarihli sayıları 18 yıllık süreçte ayrıntılı olarak incelenmiştir. Medya analizi yapılarak hangi gazetenin bayram kutlamalarını nasıl verdiği, yıllar içerisindeki değişim, bayram kutlamalarında devlet ricalinin ve siyasetçilerin mesajları, konuşmaları, kutlama törenlerinin detayları konu edilmiştir. Siyasetçilere yönelik mesajlar ve askeri yönetimin propaganda faaliyetleri de çalışmanın konusudur.

Bu çalışmayı yaparken önemli ölçüde kaynak sorunu yaşanmıştır. Hürriyet ve Anayasa Bayramı'na ilişkin müstakil çalışma bulmakta zorluklarla karşılaşmıştır. 27 Mayıs 1960 Darbesi'ni konu alan çok sayıda çalışmanın pek azında Hürriyet ve Anayasa Bayramı'na çok kısa yer verilmektedir. Aynı sorunla bayram meşruiyet ilişkisi irdelenirken karşılaşmıştır. Örneğin Toprak Kanunu ile ilgili yüzlerce çalışma varken hemen hiçbirinde Toprak Bayramı'ndan bahsedilmemektedir. Aynı durum Halkevleri Bayramı'nı incelerken yaşanmıştır.

Bir diğer önemli sorun Hürriyet ve Anayasa Bayramına ilişkin kaynaklarda yer alan bilgilerin birbirini tutmamasıdır. Örneğin bayramın kabul tarihi ile kimi kaynaklar yasanın Millet Meclisi'nde kabul edildiği günü, kimi kaynaklar Senato'daki kabulü, bazıları da Cumhurbaşkanı'nın onayına sunulduğu tarihi

vermektedir. Pek çok araştırmacının, o dönemdeki iki Meclisli yapıyı dikkate almayarak tasarının Millet Meclisi'nden geçmesini, yasanın kabul tarihi olarak verdiği görülmektedir. Bu kafa karışıklığını gidermek için birincil kaynaklara müracaat edilmiştir. Çalışmada birincil kaynaklara dayalı arşiv bilgilerine yer almaktadır.

Millet Meclisi Tutanak Dergisi ve Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi'nden yasanın kabul ediliş sürecini gün gün incelenmiştir. Resmi Gazete'nin ilgili sayısına ulaşmıştır. Böylece yasanın Millet Meclisi'nde kabulü, ardından Cumhuriyet Senatosu'nda kabulü, daha sonra Cumhurbaşkanı'nın onayına sunulması ve Resmi Gazete'de yayınlanması birincil kaynaklardan takip edilerek çalışmaya konulmuştur. Birincil kaynaklara dayalı arşiv bilgileriyle, bundan sonra yapılacak akademik çalışmaların yanı sıra makale, yazı ve yorumlarda bayramın kabul tarihi, kutlandığı yıllar ve kutlama şekilleri gibi somut bilgilerin yanlış olarak yer almasının önüne geçilmesi hedeflenmiştir. Tez çalışması, bu yönüyle, tarihe mal olan Hürriyet ve Anayasa Bayramı ile ilgili bir boşluğu doldurmaya nazmettir.

Bu çalışmada, 27 Mayıs Darbesi'nin ardından kabul edilen Hürriyet ve Anayasa Bayramı incelenirken araştırma dönemin kapsayan 18 yıllık süreçte asker siyaset ilişkileri de irdelenmiştir. Bayram kutlamaları vesile yapılarak siyaset üzerinde kurulan baskı, askeri vesayet sisteminin en sert şekliyle işleyişi ve 27 Mayıs 1960 Darbesi'nin meşrulaştırılmasına yönelik çabalar ve medyanın tutumu, çalışmanın çıktılarıdır. Çalışma ile Türkiye'de demokrasinin vesayet altına alınışı, vesayet yılları, siyaset kurumunun asker karşısındaki zayıflığı ve ülkenin zorlu demokrasi serüveni ortaya konmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

BAYRAM MEŞRUIYET İLİŞKİSİ VE TÜRKİYE PRATIĞI

A- Teorik Çerçeve

Tarihi tam olarak bilinmemekle beraber insanların eski çağlarda beri belli günlere özel önem atfettikleri bilinmektedir. Kabile, toplum veya devletlerin özel verdiği günler, zaman içinde bayram olarak anılmaya başlanmış, bugünlere has törenler düzenlenmiştir. Hala dünyanın pek çok ülkesinde çeşitli tarihler bayram olarak kutlanmaktadır. Halk için toplumun ortak hatıra, gelenek ve sevinçlerinden doğan bayramlar, devlet aygıtını elinde tutunlar içinse farklı amaçlarla kullanılmıştır. Tören ve bayramlara, siyasal iktidarların kendi meşruiyetlerini teyit etmek için önem verdiği bilinmektedir. Bayramlar rejimle halkın kaynaşmasını sağlamada bir araç olarak görülmüş ve kullanılmıştır (Doğaner, 2007: 1). Bayramların toplumun dönüştürülmesinde etkisini keşfeden siyasal iktidarlar ve rejimler, çeşitli bayramlar icat ederek iktidarlarını ve icraatlarını meşrulaştırma yoluna gitmiştir.

Genel olarak her siyasal iktidar veya hükümet, yaptığı işleri hem kendi toplumu hem de uluslararası toplum karşısında meşrulaştırma yoluna gider. Uygulamaya koyduğu politikaya bir temel gerekçe bulmaya çalışır. Eğer o siyasal iktidar yürürlüğe koyduğu politikayı kabul ettiremezse bir meşruluk problemi ile karşı karşıya kalır (Türkkahraman, 2000: 93). Meşruiyet sorunu ile karşı karşıya kalmak istemeyen hemen her hükümet, rejim veya siyasi iktidar, çeşitli araçları kullanarak meşruiyet sağlamaya çalışırlar. Bu araçların en önemlilerinden biri de tören, bayram ve kutlamalardır.

Törenlere verilen önem, rejimle halkın kaynaşmasını sağlamada bir araç olarak kullanılmaktadır (Polat, 2009: 51). Kutlama, tören ve bayramlar çerçevesinde çeşitli semboller de oluşur. Özellikle devrim veya darbe ile işbaşına gelen yönetimler, yeni semboller oluştururlar. Çünkü bunlar yeni rejimin meşrulaşmasında çok önemlidir (Türkkahraman, 2000: 84).

B- Türklerde Bayram Olgusu

Türklerde bayram olgusu İslamiyet öncesi dönemde başlamıştır. Hun Türkleri ilkbaharda Mayıs ayında ‘Lung-Cıng’ denilen yerde toplu halde büyük bir bayram yapmaktaydılar. Göktürk asilzadeleri her yıl, atalarının çıktığına inandıkları Ötüken’deki Ecdad Mağarası’na giderek merasimler yaparlardı. Uygur Türklerinde benzer kutlamaların var olduğu bilinmektedir. Yakutlardaki en büyük bayram Mayıs ayı sonlarında veya Haziranda yapılan Ayı Toyon bayramıdır (Polat, 2009: 52). Bütün toplumlarda olduğu gibi kutlanan bayramlar, Türklerin kültürel özellikleri, idari yapıları ve İslam kültürü etrafında biçimlenmiştir. Türkler, İslamiyeti kabul ettikten sonra Ramazan ve Kurban bayramları ile kandil günleri gibi özel günleri de kutlamaya başlamışlardır.

C- Cumhuriyetin Bayramlar Aracılığıyla Meşruiyet Arayışı

Cumhuriyetle birlikte icad edilen milli bayramlar, yakın tarihteki bazı olaylarla, özellikle kurucu kadronun siyasal ve askeri başarılarıyla irtibatlandırılarak üretilmiştir. Bu bağlamda Cumhuriyete geçişte son derece kritik role sahip Erzurum veya Sivas kongrelerinin neden milli bayramlar listesinde yer almadığı önemli bir soru işaretidir (Türkkahraman, 2000: 207). Bu tablo bize göstermektedir ki milli bayramlar ilan edilirken temel saik, Cumhuriyet rejimi açısından önemli günleri bayram yapmaktan öte, yeni devletle birlikte iktidarı ele geçiren ekibin iktidarını meşrulaştırmaktır.

Cumhuriyet dönemindeki milli bayramlar ve törenler, gerek yapılış gerekse içerik olarak devrimci ekibin kendi inanç ve değerlerini topluma empoze etme yolunda kullanılmıştır. *“Halkın kültürünü ölü gören ve bu açıdan bakıldığında halkı olmayan bu elit, törenler yoluyla yeni bir insan ve toplum yaratmayı amaçlamıştır. Bu toplum devlet başkanı ve onun kişilik kültü etrafında bütünleştirilmek istenmiştir.”* (Türkkahraman, 2000: 238).

Cumhuriyet dönemi bayramlarından 23 Nisan milli devlet fikrini ve milli hakimiyeti sembolize ederken 29 Ekim, yeni siyasal yapıyı ve onun kurumlarını

anlatır. 30 Ağustos bağımsızlık, özgürlük ve zaferi, 19 Mayıs ise kurtuluş hareketinin başlama tarihini simgeler (Türkkahraman, 2000: 239). Ancak bu özelliklerinin yanında yeni rejimini kurucu kadrosunu başarısını ifade eden günler olması dikkat çekicidir. Bu bağlamda yukarıda değinmiş olduğumuz Cumhuriyet rejimi açısından önemli günler olan Sivas ve Erzurum kongre tarihlerinin bayram olarak kutlanmamasını Mimar Türkkahraman şöyle açıklıyor; “*Sivas ve Erzurum gibi önemli olan kongrelerin bayram olarak ilan edilmeyişi, belki de bu kongrelerin kişilik kültü yapısı ve felsefesi ile çelişmiş olabileceğinden kaynaklanmış olabilir. Çünkü bu kongreler, bireysel ve karizmatik olmaktan çok toplumsal ve çoğulcu bir karakter arzeder.*”

Cumhuriyetle birlikte dini bayram ve günlerin kutlanışında da önemli farklılık gözleniyor. Osmanlı döneminde devlet düzeyinde kutlanan dini gün ve bayramları kutlama geleneği, yeni rejimle terk edilmiştir. Dönemin basın ve radyosunda yayınlamamıştır. Bu bayramlar, halk nezdinde kutlanarak yaşatılmıştır. Bu dönemin önemli gazetesi olan Cumhuriyet’in kurban olayının köklerini İslam öncesi kültürlerde araması, Ramazan bayramı için ‘şeker bayramı’ ifadelerini kullanması, rejimin dini bayramların içeriğini boşaltma girişimi olarak görülebilir. Bu şekilde içi boşaltılan dini bayramlara yeni bir içerik kazandırılmak istenmiş, içerik yeni rejimle uyumlu hale getirilerek bir meşrulaşma çabası ortaya konmuştur (Türkkahraman, 2000: 240).

D- 10 Temmuz Bayramı

Osmanlı Devleti’nin yenileşme çabaları doğrultusunda sadece devlet düzeni ile sınırlı kalmayan değişim isteği, toplumsal alanda da yeni bir değerler sisteminin oluşmasına yol açmış ve dini bayramlara ek olarak millî bayramlar, millî marşlar ve millî günler düzenlenmiştir. Bu çerçevede İkinci Meşrutiyetin ilan edildiği 10 Temmuz gününün millî bayram olarak kutlanması kararlaştırılmıştır. Milli mücadele yıllarında da Erzurum Kongresi, İkinci Meşrutiyet’in ilanının yıldönümü olan 23 Temmuz’a denk getirilmiştir. Bu bayram 27 Mayıs 1935 yılına kadar 10 Temmuz Bayramı olarak kutlanmıştır (Doğaner, 2007: 1). Modern Türkiye’nin ilk millî

bayramı olan ve 1909 yılında kabul edilen 10 Temmuz veya diğer adıyla 23 Temmuz Hürriyet Bayramı Osmanlı'dan mirastır. İttihat ve Terakki tarafından icat edilen bu bayram geleneğinin Milli Mücadele döneminde ve Cumhuriyetin yıllarında kutlanması, Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e uzanan tarihsel sürekliliğin göstergesidir (Arslan, 2011: 1). Bu bayram aynı zamanda yeni Cumhuriyetin bir meşruiyet arayışının göstergesidir. Erzurum Kongresi'nin 23 Temmuz'da başlatılması, İkinci Meşrutiyet'in 1935'e kadar bayram olarak kutlanması, Osmanlı geçmişinin reddedilmesi yaklaşımına karşın Cumhuriyet'in Osmanlı'nın devamı olduğunu gösterir (Hanioğlu, 2011). Bu devamlılık sonraki yıllarda reddedilmesine rağmen Cumhuriyet'in Osmanlı'dan önemli bir miras devraldığı ve bunu devam ettirdiği çok açıktır. Özellikle İttihat Terakki zihniyeti ve ekibi, Cumhuriyet'in hem kuruluşunda hem de iktidar döneminde etkili olmuştur. Tarihçi Şükrü Hanioğlu'na göre 10 Temmuz yani İkinci Meşrutiyet, Türk ulus devletinin ideolojik temelini de atıldığı tarihtir. *"1960 yılına kadar Çankaya'da oturan cumhurbaşkanları İttihatçı ideolojiden değişik şekilde etkilenmişler ve 'İnkılabı Azim'in icra edilmesinde değişik roller oynamışlardır."* (Hanioğlu, 2012).

E- Yeni Rejimin Yeni Bayramları

10 Temmuz Bayramı'nın Osmanlı'dan Cumhuriyete devam etmesi aslında bir istisnadır. Zira Cumhuriyete geçişle birlikte bayramlar önemli ölçüde nitelik değiştirmiş, rejim için önemli günlerin pek çoğu bayram olarak kutlanmaya başlanmıştır. Buna karşın daha önce Osmanlı döneminde devlet düzeyinde kutlanan dini bayramlar terk edilmiştir. Cumhuriyeti kuran kadronun kabul ettiği ilk bayram, Hâkimiyet-i Milliye Bayramı'dır. Cumhuriyet döneminde Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılışının birinci yıldönümünde, 23 Nisan 1921 tarihinde, 23 Nisan'ın millî bayram olarak kutlanması kabul edilmiştir. 1929 yılından itibaren 23 Nisan Hâkimiyeti Milliye ve Çocuk Bayramı olarak kutlanmaya başlamıştır (Doğaner, 2007: 1). 23 Nisan 1920'de kurulan TBMM'yi kurumsallaştırma gibi bir işleve sahip olan bu bayram, Atatürk dönemi boyunca Çocuk Bayramı olarak kutlanacaktır. Bu bayramın çocuklara ayrılmış olmasının temel sebebi ideolojiktir. Devlet, Türk

Devrimi'nin taşıyıcısının çocuklar olduğunu telkin etmektedir (Arslan, 2011: 1). 23 Nisan etkinliklerinin çocuklar üzerinden kutlanması, bayramların yarattığı coşku atmosferinden de yararlanarak yeni rejime bir meşruiyet sağlama düşüncesinin ürünüdür.

F- Saltanatın Kaldırılması Bayramı

1923 yılında 2 Kasım, saltanatın kaldırılışı nedeniyle Hakimiyet Bayramı olarak, 30 Ağustos, 1927 yılında Zafer Bayramı olarak kutlanmıştır. 19 Mayıs, 1935 yılından itibaren Gençlik ve Spor Bayramı olarak kutlanmış ve 1938 yılında millî bayram olarak kabul edilmiştir (Doğaner, 2007: 1). Cumhuriyetin ilan edildiği tarih olan 29 Ekim günü, 1925 yılında çıkarılan 986 nolu kararname ile Cumhuriyet Bayramı olarak kabul edilmiştir. 27 Mayıs 1935 tarihinde çıkarılan 2739 sayılı milli bayramlar ve genel tatiller hakkındaki kanunla 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı, 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı, 30 Ağustos Zafer Bayramı, 1 Mayıs Bahar Bayramı, 1 Ocak Yılbaşı Günü ile Ramazan ve Kurban bayramları genel tatil günleri olarak ilan edilmiştir. Milli bayramlar listesine Mustafa Kemal'in Samsun'a çıktığı gün olan 19 Mayıs sonradan eklenmiştir (Türkkahraman, 2000: 203).

Cumhuriyet dönemindeki bayramların ilan edilme ve kutlanış sebeplerine kısaca baktığımızda 23 Nisan'ın çocuklara ayrılması gibi 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı'nın da gençlere ithaf edildiği görülür. Bu yolla devlet, yeni kuşaklara Türk Devrimi'nin taşıyıcısı olduklarını telkin etmiştir. 23 Nisan ve 19 Mayıs sembolleri, yeni devletin nüfusu artırmaya dönük siyasetini de gösterir. Cumhuriyet dönemindeki resmi bayramların en önemlilerinden biri, 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı'dır. Cumhuriyet Bayramı, yeni kurulan rejimi kurumsallaştırma işlevi görür. Ayrıca Türk Devrimi'nin yapıp ettiklerinin bir nevi envanterini çıkartarak gerekli meşruiyet ortamını sağlar (Arslan, 2011: 1). Bütün milli bayramları kapsayan bir bakış içinde Cumhuriyet Bayramı'na yeni rejimin meşruiyetini dünyaya ilan ettiği gün olarak bakılabilir (Öztürkmen,1996a: 29). Cumhuriyet bayramları yeni kurulan rejimin değerlerini ortaya koyma ve halka benimsetme yolunda önemli bir işlev görmüş ve her yıl şenliklerle kutlanmıştır (Doğaner, 2007: 2).

Görüldüğü gibi Cumhuriyet'in ilk döneminde pek çok yeni bayram icad edilmiştir. Cumhuriyeti kuran kadronun siyasi ve askeri başarılarından icad edilen bu bayramlara dönemin basınında genişçe ve sürekli olarak yer verildiği görülür. Basının gösterdiği ilgi, bu bayramların kutsallaştırılması yönünde bir girişimdir. Yeni rejim ve iktidarı elinde tutan elit, bu yolla halk üzerindeki kontrolünü genişletmek istemektedir. Yeni rejimin törenlerine basının gösterdiği ilgi, eski rejimin değerleri üzerine üstünlük kurma girişimi olarak da yorumlanabilir. Bu törenler, Cumhuriyet rejiminin meşruluk temellerinin genişletilmesinde kullanılmıştır. Cumhuriyeti kuran kadro, bu törenleri düzenli bir hale getirerek yeni iktidarı kutsallaştırmak istemiştir (Türkkahraman, 2000: 206). O dönemde iktidarın sıkı kontrolündeki basın, çoğunlukla verilen talimat doğrultusunda hem bayramları hem de rejimi meşrulaştırmaya dönük diğer haber ve yorumları genişçe vermiştir.

G- Halkevleri Bayramı

Cumhuriyetin kurulmasının ardından meşruiyet sağlama amacına yönelik yeni rejim, milli bayramlar icad ederek ve dini bayramları kendi amacı için kullanarak meşruiyet arayışını sürdürmüştür. Tek parti, bayramların meşruiyet sağlamada önemli bir işlev gördüğünü tespit etmiş olmalı ki kimi siyasal icraatlarını ve ilgili günü bayram olarak kutlamaya başlamıştır. Bunun en iyi örneklerinden biri Halkevleri Bayramı'dır. 19 Şubat 1932'de açılan halkevleri, Atatürk'ün direktifleriyle kurulmuş ve kısa zamanda Türkiye'nin dört bir yanına yayılmıştır. Halkevlerinin kuruluşu, 1933 yılından itibaren ise bayram olarak kutlanmaya başlanmıştır. 19 Şubat'ı takip eden her pazar, ülke genelinde Halkevleri Bayramı olarak kutlanmaktadır (Öztürkmen, 1996b: 6). Bu bayram, yeni rejimin meşruiyet arayışında bayram olgusunun ne derece ileri düzeyde kullanabildiğini gösteren iyi bir örnektir. Bir başka ifade ile rejim, meşrulaştırmak istediği her icraatını artık halka 'bayram' olarak kutlatmaktadır.

Halkevleri Bayramını incelerken bu kurumların kuruluş ve işleyişin, amaçlarını, bu bayramdan ayırt etmek mümkün değildir. Bu nedenle çok kısa olarak Halkevleri olgusuna baktığımızda Cumhuriyet rejiminin yapılan icraatları ve

inkılapları halka benimsetmek için Halkevlerini kurduğunu görürüz. Zira o tarihlerde halkı eğitmek için örgün eğitim kurumları olan okullar son derece yetersizdir. Bu nedenle köyden kente, yaygın olarak planlanan halkevleri, her yaştaki vatandaşa yeni rejimi anlatacaktır (Temizhan, 2006: 29). Rejimin büyük önem verdiği halkevlerinin açılışına başta Atatürk olmak üzere dönemin önde gelen devlet adamları bizzat katılmıştır. Yeni rejimin kuvvetli bağlarının sözkonusu olduğu İttihat Terakki'nin izlerini burada da görmek mümkündür. İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Türkiye'nin bir çok yerinde İttihat ve Terakki Mektepleri adıyla parasız mektepler açtığı bilinmektedir (Toprak, 1985: 531). Osmanlı'nın son döneminde, Meşrutiyetle birlikte eğitime yönelik kurumların yaygınlaştığı görülür.

Halkevlerinin açılışındaki en önemli saik, hiç şüphesiz yeni rejimin kendini yeterince güvende görmemesidir. Cumhuriyetin ilânından halkevlerinin kurulduğu tarihe kadar geçen yaklaşık 10 yıllık sürede yeni rejim önemli sorunlarla karşılaşmıştır. Şeyh Sait İsyanı, Menemen olayı, Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın halktan gördüğü büyük teveccüh, halkın yeni rejimi yeterince benimsemediğini gösteren örneklerdi (Özdemir ve Aktaş, 2011: 242). Bu nedenlerle halka, rejimi, inkılapları, partiyi anlatacak yeni bir yapılanmaya gerek vardır. Ayrıca halkevlerinden önce yaygın olarak faaliyet gösteren Türk Ocakları'nın yer yer CHP ile ters düşmesi halkevlerinin kuruluşunu hızlandırdı. Türk Ocakları, 10 Nisan 1931 tarihinde kapatılarak yerine halkevleri kuruldu.

19 Şubat 1932 tarihinde halkevleri, ilk 14 şubesinin kuruluşunu talimatname ile duyurmuştur. Halkevleri kuruluşundan hemen sonra ülke geneline hızla yayılmıştır. CHP'den ve ulusal bütçeden gelen kaynaklarla büyüyerek etkinlik alanlarını genişletti. 1932- 1951 arasındaki 19 yıl içinde toplam 474 halkevi ve 4322 halkodası açılmıştır (Polat, 2010: 2). Halkevleri, inkılâpları halka tanıtmaya yönelik çalışmalar yapmıştır. Çeşitli şehirlerde Türkçe konuşma, okuma ve yazma kurslarından şapka inkılâbı konusunda Kastamonu Halkevi'nin çeşitli aktivitelerine kadar pek çok örnek sözkonusudur. Yine halkevleri, Soyadı Kanunu'nun çıkmasından sonra Türkçe soyadları alınması için öncülük etmişler ve soyadı alma günleri düzenlemişlerdir (Özdemir ve Aktaş, 2011: 256).

Tipik bir tek parti dönemi kuruluşu olan halkevleri, 1946'da Demokrat Parti'nin kurulmasıyla birlikte sorgulanmaya başlanmıştır. Çünkü bütçeden para aktarılan bu kuruluşlar, CHP'nin yan kuruluşu durumundadır. Bu arada halkevi bütçeleri de sorun olmuş, önceleri belediye ve özel idare bütçelerinden sorunsuz bir şekilde ayrılan ödenekler, 1946'dan sonra belediye meclislerinde büyük tartışmalardan sonra alınabilmiştir. 14 Mayıs 1950'de Demokrat Parti'nin iktidara gelmesiyle halkevleri sorgulanmaya başlanmıştır. Bu güçlü ve etkin kurumların CHP'nin hizmetinde olması 'kabul edilemez' bulunmuş 8 Ağustos 1951 'de 5830 sayılı yasa ile halkevleri kapatılmıştır (Polat, 2010: 2).

Yeni rejim için bir hayli önemli görevler üstlenen halkevlerin kuruluşu, 1933 yılından itibaren 1950'ye kadar bayram olarak kutlanmıştır. 18 yıl boyunca 19 Şubat'ı takip eden ilk pazar günü, mili bayramdır. Halkevleri Bayramı ile Cumhuriyet Bayramını birbirinden ayıran önemli farklar vardır. Cumhuriyet Bayramı kutlamaları iktisadi durumu görselleştirirken Halkevleri Bayramı kültürel bir hamle günü olarak görülmüştür. Rejim, halkevleri bayramlarını kültürel ilerlemenin sergileneceği ve dışa vurulacağı bir fırsat olarak değerlendirdi. Bu bayramların en görkemli kutlamaları 1940'lı yıllara rastlar (Öztürkmen, 1996b: 6). Şaibeli 1946 seçiminden sonra ise Halkevleri Bayramı farklılık göstermeye başlar.

Halkevleri bayramlarında yerel kutlamaların merkezi, halkevleri binaları oluyordu. Bu binalar süslenerek ışıklandırılıyordu. Bayram sabahı CHP'nin yetkilileri birer konuşma yapıyor, gelen telgraflar okunuyordu. Radyodan Ankara'daki yetkililerin nutukları dinlenirken ardından bir dizi gösteri sergileniyordu. Öğrenci şiirleri de Halkevleri bayramlarının kutlama ritüelleriydi. Geceleri ise balolar düzenleniyordu (Öztürkmen, 1996b: 8). Görüldüğü gibi Halkevleri bayramları bir yandan halkevlerinin toplumda kabul görmesi ve yaygınlaşması için kullanılırken öte yandan rejimin propagandası için bir fırsat olarak görülüyor ve bu yönde değerlendiriliyordu.

H- Toprak Bayramı

Toprak Bayramı'nın amacı, 1945 yılında kabul edilen Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu'nun toplum tarafından kabul görmesini sağlamaktır. 1945 yılındaki bu kanun, Türk siyasi hayatına da derinden etki edecek ve çok partili hayata geçişi hızlandıracaktır. Bu kanun görüşmeleri esnasında Adnan Menderes gibi siyasetçilerin katılımıyla güçlenen muhalefet, yeni bir parti etrafında toplanarak Demokrat Parti'yi kurmuştur (İnce, 2008: 6). 1945 yılında kabul edilen Toprak Bayramı, Cumhuriyetin bayramlar yoluyla icraatlarını meşrulaştırma girişiminin en önemli yansımalarından biridir.

Toprak Bayramı, Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu çıkarılmasının bayram olarak kutlanmasından ibarettir. Bu nedenle öncelikle bu kanuna bakmak gerekir. Bu kanun amacı, yeterince toprağı olmayan çiftçiyi topraklandırmaktır. Çiftçiyi topraklandırarak bunun ekonomiye zincirleme bir katma değer sağlayacağı beklenmektedir. 11 Haziran 1945 günü TBMM'de kabul edilen Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu'nun temel amaçları; arazisi olmayan veya yetmeyen çiftçileri bu kanunun gereğince topraklandırılmak, aileleri ile birlikte geçimlerini sağlayacak ölçüde araziye sahip kılmak, kendilerine arazi verilenlerle, yeter arazisi bulunup üretim araçları eksik olan çiftçilere sermaye ve araç gereç desteği sağlamak, toprakların sürekli olarak işlenmesini sağlamak ve ayrıca arazilerin belli kesimlerde toplanmasını veya küçülmesini önlemektir (Çat, 2009: 69).

Bu amaçları sağlamayı hedefleyen CHP iktidarı, Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu teklifini 1945 yılında Meclis'e sunuyor. Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu, Meclis'te uzun süren hararetli ve sert tartışmaların ardından 11 Haziran'da kabul edilirken 15 Haziran 1945 tarihinde Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir (Korkut, 1984: 47). Hazırlanışı aşamasında parti içinde önemli tartışmalar yaşanan kanun, Meclis görüşmeleri esnasında toprak sahibi milletvekilleri başta olmak üzere Adnan Menderes, Refik Koraltan gibi isimler tarafından sert şekilde eleştirilmiştir. Bu eleştiriler parti politikalarının toptan sorgulanmasına kadar gitmiş, Anayasa'nın ihlal edildiği öne sürülmüştür. 1945'e kadar sesi çıkmayan muhalefet bu kanun görüşmelerinde sesini yükselterek Türk siyasi hayatında yeni bir dönemi

başlatmıştır. Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu, kanun olarak ülkeye pek bir şey kazandırmamıştır. Ancak parti içi muhalefeti güçlendirerek çok partili hayata geçişte rol oynamıştır (İnce, 2008: 6). Adnan Menderes'in toprak reformu dolayısıyla TBMM komisyonunda yaptığı konuşma, arkasından dörtlü takririni getirmiş, bu süreç CHP'den kopuşu ve DP'nin kurulmasını hızlandırmıştır (Menderes, 2012: 258). Toprak Kanunu'nun Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girdiği gün, yani 15 Haziran 1945'te bu kez Toprak Bayramı Kanunu kabul edilmiştir.

Toprak Bayramı, kabul edildiğinin ertesi günü Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. İktidarın büyük tartışmalara yol açan Toprak Kanunu'nun kabul edildiği günü bayrak yapmakta bir hayli aceleci davrandığı görülmektedir. Kanun numarası 4760 olan Toprak Bayramı Kanunu, tam adıyla 4760 Sayılı Toprak Bayramı Kanunu'dur. Bu kanun üç maddelik fevkalade kısa bir kanundur. Kanun metni şöyledir;

***Madde 1** - Çiftçiyi Topraklandırma Kanununun kabul edildiği 11 Haziran tarihini takip eden pazar günü her yıl Toprak Bayramı olarak kutlanır.*

***Madde 2** - Bu kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.*

***Madde 3** - Bu kanunu Bakanlar Kurulu yürütür.*

Kanunun kabul edildiği gün, Cumhurbaşkanlığına bir tezkere de yazılmıştır. Cumhurbaşkanlığına yazılan tezkerenin tarihi 15 Haziran 1945, numarası ise 2/76'dır. Buna karşın kanunun ilanının Başbakanlığa bildirildiğine dair Cumhurbaşkanlığı tezkeresi tarihi yine 15 Haziran 1945, tezkere numarası ise 4/613'dir. Yani hızla kabul edilen kanun, aynı gün Köşk'e gönderilmiş ve yine aynı gün karşı tezkere ile kanunun ilanı Başbakanlığa bildirilmiştir. Bir gün sonra 16 Haziran 1945 tarih ve 6033 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir (Resmi Gazete, 1945). Görüldüğü gibi son derece hızlı davranan iktidar, Toprak Bayramını bir an önce ilan edip devreye sokmuştur. Buna göre Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu'nun kabul edildiği 11 Haziran tarihini takip eden pazar günü her yıl Toprak Bayramı olarak kutlanacaktır. Bayramlar yoluyla pek çok icraatını meşrulaştırma girişiminde bulunan CHP bu kez Toprak Bayramı ile toprak

kanununun toplum tarafından kabul görmesini sağlamayı, aynı zamanda kanun görüşmeleri sırasında oluşan parti içi muhalefetin etkisini kırmayı hedeflemiştir.

Türkiye’de iz bırakan bir bırakan ve uzun yıllar tartışılan bir diğer bayram ise Hürriyet ve Anayasa Bayramı’dır. 27 Mayıs 1960 darbesinin ardından kutlanmaya başlanan bayram, tez çalışmamızın da ana konusudur. Bu bayramı detaylı olarak incelemeden önce çok partili hayata geçiş, DP’nin iktidar yılları ve Türkiye’nin 27 Mayıs 1960 darbesine sürüklenmesine kısaca bakacağız.

İKİNCİ BÖLÜM

DARBELER VE 27 MAYIS

A- Askerin Siyasete Müdahalesi ve Türkiye'deki Darbeler

Askerî darbe, bir grup askerin veya ülkenin silahlı kuvvetlerinin iktidara silah zoruyla el koymasdır. Nasıl ki demokrasinin tarihsel gelişimi yüzyıllara dayanıyorsa, askeri darbelerin tarihi de çok eskilere dayanmaktadır. Darbe en genel tanımıyla, ordunun yönetimi ele geçirmesidir. Kuvvet kullanılması yoluyla iktidarın değiştirilmesi ve mevcut hükümetin devrilmesi olan darbe, çoğu zaman ordu tarafından ya da ordunun desteği ile küçük bir grup tarafından iktidarın ele geçirilme olarak tanımlanır (Bayram, 2008: 19).

Askeri darbeler, Türk siyasi tarihinin ayrılmaz bir parçasıdır. Türk siyasi tarihinde pek çok askeri darbe ve darbe girişimi sözkonusudur. Kendini Kemalist rejimin koruyucusu sayan Türk Silahlı Kuvvetleri, sık sık siyasi hayata müdahale etmiştir. Bunların bazıları darbelerin gerçekleşmesi ve iktidarın ele geçirilmesi şeklinde olurken bazıları siyasi hayata müdahale yoluyla istenen sonucun elde edilmesidir. TSK, darbelere dayanak olarak İç Hizmet Kanunu'nun 35. maddesini göstermiştir. Bu madde şöyledir: "Silahlı Kuvvetlerin vazifesi; Türk yurdunu ve Anayasa ile tayin edilmiş olan Türkiye Cumhuriyetini kollamak ve korumaktır." (Resmi Gazete, 1961).

Darbeler ordunun bütününe katıldığı müdahaleler şeklinde olabildiği gibi ordu içinde cunta oluşturan bir grubun girişimi şeklinde de olmaktadır. Ayrıca bazen doğrudan yönetime el koyup idareyi fiilen ele alan asker, bazen de baskı kurarak sivil iktidarları istifaya zorlamıştır. TSK, 1960 ve 1980 yıllarında iki kez yönetime doğrudan el koymuş, 1971 ve 1997 yıllarında ise baskı yoluyla hükümeti istifaya zorlamış, yapmak istediklerini iktidara getirdiği siviller eliyle gerçekleştirmiştir (Bayram, 2008: 19).

Türkiye'nin ilk askeri darbesi olan 27 Mayıs 1960, bir cunta hareketidir. Emir komuta zinciri dışında kendi aralarında cunta oluşturan bir grup subay, silah zoruyla iktidarı ele geçirmiştir. Darbeden sonra bu subaylar tarafından oluşturulan Millî Birlik Komitesi ülke yönetimini üstlenmiştir. 27 Mayıs'ta, darbeye destek veren CHP'nin dışındaki siyasetçiler ile cunta dışında yer alan askerler ve yargı bürokrasisi tasfiye edilmiştir. Darbenin ardından 235 general ve yaklaşık 5 bin subay emekliye sevk edilmiştir. Daha sonra bu sayı 7 bin 200'e kadar çıkmıştır (Şen, 2010: 244). Yargı kadroları da önemli ölçüde tasfiye edilirken Danıştay üyelerinin yarısını, Yargıtay'da ise üyelerin altıda biri görevinden uzaklaştırılmıştır. 27 Mayıs, adli yargıda 520 hâkim ve savcuyu emekliye sevk etmiştir (Akyol, 2010).

27 Mayıs'ın ardından başarısız darbe girişimleri olmuştur. 22 Şubat 1962'de, Harp Okulu Komutanı Kurmay Albay Talat Aydemir ve arkadaşları darbe girişiminde bulunmuş, başarısız olan bu girişimin ardından emekli edilmişlerdir. Aydemir, ikinci kez 20 Mayıs 1963'te CHP'nin de yer aldığı bir koalisyon hükümetine karşı darbe girişiminde bulununca Fethi Gürcan ile birlikte idam edildiler (Menderes, 2012: 299- 311). 27 Mayıs ile başlayan Türk siyasi tarihindeki darbe dönemi, muhtıralarla devam etti. 9 Mart 1971'de başını dönemin Kara Kuvvetleri Komutanı Faruk Gürler ile Hava Kuvvetleri Komutanı Muhsin Batur'un çektiği sol darbe girişimi, 12 Mart 1971'de Silahlı Kuvvetler'in emir komuta zinciri içerisinde verdiği muhtıra ile önlendi. 12 Mart muhtırası, silahlı kuvvetlerin yönetime açık bir müdahalesidir. Bu müdahale ile Süleyman Demirel'in Başbakan'ı olduğu hükümetin istifası istenmiş, Demirel'de derhal bu isteği yerine getirerek istifa etmiştir (Altaylı, 2013: 359- 360).

12 Eylül 1980 darbesi ise Türk Silahlı Kuvvetleri'nin uzun süre bekleyip darbenin şartlarını olgunlaştırdıktan sonra yönetime emir komuta zinciri içerisinde doğrudan el koyduğu darbedir. 27 Mayıs'tan farkı, emir komuta zinciri içerisinde yapılmış olmasıdır. 12 Mart 1971 Muhtırası'ndan farkı ise devlet yönetimine fiilen el konmuş olmasıdır. Hükümet görevden alınmış, Türkiye Büyük Millet Meclisi lağvedilmiş, Anayasa rafa kaldırılmıştır. Partiler kapatılırken parti liderleri önce askerî üslerde gözetim altında tutulmuş, ardından yargılanmıştır. 12 Eylül, asker

işbaşında kaldığı en uzun dönemi de ifade eder. Asker, 12 Eylül 1980'den seçimlerin yapıldığı 6 Kasım 1983'e kadar 3 yıl boyunca iktidarda kalmış, ülke Milli Güvenlik Konseyi tarafından yönetilmiştir (Bayram, 2008: 79- 145).

1997 yılına gelindiğinde TSK bir kez daha siyasete müdahale etmiş, Erbakan hükümeti istifa ettirilerek siyasi hayat yeniden dizayn edilmiştir. Asker, medya ve bazı sivil toplum kuruluşlarının da desteğini alarak psikolojik hareket yürütmüştür. Karargahta planlanan müdahale planı adım adım yürürlüğe konarak gerilim her geçen gün tırmandırılmış, askerın darbe yapabileceği söylentisi yayılarak hükümetin istifası sağlanmıştır. 28 Şubat süreci olarak bilinen dönem, tarihe post modern darbe olarak geçti (Ilıcak, 2013: 13-14). 28 Şubat 1997'de yapılan Milli Güvenlik Kurulu toplantısı sonucu açıklanan kararlarla özdeşleşen süreç, siyasi, idari, hukuki ve toplumsal alanlarda pek çok probleme yol açmıştır. 18 Haziran 1997'de Necmettin Erbakan'ın Başbakanlıktan istifası ettirilmesiyle önemli bir aşama geçilmiş, ancak toplumun belli kesimlerine yönelik sindirme hareketi bu tarihten itibaren de devam etmiştir (Belsi ve Özbay, 2010: 191-202). Askerin siyasi hayata açık bir şekilde son müdahale girişimi 27 Nisan e-muhtırasıdır. Genelkurmay Başkanlığı'nın internet sitesinde Cumhurbaşkanlığı seçimi dolayısı ile 27 Nisan 2007 tarihinde gece saat 23:20'de bir açıklama yapılmıştır. Cumhurbaşkanlığı seçimine müdahaleyi amaçlayan bu açıklama, hükümetin karşı bildiriyle amacına ulaşamamış, internet sitesinden yayınlanması nedeniyle de siyasi tarihe e muhtıra olarak geçmiştir.

Bu çalışmanın konusu olan Hürriyet ve Anayasa Bayramı, 27 Mayıs darbesinin bir sonucudur. Bu nedenle Hürriyet ve Anayasa Bayramı'nı incelemeden önce 27 Mayıs Darbesi'ne giden sürece ve darbenin gerçekleşmesine bakılması gerekmektedir.

B- DP'nin Kurulması ve Çok Partili Siyasi Hayata Geçiş

Birinci dünya savaşından yenik çıkan Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılmasının ardından kurulan Türkiye Cumhuriyeti, 1950 yılına kadar Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) tarafından yönetilmiştir. Tek partili siyasi hayatın son bulması ise

1946 yılında olmuştur. Uzun yıllar ülke içerisindeki tüm muhalif oluşumları çoğu zaman aşırı güç kullanarak bastıran CHP, 1945'ten itibaren parti için muhalefetle karşılaşmaya başladı. 7 Haziran 1945'te parti içindeki muhalifler açıkça kendilerini gösterip ilk kez iktidar sorununu gündeme getirdiler. Demokrat Parti'yi doğuran muhalefet hareketi, 1945 yılında bütçe görüşmelerinde Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu'nun Meclis görüşmelerinde su yüzüne çıktı. Adnan Menderes konuşmalarıyla dikkat çekiyor, 'milli egemenlik', 'meclis üstünlüğü', 'demokratik rejim' kavramlarını gündeme taşıyordu (Karatepe, 2001: 97). Bu ilk muhalefet tohumlarının ardından bir süre sonra gelecekteki Demokrat Parti'nin dört kurucusu olan Celal Bayar, Refik Koraltan, Fuat Köprülü ve Adnan Menderes, siyasi tarihe 'dörtlü karar' olarak geçen önergeyi CHP'nin Meclis Grubu'na sundular. Önergede Anayasa'da belirtilen milli egemenlik ilkesinin tam olarak uygulanması ve parti işleyişinin demokrasinin temel ilkelerine göre yürütülmesi isteniyordu. Meclis Grubu 12 Haziran'da önergeyi tartıştı ancak önerge reddedildi. Bu durum muhalefetin fitilini ateşledi (Kaya, 2008: 3).

Önergesi reddedilen isimlerden Adnan Menderes ve Fuat Köprülü, Vatan Gazetesi'ndeki yazılarında CHP'ye yönelik sert eleştiriler getirmeye başladılar. Uzun yıllar sessiz kalan muhalefet artık uyanmıştı. Eleştireler, gazete köşelerinin yanı sıra parti içerisinde de sıklıkla diye getiriliyordu. Bu gelişmeler üzerine Adnan Menderes ve Fuat Köprülü, parti disiplinini bozdukları gerekçesiyle 21 Eylül 1945'te CHP'den ihraç edildiler. Dörtlü kararda imzası olan bir diğer isim Refik Koraltan da 2 Ekim 1945'te, arkadaşlarının ihracına karşı çıkan beyanlarda bulunduğu için CHP'den atıldı. Celal Bayar ise arkadaşlarının ihracı üzerine hem milletvekilliğinden hem de CHP'den istifa etti (Gürsoy, 1990: 24).

Kader birliği yapan bu 4 isim için artık siyasete var olabilmeyin yolu yeni bir parti kurmaktı. Nitekim bu dört kişi, 7 Ocak 1946'da DP'yi kurdular. Partinin başına da Celal Bayar geçti. Bu gelişmeler olurken Türkiye bir yandan da 1946 seçimlerine hazırlanıyordu. DP, CHP'nin tek parti idaresinden bıkmış olan halktan büyük teveccüh gördü. Seçim sürecinde yurt genelindeki DP mitinglerinde Adnan Menderes öne çıkan isim oldu. Adeta Türk politik hayatının en parlak isimlerinden

biri olacağını gösteriyordu. Bunu gören Celal Bayar da Genel İdare Kurulu kararıyla Menderes'i partinin tek sözcüsü yaptı. Demokrat Parti, 21 Temmuz 1946'da katıldığı ilk seçimlerde resmi sonuçlara göre 54 milletvekili çıkardı. CHP ise 403 milletvekilliği kazanmıştı (Karatepe, 2001: 100). Ancak yoğun kanaat, gizli oy açık tasnif usulüne göre yapılan seçimlere hile karıştığı yönündeydi. Demokrat Parti'nin sandık müşahitlerinden aldığı bilgilere göre Demokrat Parti 279 milletvekilliği kazanmıştı. Cumhuriyet Halk Partisi ise 186 milletvekilliği almıştı. Ancak resmi sonuçlar geçerli oldu ve CHP iktidarı devam etti. Fakat DP artık Meclis'te varlığı olan, seçime girmiş, meşru ve halkın her geçen gün teveccüh ettiği bir muhalefet partisiydi (Mercan, 1998).

Seçimlerin ardından çalışmalarına hız veren DP, 7 Ocak 1947'de ilk kongresini topladı. Kongrenin ardından Demokrat Parti, Meclis'e bazı kanun teklifleri sundu. Bunların başında antidemokratik kanunların kaldırılması ve radyodan siyasi partilerin faydalanması geliyordu. Bu dönemde Cumhurbaşkanı olan İsmet İnönü'nün tarafsız gözükmek isteyen bir tutum takındığı görülür. DP'nin muhalefeti CHP içinde de etki göstermeye başlamıştır. Muhalefete karşı sertlik yanlısı tutumdan yana olan Başbakan Recep Peker, bu dönemde DP'nin sert muhalefetine maruz kalmıştır. Zira Peker, DP'nin 1946'daki başarısının ardından İsmet İnönü tarafından muhalefete karşı sertlik yanlısı olduğu bilindiği için özel olarak tercih edilmiş biri isimdir (Karatepe, 2001: 101). DP'nin muhalefeti nedeniyle sıkışan Recep Peker bir hamle yaparak 26 Ağustos'ta güvenoyuna başvurmuştur. Yapılan oylama CHP'de 35 kişi aleyhte oy vermiştir. Bu durum üzerine Recep Peker, sağlık durumunu gerekçe göstererek Başbakanlık'tan istifa etmiş, Peker'in istifasını izleyen günlerde DP ve CHP arasında bahar havası esmiştir. İnönü yurt gezilerinde Demokrat Parti binalarını ziyaret ederken Celal Bayar'dan iki partinin dostça ilişkilerini anlatan beyanatlar geliyordu. Recep Peker'den sonra yeni hükümeti kurmakla görevlendirilen Hasan Saka da hükümet programını Meclis'e getirmeden önce incelemek üzere DP yetkililerine sundu (Kaya, 2008: 10).

Bunlar yaşanırken CHP iktidarı 1940'ların sonlarına doğru ülkede giderek artan ekonomik sıkıntılara çözüm bulabilecek yetenekten uzaktı. Bu sorunlara çare

bulamayan Hasan Saka, DP ve parti içi muhalefetin de etkisiyle 1949'da istifa etti. Ardından Şemsettin Günaltay hükümeti kuruldu. Partiler bir yandan da 1950'de yapılacak seçimlerin hesabını yapmaya başladı. Muhalefet, iktidarın 1946 seçimlerinde olduğu gibi yine hile yapacağından korkuyordu. Bu nedenle seçimlerde hile yapılmayacağı yönünde garanti istiyordu. DP'nin bu isteği CHP tarafından 1949 yılının Aralık ayında kabul edildi. Bu gelişmenin ardından 7 Şubat 1950'de yeni seçim kanunu tasarısı Meclis'te görüşülmeye başlandı. Yeni sistemle 1946 seçimlerinin tam tersi şekilde gizli oy açık tasnif ve yargı denetimi kabul edildi. Her partiye eşit koşullarda radyodan konuşma hakkı verildi. DP'nin ısrarlarına rağmen nisbi temsile geçilmeyip çoğunluk sistemi korundu (Karatepe, 2002: 103).

C- Demokrat Parti'nin İktidara Gelişi

14 Mayıs 1950'de yapılan ve Türk siyasi tarihine hür ve bağımsız ilk seçim olarak geçen seçimlerde Demokrat Parti, yüzde 52.67 oy alarak 487 milletvekilinin 408'ini kazandı. Böylece ilk nizami ve serbest seçim yapıldı. CHP iktidardan düştü (Belge, 2012: 617). 'Yeter Söz Millet'in' diyen DP, sandıktan büyük bir zaferle çıkmıştı. Bu seçimde CHP bir anlamda 'kendi kazdığı kuyu'ya düştü. Zira seçim öncesinde CHP, iktidarını koruyacağına garanti gözüyle bakıyordu. Bu yüzden muhalefeti ezeceğine inandığı bir seçim sistemi getirdi (Karatepe, 2001: 103). Ama getirilen seçim sistemi Demokrat Parti'nin işine yaradı. Aldıkları oy oranında büyük farklar olmamasına rağmen, seçim sistemi yüzünden milletvekili dağılımında büyük fark oluştu. Oyların yüzde 52,67'sini alan Demokrat Parti, 403 milletvekili çıkardı. Oyların yüzde 39.45'ini alan CHP ise sadece 69 milletvekili çıkarabildi. Yani oylara arasındaki yüzde 13'lük farka karşın milletvekili sayısında yaklaşık 6 kat fark oluştu (Bahadıroğlu, 2007). Seçimlere katılım ise yüzde 90.40 olmuştu. Bu katılım, halkın yeni bir iktidara duyduğu özlemin en açık göstergesidir.

DP'nin iktidarı ile sonuçlanan 1950 seçimleri, temel ilkeleri bakımından demokratikti. Gizli oy açık sayım sistemine göre yapılmış olup, yargı denetimi de sağlanmıştı. Demokratik ülkelerde de saygı uyandıran ve kabul gören bu seçimlerin en büyük özelliği, yapılış tarzındadır. Ülkede bu tarihe kadar ilk defa serbest bir

seçim yapılmış ve Cumhuriyet devrinin başından beri iktidarda olan parti, yerini seçim yoluyla bir başka partiye devretmiştir. Böylece ülke tek parti rejiminden kurtularak gerçek çok partili rejime geçmiştir. En önemlisi ise demokrasinin işlemeye ve sonuç vermeye başlamış olmasıdır. 1950 seçimleriyle birlikte Türkiye artık demokrasiye geçmiştir (Kaya, 2008: 14).

D- DP, Darbeye Niyetlenen Komutanları Emekli Ediyor

Ancak kendini devletin sahibi olan gören CHP zihniyetinin bu seçim hezimetini kabullenmesi kolay olmayacaktı. İlk direniş askeri bürokrasiden geldi. Daha 14 Mayıs 1950 seçimlerinde oy sayımı devam ederken 1. Ordu Müfettişi Asım Tınaztepe, Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'yü arıyordu. Komutan, oy sayımına el koymaya hazır olduğunu bildirdi. Cumhurbaşkanı İnönü'den izin talep ediliyordu. Herkes sessizce beklerken talep İnönü'ye iletildi. Ancak Milli Şef, bu aşamada müdahale istemiyordu (Gürsoy, 2012a: 27).

14 Mayıs seçimlerinin ardından 22 Mayıs'ta iktidar el değiştirerek fiilen DP'ye geçti. 22 Mayıs 1950'de Celal Bayar, Türkiye Cumhuriyeti'nin 3. Cumhurbaşkanı oldu. Aynı gün DP hükümeti, Adnan Menderes tarafından kuruldu. Refik Koraltan, Meclis Başkanlığı'na seçildi. (Karatepe, 2001: 106). Ancak yıllardır CHP iktidarına tabii olan askerin rahatsızlığı sürüyordu. Ankara'da 'asker darbe yapacak', 'komutanlar İnönü ile görüşüyor' türünden dedikodular yalıyordu. Bu ortamda 2 Haziran 1950 Menderes kabinesi Meclis'ten güvenoyu aldı. 6 Haziran 1950'de ise Menderes, kimsenin beklemediği sert bir hamle yaptı. Genelkurmay Başkanı Orgeneral Abdurrahman Nafiz Gürman başta olmak üzere Hava Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Zeki Doğan, Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Mehmet Ali Ülgen ve Jandarma Genel Komutanı Korgeneral Nuri Berköz ile birlikte 15 toplam üst düzey komutan ve 150 albay emekliye sevk edildi. Emekli edilenler arasında Askeri Şûra üyeleri Orgeneral Kazım Orbay, Orgeneral Salih Omurtak gibi komutanlar da vardı. Ordunun komutana kademesini tamamına yakını emekli edilmişti (Eroğlu,1990: 100). Bir çok komutanın da yeri değiştirildi. Böylece Menderes, ordunun ilk baş kaldırışını başarıyla bastırmıştı (Karatepe, 2001: 106).

Kuvvet komutanlarından tasfiye edilmeyen tek isim olan Kara Kuvvetleri Komutanı Nuri Yamut, Genelkurmay Başkanı oldu. DP hükümetinin ilk icraatı ise 16 Haziran 1950'de Türk Ceza Kanunu'nda değişiklik yaparak Arapça ezan okunmasını serbest bırakmak oldu (Eroğlu, 1990: 101) Bununla beraber radyoda dini programların yayınlanma yasağına da son verildi Ezanın Arapça okunmasının serbest bırakılması, Anadolu'da DP lehine büyük bir rüzgara yol açtı. Bu nedenle CHP bu öneriye karşı çıkmadı (Durmuş, 1990: 9). Ancak ilerleyen dönemde irtica söylemi üzerinden sert muhalefet yapmaya başladı.

Muhalefete düşen ve bunu içine sindiremeyen CHP, artık her fırsatı kullanarak çok sert ve yıkıcı bir muhalefet dönemine girmişti. CHP'nin irtica ve Atatürk reformları konusunda yaptığı sert muhalefet, değişimi yavaşlatmak ve statükoyu olabildiğince uzun süre korumak için tasarlanmıştı. DP ise partiye karşı yöneltilen anti- Kemalist suçlamasından rahatsızlık duyuyordu. 25 Temmuz 1951'de Atatürk'ü Koruma Kanununu Meclis'ten geçirerek muhalefetin 'irtica ve reformların tehlikeye girdiği' yönündeki söylemlerine karşılık verdi. Yeni yasa, hem Atatürk'ün heykellerini ve reformlarını korumak hem de DP hükümetine irtica yaftası yapıştırılmasını önlemek içindi. Ancak CHP'nin sert tutumu sürdü. CHP'nin sert ve hoşgörüsüz muhalefeti doğal olarak DP'yi de sertleştirdi. Liderlerin 1946- 1950 döneminde zaman zaman ılımlı olan ilişkiler artık çok eskide kalmıştı. Karşılıklı sert rüzgarlar esiyordu (Kaya, 2008: 17).

CHP'nin sert muhalefetine karşın tek parti iktidarından ve ekonomik sıkıntılardan bezmiş olan halk, DP'den memnundu. Özellikle özgürlükler ve ekonomideki iyileşmeler toplumu mutlu ediyordu. Tarım ürünlerine uygulanan fiyat politikaları, köy yollarının yapılması gibi politikalar, CHP'nin dışladığı taşra halkını DP'ye yaklaştırdı (Karatepe, 2001: 107). 1950- 1954 yıllarında tarımda büyük ilerleme kaydedilmişti. Bu dönemde temel yapı ve sanayi alanında da önemli gelişmeler yaşandı. Ancak muhalefetin sert ve kırıcı tavrı, iktidarı da muhalefete karşı her geçen gün biraz daha sertleştirmiştir. Bu hava içerisinde 1954 seçimlerine gidildi (Karpaz, 2012: 169-170)

E- 1954 Seçimleri ve DP'nin İkinci Kez İktidara Gelişi

Çok partili siyasi hayata başarı ile geçen Türkiye, 1954 seçimlerinde de yine çok iyi bir sınav vermiştir. 2 Mayıs 1954 tarihinde yapılan seçimlere yüzde 88,6 oranında yüksek bir katılım olmuş, seçim hemen hiçbir usulsüzlük ve taşkınlık yaşanmadan tamamlanmıştır. Seçimlere CHP ve DP tüm illerde, Cumhuriyetçi Millet Partisi (CMP) 40 ilde, Türkiye Köylü Partisi (TKP) ise 19 ilde aday göstererek katılmış, bu şekilde seçimler 4 partinin katılımıyla yapılmıştır. Böylece iki parti ile başlayan çok partili siyasi hayat, daha sağlıklı bir zemine oturarak 4 parti ile devam etmiştir. 1954 seçimleri de 1950'deki usullere göre yapıldı. Seçimde DP yüzde 57.61 oy alarak bugüne kadar bir siyasi partinin ulaştığı en yüksek oyu almıştır. DP'nin aldığı bu oya, Türkiye'nin sonraki siyasi hayatında hiçbir parti ulaşamamıştır (Ortaylı, 2012: 118). Seçimin mutlak galibi olan DP, çoğunluk sistemine göre 502 milletvekili çıkarmıştır. DP karşısında büyük bir hezimet yaşayan CHP ise oyların yüzde 35'ini alarak 31 milletvekili çıkarmıştır. Aynı seçimde CMP 5, bağımsızlar ise 3 milletvekili çıkartabildi. DP ikinci iktidar dönemine önceki dönemden daha güçlü olarak girmişti. Halkın büyük desteği ile moral bulan DP'de yeni hükümeti yine Adnan Menderes kurmuştur. Artık Adnan Menderes, halkın o güne kadar görülmemiş ölçüde desteğini kazanmış ve yine halkın büyük umutlar bağladığı bir liderdir. Bu tarihten sonra Türk politik hayatının en önemli ismidir (Demir, 2011: 96-97). Meclis'in 14 Mayıs 1954'te yapılan ilk toplantısında Celal Bayar da cumhurbaşkanlığına yeniden seçilir. Refik Koraltan ise Meclis Başkanı olmuştur. Bu düzen DP'nin 10 yıllık iktidarı boyunca hiç değişmeden sürdü. (Oktay, 2006: 114).

DP ve Adnan Menderes halkın bu derece büyük sevgi ve desteğini arkasına almasına karşın CHP'nin amansız muhalefeti 1954 seçimlerinden sonra da sürdü. Bu dönemdeki bazı ekonomik sıkıntıları bir hayli iyi kullanan CHP'nin sert muhalefeti, iktidarı da sertleştirdi. Muhalefet ekonomik krizden bahsederken Menderes ise ciddi bir ekonomik sorunun varlığını kabul etmiyordu. Durumu olduğundan daha karanlık gösterdiği için muhalefeti kınıyordu. Bu dönemde Adnan Menderes, muhalefet, aydınlar ve basın muhalefetini etkisiz kılmak ve Meclis üzerindeki denetimini güçlendirmek için bir dizi önlem aldı. 30 Haziran'da Meclis, bir parti tarafından

reddedilen bir adayın ertesini seçimde başka bir partiden aday olmasını engelleyecek şekilde Seçim Kanununu değiştirdi. Böylece ayrılma eğilimi denetime alınıyordu. Devlet memurları için aday olmak istediklerinde altı ay önceden görevlerinden istifa etmeleri zorunlu hale geldi. Muhalefet partilerinin karma liste oluşturmaları yasaklandı. Son olarak, muhalefet partileri artık devlet radyosundan yararlanamayacak, oysa iktidar partisi yararlanmaya devam edecekti. 5 Temmuz'da Meclis, profesörleri ve meslekte 25 yılını geçirmiş ya da 60 yaşını geçmiş yargıçları da kapsayan devlet görevlilerini geçici olarak görevden alma ve bir dönem sonunda emekliye ayırma yetkisini hükümete veren yeni bir yasayı kabul etti. Bu önlemler, Menderes'in aydınlar arasındaki desteğinin azalmasına yol açtı (Kaya, 2008: 24).

Bu dönemde DP'nin en çok uğraştığı sorunların başında 6-7 Eylül olayları gelir. Kıbrıs Rumlarının adayını Yunanistan'la birleştirmek istemeleri, Türkiye'de sürekli Rumlar aleyhine gösteri yapılmasına yol açmaktadır. Bu hava içerisinde İstanbul Ekspres Gazetesi'nde çıkan Atatürk'ün Selanik'teki evinin bomba atılarak Yunanlılar tarafından yakıldığı haberi bir anda ortamı içinden çıkılmaz hale sokmuştur. Bu haber üzerine 6- 7 Eylül 1955'te olaylar başlamış, kısa sürede İstanbul ve İzmir'de Rum, Yahudi ve Ermenilere karşı genel bir yağma hareketi halini almıştır. (Oktay, 2006: 189) Bu sırada evler basılmış, dükkânlar yağmalanmış, mezarlıklar ve kiliselere saldırılmıştı. Hükümet, olayların bu şekilde dönmesiyle büyük sarsıntı yaşadı. Hemen Türkiye'nin üç büyük kenti İstanbul, Ankara ve İzmir'de sıkıyönetim ilan etti (Dağı ve Uğur, 2009: 84- 88).

Bu dönemde DP içindeki huzursuzluk da artmıştır. Özellikle 1954 seçimlerinde Menderes'in politika sahnesine çıkardığı kimi isimler, DP içinde huzursuzluğa yol açtı. Bu isimlerden biri de 27 Mayıs 1960 darbesinin ardından darağacında can verecek olan Fatin Rüştü Zorlu'ydu. Başarılı bir diplomat olan Zorlu'yu seçimlerde aday yapan Menderes, yeni kabinede ona Dışışleri Bakanlığı görevi verdi. Bu durum, Dışışleri Bakanı ve partinin 4 kurucusundan biri olan Fuat Köprülü'yü son derece rahatsız etti. Köprülü artık bazen açıktan bazen de üstü kapalı muhalefet etmekten geri durmuyordu (Şen, 2010: 196).

1955 yılı Menderes'in parti içinde en sıkıntılı günleri yaşadığı dönemlerden biri oldu. Grup içinde hızla artan muhalefet, hükümet aleyhine gensoru görüşmeleri açmaya karar verdi. Bu gelişmelerin ardından bakanlar istifa ederken Adnan Menderes yine bir hükümet kurdu. Bu dönemde partinin önemli ismi Fuat Köprülü'nün muhalefeti de artmaya devam etti. Köprülü, 1956'da bakanlıktan, 1957'de ise partiden istifa etti. Meclis, 11 Eylül 1957 günkü oturumda erken seçim kararı aldı. Böylelikle seçimler bir yıl öne alındı. (Demir, 2011: 143)

F- 1957 Seçimleri ve İlk Cunta Oluşumları

1957 seçimleri, Türk siyasi tarihindeki ilk erken seçim oldu. 27 Ekim 1957'de yapılan seçimlerden önce 11 Eylül'de DP çoğunluğu ile Meclis'te alınan karara göre CHP, CMP ve Hürriyet Partisi'nin güç birliği yapma çabaları engellendi. Alınan diğer bir kararla muhalefet partilerinin kontenjanları paylaşarak tek listeden seçime katılmalarının önüne geçildi (Kanat, 2009: 18). 1957 seçimlerinde DP'nin yüzde 47.8 oy alarak 424 milletvekili çıkardı. CHP ise yüzde 40,6 ile 178 milletvekili kazandı. Seçimlerde HP ve CMP 4'er milletvekili çıkardı. Seçimlere Türkiye genelinde katılım oranı yüzde 76,6'ya geriledi. DP ile CHP arasındaki mücadele de giderek sertleşiyordu. Muhafazakar halk kitlesinin büyük çoğunluğu DP'yi destekliyor, buna karşın asker, sivil bürokrasi ve aydınlar CHP'ye sempati duyuyor, iktidar olmasını istiyordu (Altaylı, 2013: 347).

Seçimden yine mutlak bir galibiyetle çıkan DP'nin oyunda ciddi bir gerileme yaşanmıştı. 1957 seçimlerinden sonra DP'yi ve Adnan Menderes'i zorlu günler bekliyordu. Zira seçimlerin hemen ardından ordu içerisinde cunta hareketlenmeleri başladı. Aralık 1957'de Milli Savunma Bakanı Şemi Ergin'in emir subayı Albay Adnan Çelikoğlu'nun evinde toplanan bir hücre, darbe hazırlıklarına başlama kararı verdi(Aydemir,1984:2

G- Dokuz Subay Olayı ve Cuntanın Üzerinin Örtülmesi

DP iktidarı için büyük kırılmalardan biri, 1957'nin yılında yaşanan 9 subay olayıydı. Ordu içinde cunta kuran bir grup subay, gizlice örgütlendi. Örgütün İstanbul grubunda yer alan Yarbay Faruk Güventürk ile Binbaşı Ata Tan ve Yüzbaşı Hasan Sabuncu, Kurmay Binbaşı Samet Kuşçu tarafından ihbar edildiler. İhbar, İstanbul Ekspres Gazetesi sahibi ve DP milletvekili Mithat Perin ile İstanbul eski merkez komutanı emekli Tümgeneral Kazım Demirkan aracılığıyla hükümete iletildi. İhbar, DP iktidarına karşı darbe düzenlemek amacıyla ordu içinde gizli bir örgüt kurulduğunu içeriyordu. Menderes'in Özel Kalem Müdürü Muzaffer Ersü de asker kökenliydi. Başbakan'a çok yakındı. Ama Kuşçu'nun Menderes'e bu konuda bilgi vermesini engelledi. Bununla beraber, istihbarat Menderes'e ulaştı. Menderes de İçişleri Bakanı Namık Gedik ve Milli Savunma Bakanı Şemi Ergin'i iddiaları araştırmak üzere görevlendirdi. Şemi Ergin, ordu içindeki kıpırdanmalardan haberdardı. Hatta, kendisine askerlerin işin başına geçmesi bile teklif edilmişti. Savunma Bakanı Şemi Ergin'le 1957'nin son haftası görüşen isim de dokuz subay olayının baş aktörlerden Kurmay Yarbay Faruk Güventürk'tü. Güventürk, Savunma Bakanı'na darbe için her şeyin hazır olduğunu belirterek 'Her şey hazır, başımıza geç' teklifi yaptı (Şen, 2010, 199). Ancak Şemi Ergin, teklifi reddederken darbe hazırlığını itiraf eden Güventürk ile ilgili hiçbir işlem yapmadı. Dahası bu olayı, kendisine ihtilal liderliği teklif edildiğini Menderes'e hiçbir zaman söylemedi (Gürsoy, 2012a: 33).

Cuntanın kolları her yere uzanmıştı. Buna karşın Samet Kuşçu iddialarını ispat edecek belgelere sahip değildi. Sorguya çekilen Kuşçu'nun elinde somut bir delil olmadığı anlaşıldı. Bunun üzerine Kuşçu'nun daha önce ilişki kurduğu Albay İlhami Barut ile gizli bir görüşme yapması ve bu sırada konuşulanların kaydedilmesine karar verildi. Kuşçu, 24 Aralık 1957'de planlandığı gibi Barut ile buluşarak görüştü. Ancak bu görüşmede Kuşçu'nun sorularından kuşkulanan Barut, ihbarı doğrulayacak hiçbir açıklama yapmadı. Bu gelişmelerin ardından ihbarcı Kuşçu ile adlarını verdiği Albay İlhami Barut, Yüzbaşı Kazım Özfırat, Yarbay Faruk

Güventürk, Binbaşı Asım Ural, Albay Naci Aşkun, Binbaşı Ata Tan, Yüzbaşı Hasan Sabuncu ve emekli subay Cemal Yıldırım, 26 Aralık'ta tutuklandı. (Şen, 2010: 200) Darbeci bir eğilime sahip olduğu daha sonra ortaya çıkacak olan Tümgeneral Cemal Tural başkanlığında 26 Mayıs 1958'de başlayan yargılamalar altı ay sürdü. Mahkeme sonunda darbe hazırlığı yapan sekiz subay, 5 Nisan 1958'de delil yetersizliğinden beraat etti. İhbarcı Samet Kuşçu ise orduyu isyana teşvik suçundan iki yıl hapis cezası aldı. Sekiz subay yeniden orduya döndü (Altaylı, 2013: 349).

Menderes, bu gelişmeler sırasında Şemi Ergin'in yerine çok güvendiği Ethem Menderes'i Milli Savunma Bakanlığı'na getirdi. Darbe tahkikatı sürerken, yeni bakan Ethem Menderes'e bir başka ihbar mektubu ulaştı. Mektubu bakanın yaveri Adnan Çelikoğlu aldı. Mektupta, "İhtilâli hazırlayanlar sadece 9 kişiden ibaret değil, çok daha geniş bir teşkilât var" deniliyordu. Samet Kuşçu'nun bilmediği için isimlerini vermediği Suphi Gürsoytrak, Orhan Erkanlı, Dündar Seyhan ve Rıza Akaydın'ın adları sıralanıyordu. Bakanın yaveri Adnan Çelikoğlu da cunta mensubuydu. Ahmet Yıldız aracılığıyla, mektupta adı geçen subaylara mesaj gönderdi: "Suphi, Rıza ve Erkanlı için ihbar var." Yıldız, Dündar Seyhan'ı aradı ve şifreli olarak haberi ulaştırdı: "Suphi ile Erkanlı, Amerika'daki kurs imtihanını kazanmışlar. Acele kendilerine bildir, hazırlıklı olsunlar." Deliller yok edildi. Bir araya gelip nasıl ifade vereceklerini kararlaştırdılar. Zaten subayların ev ya da iş yerlerindeki aramalarda da, cuntayı ele verecek bilgi ve belgelerin izi silindi (Ilıcak, 2012).

Adnan Menderes'in ve DP'nin olayın üzerine gitmemesi nedeniyle 27 Mayıs Darbesi'nin çekirdeğini oluşturan 9 subay olayı aydınlatılamamıştı. Özellikle Menderes, Savunma Bakanı Şemi Ergin'in yanlış yönlendirmesiyle olayın vehametini algılayamamıştı. 9 Subay olayına en çok hassasiyet gösteren isim Celal Bayar'dı. Bakanlar Kurulu'nu, Genelkurmay'ı olayın aydınlatılması için üst üste ikaz ediyordu (Gürsoy, 2010: 129) Ardı ardına yapılan toplantılarda Bayar şiddetli önlem almaktan bahsederken Savunma Bakanı Şemi Ergin, meselenin ordu içerisinde halledilmesi yönünde görüş bildirdi. Menderes de Ergin'in bu düşüncelerini paylaşmıştı. Menderes'in bu tutumu, belki de kaderin değiştirecek büyük bir

yanılıydı. Celal Bayar'a göre Menderes, "*Oğlunun suçunu araştırmak istemeyen mustarip bir babanın ruh halini yansıtıyordu.*" (Şen, 2010: 200).

Elif Kaya'ya göre Menderes'in meseleyi kovalamaya isteksizliğinin arkasında, devlet kurumlarının DP hükümetine sadakati ile ilgili güvensizlik duygusu vardı. Bu durum, sürekli haldeki Silahlı Kuvvetleri karşıya alma korkusunda açığa çıkıyordu. Bu korku temelsiz değildi. Fakat DP'liler bunun nasıl halledileceğini bilmedikleri için çaresizdi. 19 Ocak 1958'e kadar Savunma Bakanı olan Şemi Ergin, bir kompnonun varlığını biliyordu. Çünkü komplocular kendisiyle ilişki kurmuş ve ondan sivil liderleri olmasını istemişlerdi (Kaya, 2008: 39).

H- 27 Mayıs'a Giden Yolda Yeni Cuntaların Oluşumu

DP döneminde ise ilk cunta örgütlenmesi Kurmay Yarbay Faruk Ateşdağlı'nın 1951'deki girişimidir. 1952'de de Muzaffer Özdağ ve arkadaşları tarafından gizli bir örgüt oluşturulmuştur. Fakat 27 Mayıs 1960 Darbesi'nin özünü oluşturan örgüt Kasım 1954'de Yüzbaşı Orhan Kabibay ve Yüzbaşı Dünder Seyhan'ın Tuzla Uçaksavar Okulunda kurduğu örgüttür. Türk ordusu içinde 9 Subay benzeri cuntalar, 1950'li yılların ortasından itibaren faaliyet gösteriyordu (Altaylı, 2013: 349). Ankara'da da 1956'da Atatürk ilkelerinin çiğnendiğini düşünen Kurmay Binbaşı Talat Aydemir ve Kurmay Yarbay Osman Köksal bu konuda bir şeyler yapma gereği duymuşlardı. Kurmay Binbaşı Sezai Okan ve Kurmay Binbaşı Adnan Çelikoğlu ile birlikte yeni bir örgüt kurmuşlardı. Aynı günlerde Kurmay Binbaşı Sadi Koçaş ve Albay Kenan Esengin de örgüt kurma çalışmaları içindedirler. 1957'de ise Üsteğmen Muzaffer Özdağ ve Üsteğmen Numan Esin ülkenin şartlarının ihtilâle zemin hazırladığını düşünerek yeni bir örgüt kurmuşlardır. Bu arada Talat Aydemir'in Yüksek Kumanda Akademisi Örgütü aktif haldedir. Örgütün genişlemesi Aydemir'in başı çektiği, yeni bir Birleşik Örgütün doğmasına sebep olmuştur. 1957 seçimlerini DP'nin kazanmasıyla cuntalar çalışmalarını hızlandırmıştır (Aydemir, 1984: 320)

Ancak 1957'deki dokuz subay olayından sonra ordu içindeki cuntalar faaliyetlerini durdurdular. Tekrar harekete geçen ilk oluşum ise Koçaş örgütü oldu. Koçaş, örgütün başında güçlü bir generalin bulunması gerektiğine inananlardandı. Bu amaçla Kara Kuvvetleri Komutanı Necati Tarcan'la temasa geçti. Tarcan da Koçaş gibi düşünüyordu. Fakat görüşmeden bir hafta sonra Tarcan öldü. Yerine Cemal Gürsel getirildi. Bu kez teklif Gürsel'e yapıldı. Gürsel'in teklifi kabul etmesiyle yeni lider bulunmuştu (Küçük, 2008: 84).

Bu tarihten sonra ordu içindeki cuntalar çalışmalarına yeniden hız verdi. Koçaş cuntasını diğer bir oluşum olan Osman Köksal grubuyla birleşme kararı aldı. Bu birleşik örgüt ilk toplantılarını Koçaş'ın evinde gerçekleştirdi. Toplantıda örgütün çalışma şekli ve kilit noktalara tayin edilecek 35 isim tespit edildi. Bu isimler bir müddet sonra gerçekleşecek 27 Mayıs Darbesi'nin faal kadrosunu oluşturdu. Ağustos 1959'da da Alparslan Türkeş, Mustafa Kaplan, Rifat Baykal ve bir müddet sonra Orhan Kabibay, Sami Küçük, Muzaffer Yurdakuler, Vehbi Ersü, Refet Aksoy, Orhan Erkanlı ve Dündar Seyhan birleşik örgüte katıldılar (Aydemir, 1984: 320- 321). Bu toplantılarda seçime gitmemesi halinde DP'nin devrileceği konuşuldu.

Ordu içinde darbe hazırlıkları son sürat devam ederken 1959 ve 1960, Meclis'te muhalefet ve iktidar partisi arasında sert tartışmaların yaşandığı bir dönem oldu. DP Meclis gurubu 12 Nisan 1960'ta CHP ve genel olarak muhalefet hakkında Meclis soruşturması açılmasını kararlaştırmıştır. Böylece 18 Nisan 1960'ta 15 DP milletvekilinden oluşan bir soruşturma komisyonu kurulmuş, 'Tahkikat Komisyonu' adını verdikleri bu komisyon Meclis'te büyük tepkiler uyandırmıştır (Belge, 2012: 626). Bütün bunlar yaşanırken darbeye ilişkin pek çok haber Adnan Menderes'e ulaşıyordu. Ancak Menderes darbeye ihtimal vermiyordu. Genelkurmay Başkanı Rüştü Erdelhun Paşa'ya güveniyordu (Gürsoy, 2012b: 8).

Bu gelişmeler olurken ordu içindeki cunta, eylem aşamasına gelmiştir. Tam bu dönemde, 27 Mayıs'tan sonra darbenin başına geçecek olan Cemal Gürsel, izine ayrılmıştır. İzine ayrılmadan önce de Savunma Bakanı Ethem Menderes'e bir mektup bırakmıştır. Gürsel, olayların geldiği noktadan rahatsızdır. Ülkenin ve iktidar partisinin düştüğü durumdan huzursuzluk duymaktadır ve acilen köklü tedbirler

alınması gerektiğini düşünmektedir. Bu tedbirlerin başında ise Cumhurbaşkanı'nın istifa etmesi ve yerine halkın sevdiğine inandığı Adnan Menderes'in getirilmesi yer alıyordu (Menderes, 2012: 188- 189).

Gürsel'in İzmir'e gitme kararı, cunta içinde telaşa neden olurken bir yandan da yeni lider arayışına gidildi. Genelkurmay İkinci Başkanı Orgeneral Cevdet Sunay, gizli örgütün teklifini reddetmişti (Altaylı, 2013: 351). Gürsel'in yerine bulunan isim Korgeneral Cemal Madanoğlu oldu. Cuntanın teklifini kabul eden Madanoğlu, darbenin liderliğini üstlenmişti (Küçük, 2008: 86).

I- 1960 Darbesi

Yılladır süren çalışmalarını tamamlayan cunta, 26 Mayıs gecesi harekete geçme kararı almıştı. Cunta üyeleri, daha önceden anlaştıkları üzere darbe gecesi Harp Okulu'nda toplandılar. Görev dağılımlarını yeniden gözden geçiren cunta, artık harekete geçmişti.

27 Mayıs 1960 sabah saat 3.15'te piyade birlikleri ve süvari grubu, 3.30'da tanklar hareket etti. Saat 4.36'da Albay Alparslan Türkeş tarafından radyoda okunan ilk bildiri ile darbe bütün Türkiye ve dünyaya ilan edildi (Başgil, 2011: 18). 27 Mayıs sabahı, bakanlar ve milletvekilleri, birer bire tutuklanıp Harp Okulu'na getirildiler (Demirer, 2012: 18). Cumhurbaşkanı Celâl Bayar, Çankaya Köşkü'nde Veteriner Tuğgeneral Burhanettin Uluç ile Kurmay Albay Sami Küçük tarafından gözaltına alındı (Küçük, 2008: 100).

Cumhurbaşkanı Bayar'ın yarı sıra Ankara'da bulunan bakanlar ve milletvekilleri darbenin hemen ardından gözaltına alınmıştı. Darbeciler için en önemli hedef olan Başbakan Adnan Menderes ise Ankara dışındaydı. 26 Mayıs günü Eskişehir'e giden Menderes, darbenin haberini burada almış ve Konya'ya gitmek için harekete geçmişti. Menderes'in hedefi Konya'ya ulaşarak hükümet yanlısı olarak bilinen İkinci Ordu'dan destek almak ve eğer mümkünse darbeyi bastırmaktı. Ancak gelişmeler bunu mümkün olmayacağını gösterecekti. (Başgil, 2011: 161). Darbeciler

ise Menderes'in peşindeydi. Bir süre sonra radyodan Kütahya yolunda yakalandığına dair tebliğ yayınlandı (Menderes, 2012: 197).

Menderes'in aracı Eskişehir'deki Hava Kuvvetlerine ait jet uçakları tarafından takip edildi. Menderes Konya'ya gitmek istiyordu ancak yolda Kütahya'ya uğradı. Valiliğe giden Menderes, burada Binbaşı Muhsin Batur tarafından gözaltına alındı. Ardından Ankara'ya getirilerek diğer DP'liler gibi Harp Okulunu konuldu (Apuhan, 2010: 171).

Darbenin ilk kurbanı, DP'nin İçişleri Bakanı Namık Gedik oldu. Gedik'in tutuklu olduğu odanın penceresinden atlayarak intihar ettiği söylendi. Ancak bu konu günümüze kadar soru işarete olarak geldi (Gürsoy, 2010: 38-39) Gedik'in intihar ettiğini ileri sürenlerin yanı sıra darbeciler tarafından camdan atılarak öldürüldüğünü söyleyenler de vardır. 27 Mayıs darbesi, Korgeneral Cemal Madanoğlu'nun liderliğinde yapılmıştı. Yardımcılığını ise Tuğgeneral Sıtkı Ulay üstlenmişti (Altaylı, 2013: 351- 352). Darbe başarılı olmuş ancak düşük rütbeli subaylar tarafından gerçekleştirilmiş olması çeşitli tepkilere yol açma ihtimali barındırıyordu. Bu nedenle darbeciler, hemen harekete geçerek cuntanın başına bir süre önce dinlenmek için İzmir'e giden ve darbecilerle irtibatı da bulunan eski Kara Kuvvetleri Komutanı Cemal Gürsel'i geçirdiler (Oktay, 2006: 119).

Cemal Gürsel, İstanbul Yeşilköy Askerî Havaalanı'ndan kalkan C-47 ile İzmir'den alınarak Ankara'ya getirildi. Doğruca Genelkurmay'a gelen Gürsel, burada kendisini bekleyen subaylarla toplandı. Toplantıda darbeyi gerçekleştiren subaylara teşekkür eden Gürsel, henüz darbenin şaşkınlığını üzerinden atamamıştı. Ne olup bittiğini tam anlamamış olmanın şaşkınlığı ile darbeci subaylara 'Arkadaşlar herkes görevini başına dönsün' emrini verdi. Ancak cuntanın çekirdek kadrosundan Kurmay Yarbay Sezai Okan itiraz etti. Bu itiraz üzerine geri adım atan Gürsel, darbe örgütün içinde olmayan subayları görev yerlerine göndermekle yetindi (Küçük, 2008: 104).

27 Mayıs Darbesi, emir komuta zinciri dışında bir örgütlenme ile başarıya ulaşmıştı (Belge, 2012: 629). Hemen ardından cuntacı subaylar Millî Birlik Komitesi

(MBK) adıyla ülkenin yönetimini fiilen üstlendiler. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin anayasal bütün hak ve yetkileri, 38 subaydan oluşan MBK'nın eline geçti. Meclis görevini üstlenen MBK, ülkeyi yayımladığı tebliğlerle yönetti. Her tebliğ kanun hükmündeydi. Cemal Gürsel Cumhurbaşkanı, Başbakan ve Genelkurmay Başkanı oldu. Başbakanlık müsteşarlığını Albay Alparslan Türkeş üstlendi. MBK, darbeden bir gün sonra, 28 Mayıs günü bakanlıkları kendi aralarında paylaşmak üzere toplandı. Birkaç saat süren tartışmaların ardından Bakanlar Kurulu oluştu. Gürsel'in dışında MBK üyesi üç asker, kritik bakanlıkları üstlendi (Küçük, 2008: 109). Diğer bakanlıklara ise darbecilerin emrinde çıkmayacak siviller getirildi. İl ve ilçelerde vali ve kaymakamlık görevini ise o yerin garnizon komutanları üstlendi. Böylece devlet, yasama ve yürütme organları ile birlikte tamamen cuntanın emrine girmişti.

İ- Darbe Karşıtı Subaylar Tasfiye Ediliyor

27 Mayıs darbesi en büyük tasfiye hareketini hiç şüphesiz orduda yapmıştır. Cuntacı kanat, özellikle ordunun demokrat geleneğe sahip subaylarını tasfiyeye girişti. Böylece hem darbe garanti alınmış oluyordu hem de sonrası için kendi zihniyetlerine uygun bir ordu yapılanması hayata geçirilmiş olacaktı. Bu nedenle demokrat subayların tasfiyesi, en öncelikli iş olarak ele alındı. 2 Ağustos 1960 günlü, 42 sayılı MBK tebliği ile 235 general ve yaklaşık 5 bin subay emekliye sevk edildiler (Oktay; 2006: 120). Daha sonra bu sayı 7 bin 200'e kadar çıktı. Emekliye ayrılan isimlerden karşı bir hareket gelmesini önlemek için de yüksek emekli aylığı bağlanması, toptan ödeme verilmesi gibi bir takım maddi imkanlar sunuldu. Ancak bu operasyon için Hazine'de yeterli para yoktu. Hemen ABD'nin kapısı çalındı. 500 milyonluk bir kaynak hibe olarak alınıp ordunun tasfiyesine harcandı (Şen, 2010: 244).

J- Cunta, Kendi Çocuklarını Yiyor

27 Mayıs darbesinin hemen ardından cunta içinde ciddi fikir ayrılıkları belirmeye başladı. Fikir ayrılıkları bir süre sonra iktidarı ele geçiren Milli Birlik Komitesi içinde örtülü bir savaşa dönüştü. İki grup öne çıkıyordu. Birinci grup seçimleri yapıp iktidarı bir an önce siyasilere bırakmayı savunuyordu. Bu grubun siyasilere kastı CHP ve İsmet İnönü'ydü (Altaylı, 2013: 351). İkinci grup ise iktidarda daha uzun kalmayı, hatta hiç gitmemeyi benimsiyordu. Tasfiye edilenlerin dışında kalanlar ise CHP'ye yakın kişilerdi (Belge, 2012: 629).

CHP Genel Başkanı İsmet İnönü de askeri yönetimin bir an önce sona erdirilmesi ve en kısa zamanda seçimlerin yapılarak iktidarın sivil yönetime devredilmesini istiyordu. İnönü'nün bu tutumu, MBK içinde birinci görüş yanlılarının güçlenmesini sağladı. Birinci grup, Cemal Madanoğlu liderliğinde, ikinci grup ise Alparslan Türkeş liderliğinde oluşmuştu. İki grup arasındaki anlaşmazlıkların artması sonucu ikinci grup üyeleri, birinci grup tarafından gözaltına alınıp yurt dışına sürgüne gönderildi. Alparslan Türkeş liderliğindeki 14 ismin her biri, ayrı bir ülkeye yollanmıştı. Bu operasyon için 13 Kasım 1960'ta MBK Başkanı Orgeneral Cemal Gürsel bir bildiri yayımlayarak MBK'yı feshettiğini açıkladı. Ardından yeni MBK oluşturuldu. Bu yeni MBK'da tasfiye edilen isimler yer almadı (Küçük, 2008: 118).

K- 147 Öğretim Üyesi Üniversiteden Atılıyor

Darbeci ekip, yalnızca askerlerin tasfiyesi ile yetinmeyip öğretim üyelerini de kapsama aldı. Asker içindeki tasfiyenin başarıyla gerçekleşmesinin ardından Ekim ayında tarihe '147'ler olayı' olarak geçen tasfiye hareketi yapıldı. Askerî yönetim, 147 öğretim üyesini üniversitelerden ihraç etti. Görevine son verilenler isimleri arasında Ali Fuat Başgil, Sabahattin Eyüboğlu, Yavuz Abadan, Nusret Hızır, Tarık Zafer Tunaya, Mina Urgan ve Haldun Taner gibi isimler vardı (Oktay, 2006: 122).

L- Yassıada Yargılamaları

Darbenin ardından tutuklanarak Harp Okulu'nda toplanan Cumhurbaşkanı Celâl Bayar, Başbakan Adnan Menderes, hükümet üyeleri, DP milletvekilleri ve üst düzey askerler tutuklanarak Yassıada'ya götürüldü. Eski iktidar mensupları için Ankara'dan uçağa binişleriyle beraber, idamlara kadar sürecek 'dövme', 'sövme' ve işkence günleri başladı. Bu durum idamlara kadar sürdü (Ağaoğlu, 2004: 165) Yassıada'da tutuklular, ağır işkence ve kötü muameleler altında yargılanmaya başlandı (Emre, 2008).

14 Ekim 1960'ta başlayan Yassıada davaları, 11 ay 1 gün sürdü. 872 oturum yapıldı. 19 davaya bakıldı, 1068 tanık dinlendi. Hukuk tarihine büyük bir utanç olarak geçen davalarda savunma hakkı engellendi. Sanıklara baskı yapıldı, her türlü hakaret sıradan bir davranışa dönüştü. Sivil ve askerlerden oluşan Yassıada mahkemelerinde yargılanan siyasîler, vatana ihanet, kamu fonlarının kötüye kullanımı, CHP'nin mallarına el konulması, Tahkikat Komisyonu gibi suçlamalarla yargılandılar. Tarihe, 'Köpek Davası', 'Bebek Davası' olarak geçen utanç sahneleri ise DP'nin önde gelen isimlerini halkın gözünden düşürmek için tezgahlanmıştı. Yargılamalar o kadar ağır geçiyordu ki yargılamalar sırasında 12 kişi hayatını kaybetmişti. Bu isimlerden biri de gördüğü hakaretlere dayanamayarak intihar eden Konya Valisi Cemil Keleşoğlu idi (Şen, 2010: 245- 248). Milli Mücadele'ye katılan ve bir dönem Genelkurmay başkanlığı yapan Nuri Yamut Paşa yargılamalar sırasında hayatını kaybetmişti (Oktay, 2006: 102).

Yassıada yargılamaları, yargının siyasallaşmasının en çarpıcı örneklerini oluştur. Yargılamalar sırasında Mahkeme Başkanı Salim Başol'un söylediği 'sizi buraya tıkan kuvvete sorun' sözleri, dava devam ederken İmralı'da kazılan mezarlar sonucun yargılama sonucunun en baştan belli olduğunu gösteriyordu. Yassıada mahkemeleri, mahkumlara yönelik muamele açısından da bir ilki. İstiklal Mahkemeleri'nde bile belli istisnalar dışında mahkumlara bu kadar kötü davranıldığına şahit olunmamıştı. DP'lilere yönelik psikolojik baskının bir yansıması olarak yargılamalar sırasında mahkumlara son derece kötü davranılıyordu (Ağaoğlu, 2004: 189- 190).

Aynı zamanda sürekli olarak savunmalar engelleniyordu. Yargılamalar sırasında sanıkların savunma hakkının engellenmesine en çarpıcı örneklerden birisi, Maliye Bakanı Hasan Polatkan'a savunmasını yaptırılmamasıdır. Zira kararlar çok önceden verilmişti. Celsenin bitimine 10 dakika kalan savunması için çağrılan Hasana Polatkan, bu sürenin yetmeyeceğini söyleyince Mahkeme Başkanı Salim Başol tarafından azarlanıp savunması yaptırılmadı (Oktay, 2006: 148). Polatkan'ın daha sonra kaybolan 175 sayfalık savunması yıllar sonra, dönemin Yassıada İrtibat Bürosu Müdürü Albay Ömer Faruk Erus'un kasasından çıktı (Zaman, 2007). En baştan itibaren daha yargılamalar başlamadan, idamlık mahkumlar ayrı bir bölümde tutuluyor ve bu kişilerin idamlık olduğu her şekilde hissettiriliyordu (Ağaoğlu, 2004: 169). Yassıada'da hukuk yoktu. Emir almış birkaç hakim, aldıkları emrin gereğini yapıyordu (Apuhan, 2010: 215- 216). Hukuk adına her türlü hukuksuzluğun yaşandığı Yassıada yargılamaları, halen tartışılmaya devam etmektedir.

M- Tarihe Geçen Kara Leke; İdamlar

Yargılamalara ilişkin hüküm 15 Eylül 1961 tarihinde açıklandı. Yargılamalar sonunda 15 kişi idam cezasına çarptırıldı. Bu isimler, Celâl Bayar, Adnan Menderes, Fatin Rüştü Zorlu, Hasan Polatkan, Refik Koraltan, Rüştü Erdelhun, Agah Erozan, İbrahim Kirazoğlu, Ahmet Hamdi Sancar, Nusret Kirişçioğlu, Bahadır Dülger, Emin Kalafat, Baha Akşit, Osman Kavrakoğlu ve Zeki Erataman'dı. İdam kararlarının infazına ilişkin son kararı ise MBK verecekti. İdama mahkum edilenler, Yassıada'dan kararın infazı için bir hücumbotla İmralı Adası'na götürüldü. Bu yolculukta derin bir sessizlik vardı. Belki her biri zihninde bir muhasebe yapıyordu. Sessizliği dağıtmak için Celal Bayar, Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu'ya, Ortak Pazar'ı sormuş, Zorlu da bu soruya karşın DP'nin Ortak Pazar politikasını anlatmıştı. İmralı'ya bu şekilde ulaştılar (Bozdağ, 1991: 15). İmralı'daki bekleyişin ardından idam cezasına çarptırılan isimlerden Adnan Menderes, Fatin Rüştü Zorlu ve Hasan Polatkan'ın idam cezaları MBK tarafından onaylandı (Menderes, 2012: 226).

MBK, idam kararlarına onayı büyük bir baskı altında almıştır. Zira 27 Mayıs'ın hemen ardından ordu içinde Silahlı Kuvvetler Birliği adı altında yeni bir

cunta kurulmuştu. Aleni faaliyet gösteren bu cunta, MBK'ye baskı yapıyor, istediği kararı aldırıyordu. Nitekim idam kararlarına gelinceye kadar da çok sayıda olayda Silahlı Kuvvetler Birliği'nin dediği oluyordu. Devlet Başkanı Cemal Gürsel, bu cuntadan gelen her türlü baskıya boyun eğiyordu (Küçük, 2008: 123- 124).

Bu baskı idam kararlarını görüşüldüğü MBK toplantısında zirveye çıkmıştı. Toplantı salonunda MBK üyeleri idam kararlarını onaylanıp onaylanmayacağını tartışırken salonun hemen dışında Silahlı Kuvvetler Birliği üyesi isimler bekliyordu. MBK üyelerine sık sık idamları onaylamaları yönünde baskı ve tehdit gidiyordu. Menderes, Zorlu ve Polaktan'ın idamları bu şartlar altında MBK tarafından 9 red oyuna karşın 13 kabul oyuyla onaylandı (Şen, 2010: 256).

Bu onayların ardından Fatin Rüştü Zorlu ve Hasan Polatkan idamları 16 Eylül 1961'de sabaha karşı gerçekleşti. Adnan Menderes ise ağır hasta olduğu için idamı o gün gerçekleşmedi. Ertesi gün doktorların sağlık durumunu düzeldiğine ilişkin rapor verildi. İmralı'da olağanüstü saatler yaşanıyor. Bir tarih, celladın darağacına vuracağı tekme ile sone erecekti. Diğer mahkumlara pencerelerin açılmaması ve herkesin yatağa uzanması talimatı verildi. Bu ülkeye 10 yıl Başbakanlık yapmış bir insan, güpe gündüz idama götürülüyordu (Ağaoğlu, 2004: 200- 201). Türk siyasi tarihinde derin izler bırakan Adnan Menderes'in hayatına, 17 Eylül 1961'de saat 13.25'te, asılarak son verildi (Bozdağ, 2004: 82).

Dünyanın bütün ülkelerinde ceza muhakemesi kanunlarına göre idam cezaları sabaha karşı infaz edilirken Adnan Menderes'in cezasının infazında bu kuralın dışına çıkıldı. Menderes'in alelacele idam edilmesinde, idam kararının değiştirilebileceği korkusunun yanı sıra darbecilerin Adnan Menderes'e duydukları büyük öfke ve kin etkili olmuştu. Menderes ailesinin uğradığı zulüm, idam kararı ile bitmemişti. İdamdan bir gün sonra eşi Berrin Menderes'in evinin kapısına idam hüküm asıldı. Adnan Menderes'in Anayasayı ihlal suçundan idam edildiğinin yazılı olduğu kağıt, bir hafta boyunca kapıda asılı kaldı (Menderes, 2012: 231). Bir hafta sonra polis bu kez icradan ödeme emri için gelmiştir. İdam edilen Adnan Menderes'in cellat parası, ip parası ve kefen parası Menderes'in ailesinden istenmektedir. Berrin Menderes, kocasını idam eden celladın parasını ödemek zorunda bırakılmıştır (Civaoğlu, 2011).

İdamlarla birlikte Türkiye’de bir dönem acı bir şekilde kapanmıştır. Yeni dönemde Türkiye, iktidardaki askeri cuntanın icraatlarını izlemektedir. Askeri yönetim, özellikle idamların etkisiyle ciddi şekilde sorgulanan 27 Mayıs’ı meşru gösterme girişimlerine hız vermiştir. Bu yönde atılan en önemli adımlardan biri de darbenin yapıldığı 27 Mayıs’ın bayram ilan edilmesidir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DARBEYİ MEŞRULAŞTIRMA FAALİYETLERİ

A- 1961 Anayasası ve 27 Mayıs'a Koruma Zırhı

27 Mayıs 1960 darbesinin ardından bir yılı aşkın süren yargılamalar 3 idamla sonuçlanmış, 1961 seçimlerinin ardından iktidar CHP'ye ve İsmet İnönü'ye bırakılmıştı. Ancak seçimler yapılmış olsa da 27 Mayıs rejimi sürmektedir. Hem 1961 Anayasası ile oluşturulan vesayet kurumları aracılığıyla hem de asker eliyle devam eden 27 Mayıs için artık en önemli hususların başında yeni rejimin korunması ve halkın gözünde meşrulaştırılması geliyordu. Zira 3 dönem üst üste seçim kazanan ve halkın sevgisini kazanmış olan Adnan Menderes gibi karizmatik bir liderin idam edilmiş olması, halkta 27 Mayıs'a karşı içten içe büyük bir öfke duyulmasına yol açıyordu. Halkın darbeye destek olmadığının en açık göstergelerinden biri, 27 Mayıs darbesinin gerçek lideri olan Cemal Madanoğlu'nun 1965 seçimlerinde aldığı oydur. Darbe, Cemal Madanoğlu liderliğinde başlamış, yönetimin ele geçirilmesinin ardından kısa bir süre önce emekli olan Kara Kuvvetleri Komutanı Cemal Gürsel, Orgeneral rütbesinde olduğu için darbenin başına geçirilmişti (Küçük, 2008: 86). Darbe sonrasında da en önemli rolü oynayan isim olan Cemal Madanoğlu, 1965 seçimlerinde İstanbul'dan bağımsız aday olarak seçime katılır. Kazanmak için yakınlarıyla organize olan ve büyük çaba harcayan Madanoğlu için sonuç hüsrandır. Darbenin fiili liderinin Türkiye'nin en büyük ilinde aldığı oy sadece 9 bindir. Bu olay, 27 Mayıs Darbesi'ne halkın destek vermediğinin çok açık bir göstergesidir (Oktay, 2006: 102)

Halkın 27 Mayıs'a yaklaşımının farkında olan darbeci askerler, darbeyi meşrulaştırmak için pek çok girişim başlattılar. Bunların en başında 1961 Anayasası gelir. Darbeyle birlikte 1924 Anayasa'sı rafa kaldırılırken 20 Temmuz 1961'de 1961 Anayasası Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girdi. 27 Mayıs rejiminin meşruiyet arayışı, Anayasa'nın en başında kendini gösterir. Anayasanın başlangıç bölümünde, "Anayasa ve hukuk dışı tutum ve davranışlarıyla meşruluğunu

kaybetmiş bir iktidara karşı direnme hakkını kullanarak 27 Mayıs 1960 Devrimini yapan Türk Milleti” yer alır (1961 Anayasası, TBMM). Anayasaya konan bu ifade ile darbeyi yapanın bir grup asker değil, Türk Milleti olduğu belirtiliyor. İktidarın meşruluğu kaybettiği, milletin direnme hakkını kullandığı belirtilerek yapılan eylemin meşru olduğu vurgulanıyor.

Anayasanın başlangıç bölümünde ‘Türk Milliyetçiliğinden hız ve ilham alındığı’, ‘Atatürk Devrimlerine bağlılığın tam şuuruna sahip olduğu’ belirtilirken ‘demokratik hukuk devleti’, ‘sosyal devlet’ gibi referanslara yer veriliyor. Anayasa’nın Geçici 4. Maddesi ile de hem 27 Mayıs’ı yapanlara dokunulmazlık zırhı kazandırılıyor, hem de yapılan eylemlerin meşruiyeti Anayasa güvencesine alınıyor. 1961 Anayasası’nın geçici dördüncü maddesi şöyledir;

Geçici Madde 4- “Bu Anayasaya göre kurulan Türkiye Büyük Millet Meclisinin toplanmasıyla, 20 Nisan 1340 tarihli ve 491 sayılı Teşkilâtı Esasiye Kanununa ve 12 Haziran 1960 tarihli ve 1 sayılı Kanunla 13 Aralık 1960 tarihli ve 157 sayılı Kanuna göre kurulan Kurucu Meclisin, Milli Birlik Komitesinin ve Temsilciler Meclisinin hukukî varlıkları sona erer ve bunlar kendiliğinden dağılmış olurlar.

27 Mayıs 1960 tarihinden itibaren Kurucu Meclisin toplandığı 6 Ocak 1961 tarihine kadar yasama yetkisini ve yürütme görevini Türk Milleti adına kullanmış bulunan Milli Birlik Komitesinin ve Devrim Hükümetlerinin karar ve tasarruflarından ve bunların, idarece veya yetkili kılınan organ ve mercilerce uygulanmasından dolayı, karar alanlar, tasarrufta bulunanlar ve uygulayanlar hakkında cezaî veya malî veya hukukî sorumluluk iddiası ileri sürülemez ve bu maksatla herhangi bir yargı merciine başvurulamaz.

Normal demokratik rejimi bütün teminatı ile kurmak amacıyla gerçekleştirilen ve yürütülen 27 Mayıs 1960 Devrim tarihinden 6 Ocak 1961 tarihine kadar çıkarılan kanunlar, Türkiye Cumhuriyetinin diğer kanunlarının değiştirilmesi ve kaldırılmasında uygulanan kurallara göre değiştirilebilir veya kaldırılabilir. Ancak, bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiasıyla, Anayasa Mahkemesinde iptal davası açılmayacağı gibi, itiraz yoluyla dahi mahkemelerde Anayasaya aykırılık iddiası ileri sürülemez. 27 Mayıs 1960 dan 6 Ocak 1961 tarihine kadar çıkarılan kanunların, yapılmış tasarrufların ve alınmış kararların değiştirilmesi veya kaldırılması hallerinde de 2’nci fıkra hükmü saklıdır.” (1961 Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, TBMM).

B- Tedbirler Kanunu

27 Mayıs darbesine meşruiyet kazandırmak amacına dönük kanunu düzenlemelerden biri de tarihe Tedbirler Kanunu olarak geçen 5 Mart 1962 tarihli ‘Anayasa Nizamını, Milli Güvenlik ve Huzuru Bozan Bazı Fiiller Hakkında Kanun’dur. Bu kanun teklifi 2 Mart 1962’de Başbakan İsmet İnönü, AP Genel Başkanı Ragıp Gümüşpala, CHP Genel Sekreteri İsmail Rüştü Aksal, CKMP Genel Başkanı Osman Bölükbaşı, YTP Genel Başkanı Ekrem Alican'ın imzası ile Adalet ve Anayasa Komisyonu'na verildi. 5 Mart 1962’de Meclis’te kabul edilen kanun, 7 Mart 1962’de Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe girdi (Resmi Gazete, 1962). Tedbirler Kanunu, 27 Mayıs rejimini korumaya alan, kanun yoluyla yeni bir meşruiyet zırhı kazandırmaya çalışan, buna karşın DP iktidarını gayri meşru göstermeye çalışan ve darbeyi eleştirmeyi suç sayan bir düzenlemedir.

27 Mayıs kadrolarını öfkelenmekten korkan parti liderlerinin benimsediği kanun ile DP’nin meşruluğunu kaybettiği, 27 Mayıs darbesini direme hakkını kullanan milletin gerçekleştirdiği belirtilirken 27 darbesini gayri meşru göstermeye çalışan her türlü söz, yazı, haber ve yorum yasaklanıyordu. Aynı şekilde devrik DP iktidarını veya iktidar mensuplarını övmek de suç olmuştu. 5 yıla kadar hapis cezası öngören Tedbirler Kanunu şöyledir;

"A) Anayasa ve hukuk dışı tutum ve davranışlarıyla meşruluğunu kaybettiği Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ile de tesbit edilen Demokrat Parti iktidarına karşı direnme hakkını kullanarak, Türk milletinin gerçekleştirdiği 27 Mayıs 1960 Devrimi'ni, söz, yazı, haber, resim, karikatür ve sair suretlerle yersiz, haksız veya gayrimeşru gösterenler veya üstü kapalı bile olsa, mâufiyeti belli olacak şekilde böyle göstermeğe çalışanlar.

B) 27 Mayıs 1960 Devrimi'ni zedeleyebilecek şekilde, Yüksek Adalet Divanı'nca verilmiş kararları kötöleyenler veya üstü kapalı bile olsa mâufiyeti belli olacak şekilde kötülemeğe çalışanlar. Mahkûm edilenleri övenler, ilk, son veya infaz safhalarıyla ilgili resim, hatırat, röportaj yayınlayanlar veya beyanat verenler.

C) B bendinde sözü geçen mahkûmlara atfen, 27 Mayıs 1960 Devrimi'ni zedeleyici mahiyette beyanat verenler veya basın yoluyla yayanlar veya alenen nakledenler.

D) 27 Mayıs 1960 Devrimi'ni, yersiz, haksız veya gayrimeşru gösterecek surette, feshedilmiş Demokrat Parti iktidarını övenler veya müdafaa edenler.

E) Mensup oldukları partinin, feshedilmiş Demokrat Parti'nin devamı olduğunu ileri sürenler... bir yıldan beş yıla kadar ağır hapis cezasına çarptırılırlar." (Resmi Gazete, 1962)

Tedbirler Kanunu'nun kabul edilmesi pek çok mağduriyete yol açarken 27 Mayıs rejim açısından büyük bir zırh oldu. Daha sonra Tedbirler Kanunu, aykırılık iddiasıyla Anayasa Mahkemesi'nin önüne geldi. Ankara 1'inci Ağır Ceza Mahkemesi, Yeni Demokrat Parti Genel Başkanı Fuat Köprülü'nün hakkında açılan kamu davası dolayısıyla, Tedbirler Kanunu aleyhinde Anayasa Mahkemesi'ne müracaat etti. Fuat Köprülü, siyasi af konusunda bir muhabirin sorusuna şöyle cevap vermişti: "*Siyasi kanaatten dolayı kimseye ceza verilemeyeceğine göre, af, ancak bir haksızlığın tamiri olacaktır.*" İşte bu cümleden ötürü, Tedbirler Kanunu'na muhalefetten, Köprülü aleyhine 1'inci Ağır Ceza'da dava açıldı. Anayasa'ya aykırılık açısından kanunu inceleyen Anayasa Mahkemesi, Tedbirler Kanunu'nu düşünce hürriyetine aykırı bulmadığını belirterek şöyle bir karar verdi;

"27 Mayıs Devrimi, Anayasa ve hukuk dışı tutum ve davranışlarıyla meşruluğunu kaybeden bir iktidara karşı yapılmış ve bu husus Anayasa'nın başlangıç bölümünde yer almıştır. Yüksek Adalet Divanı kararlarının kötülenmesi veya mahkûm edilen şahısların övülmesi, sonuç itibarıyla 27 Mayıs Devrimi'nin meşruluğunu ve haklılığını inkâra yol açar. Bu devrimi, yani Türk milletinin meşruluğunu kaybetmiş bir iktidara karşı direnmesini, gayrimeşru ve yersiz göstermek, vatandaşları birbiri aleyhine tahrik ederek onlar arasında kin ve düşmanlık yaratan bir davranış teşkil etmektedir. Böyle bir davranışa cevaz verilmesi, milli huzurun ihlâline yol açar ve Anayasa'nın dayandığı temel ilkeleri tahrip etme sonucunu doğurur." (İlıcak, 2001)

Anayasa Mahkemesi, bu gerekçeye dayanarak, üye Ekrem Korkut'un karşı oyu ile Tedbirler Kanunu'nun Anayasa'ya aykırı olmadığı kararını verdi (İlıcak, 2001). Görüldüğü gibi Anayasa Mahkemesi bol bol meşruiyete atıf yaparak darbeyi överken DP iktidarını gayri meşru ilan etti. Bu karar, darbecilere yargı desteği sağlarken Tedbirler Kanunu aleyhindeki her türlü beyanaty yasaklıyordu.

C- 27 Mayıs Sigarası

Bütün baskılara rağmen 15 Ekim 1961 seçimlerinde DP'nin devamı olan partiler oyların yüzde 60'ını alırken CHP'nin oyu yüzde 35 civarında kalmıştı. Oyların bölünmesinden dolayı CHP birinci parti olsa da seçim sonuçları, seçmenlerin 27 Mayıs darbesini reddettiğini gösteriyordu (Menderes, 2012: 234). 27 Mayısçılar ise propaganda yoluyla yeni rejimi benimsetmeye çalışıyorlardı.

Bu dönemde darbeyi benimsetmek için birbirinden ilginç icraatlara girişildiği görülüyor. Bu çerçevede 27 Mayıs Sigarası üretildi. 27 Mayıs sigarasıyla darbecilerin amacı, yaptıkları darbeyi bir marka haline getirmektir. Bu tür önlemlerle darbenin toplumda kabul göreceği bekleniyordu. Tekel'in çıkardığı 27 Mayıs markalı sigara paketinin üzerinde 'Hepimizin sigarası' ibaresi yer alıyor. Paketteki bir başka yazı ise 'Milletçe eleleyiz' şeklindedir. (Armağan, 2010). Aynı yaklaşımın eseri olarak darbenin etkisini devam ettirdiği 1962 yılında Astsubay, 1964'te ise Silahlı Kuvvetler sigaraları üretilmiştir.

D- 27 Mayıs Pulları

Yıl dönemlerinde 27 Mayıs anısına PTT tarafından pullar bastırıldı (Üzen, 1998: 39). 27 Mayıs 1960 Darbesi'nden hemen sonra o yıllarda yaygın olarak kullanımda olan pullar DP dönemine aittir diye hemen kaldırılıp atılmadı. Ama yeni iktidar kendini pullar üzerinde de göstermekte gecikmedi. 1960 yılı henüz bitmeden PTT idaresi 213 sayılı emisyon kararı ile Türk Tarihi klasmanı başlığı altında pul yayınlamaya karar verdi. Bu pulun adı PTT kayıtlarında şöyle geçiyor; "Düşük iktidar partisi mensuplarının yargılanmaları." Bu pulda Yassıada yargılamalarını yapan Yüksek Adalet Divanı'nın simgeleyen bir resim, adalet terazisi ve zeytin dalı yer alıyor. Zeytin dalı ile barış, adalet terazisi ile adaletin yerini bulacağı anlatılıyor.

Aynı yıl PTT'nin bir seri daha yayınladığı görülür. 216 sıra sayılı bu dizinin adı 27 Mayıs İnkılabı'ydı. Bu pullar, 27 Mayıs darbesinin milli bir kalkışma hareketi olduğunu, Atatürk'ün manevi önderliğinde gerçekleştiğini ve düşük iktidarın

hürriyetleri engellediği için milletin asker evlatları tarafından devrildiğini anlatan propaganda afişleri gibiydi. (Alkan, 2009)

27 Mayıs'ın yıl dönümünde PTT bir dizi 27 Mayıs pulu daha çıkardı. Bu pullarda 27 Mayıs darbesiyle Türklerin Ergenekon'dan âdetâ ikinci kere yeniden çıktığı imâ ediliyordu. Aynı serinin öteki pulu, pelerinli bir Atatürk silüetinin Türk gençliğini 27 Mayıs istikametine doğru yönelttiğini ve desteklediğini gösteren temsili bir çizimdi. Bir başka pulda ise 27 Mayıs bir güneş şeklinde sembolize ediliyor (Alkan, 2009). 27 Mayısçıların sık sık Atatürk'e sarılarak bir meşruiyet aradığı pullarda da görülüyor. Darbecilerin, Cumhuriyet rejimini temel meşruiyet kaynaklarından olan Atatürk'e dayanarak darbeyi meşru kılma isteği pek çok eylemde kendini gösteriyor.

O pullardan bazı örnekler ve verilmeye çalışılan mesajlar ise şöyle;

Resim 1: 27 Mayıs ile Türklerin Ergenekon'dan Çıkması

Bu pula göre darbeciler, 27 Mayıs ile Türklerin Ergenekon'dan çıkması gibi millet, baskı rejiminden kurtarılıyor.

Resim 2: Zincirlerini Kıran At

Zincirlerini kıran at figürü ile darbecilerin milleti esaret kurtardığı anlatılıyor.

Resim 3: 27 Mayıs Darbesi ve Atatürk

27 Mayıs Darbesi ile Atatürk ilişkisi kurularak darbecilerin Atatürk'ün izinde olduğu anlatılıyor.

Resim 4: 27 Mayıs, Güneş ile Sembolize Ediliyor

27 Mayıs darbesi güneş ile sembolize edilerek güneşin yüzyıllardır insan üzerindeki olumlu etkisiyle darbeye meşruiyet kazandırılması amaçlanıyor.

E- Ders Kitaplarında 27 Mayıs Propagandası

Darbe propagandasına dönük olarak atılan en önemli adımlardan biri ders kitaplarına yönelik oldu. Ders kitaplarını içeriği değiştirildi. Propaganda amaçlı broşürler hazırlandı. Bu dönemdeki ders kitaplarına bakıldığında, darbeyi öven ifadelerden geçilmediği, DP'nin ise fevkalade kötü gösterildiği görülüyor. Ders kitaplarına askeri idarenin hoşuna gidecek şeyler konmuş, istenmeyen unsurlar ise temizlenmiştir. 1960 sonrası okul kitaplarına göre DP'li yönetici ve milletvekilleri 'kötü', 'karanlık' ve 'gerici' adamlardır. Darbeyi gerçekleştiren askerler ise ilerici 'iyi adamlardır.' Kitaplardaki üslup açısından sanki ülkeyi 1950- 1960 arasında bu ülkeden olmayan birileri yönetmiş gibi bir üslup hakimdir (Üzen, 1998: 41).

F- 27 Mayıs Broşürleri

MBK tarafından hazırlanan "Köy Kahvesi'nde 27 Mayıs" adlı broşür ile darbe rejimi köylüye benimsetilmek istenmektedir. Bu broşürde DP, eksi muhtar tiplmesi ile anlatılır. 27 Mayıs günü muhtar asık suratlı, köylü ve öğrenci ise sevinç içindedir. Milli Birlik Komitesi'nce hazırlanan bir diğer eser ise Okullarda 27 Mayıs adlı broşürdür. Bu broşürde DP iktidarı sert bir şekilde eleştirilirken 27 Mayıs'a övgüler dizilir. DP'den 'devrik iktidar' diye bahsedilir (Üzen, 1998: 59).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

HÜRRİYET VE ANAYASA BAYRAMI

A- Hürriyet ve Anayasa Bayramı İçin Kanun Teklifi

27 Mayıs darbesinin en çok tartışılan icraatlarından biri darbe gününün bayram olarak kutlanmasıdır. Yeni rejimi koruma ve halka benimsetme derdine düşen darbe yönetimi, 27 Mayıs'ı bayram ilan etmiştir. Cumhuriyet tarihi boyunca pek çok örneklerini gördüğümüz bayram meşruiyet ilişkisini işletmek isteyen 27 Mayısçılar, Halkevleri Bayramı ve Toprak Bayramı gibi örneklerde görüldüğü üzere yaptıkları icraatı bayram ilan ederek meşrulaştırma yoluna gitmektedirler.

27 Mayıs'ın bayram kabul edilmesi yönündeki kanun teklifi, 13 Haziran 1962'de Meclis'e sunulmuştu. Milli Eğitim ve İçişleri Komisyonlarına sunulan teklif, uzun süre yasalaşmayı beklemiştir (Millet Meclisi Tutanak Dergisi, 1962: 607). 1 Nisan 1963'te Meclis Başkanlığı'na Başbakan İsmet İnönü tarafından 'Ulusal Bayram ve Genel Tatil Hakkındaki 2739 sayılı Kanuna ek kanun tasarısının gündeme alınmasına dair' bir önerge veriliyor. İnönü'nün önergesi şöyledir;

Yüksek Başkanlığa

Hükümetçe 13 . 6 . 1962'de T. B. M. M. Sine sunulmuş olan Ulusal Bayram ve Genel tatiller hakkındaki 2739 sayılı Kanuna ek kanun tasarısının, içtüzüğün 36. maddesinde kayıtlı süre; fazlası ile geçmiş olduğundan, gündeme alınarak öncelik ve ivedilikle görüşülmesini arz ve teklif ederim.

Hükümet adına

Başbakan İsmet İnönü (Millet Meclisi Tutanak Dergisi, 1963: 89)

Meclis'te Başbakan İnönü'nün bu önergesini itiraz eden olmuyor. Meclis Başkanı, önergenin kabul edildiğini duyuruyor (Millet Meclisi Tutanak Dergisi, 1963).

Millet Meclisi'nin 3 Nisan 1963 tarihli oturumunda bu kez Meclis'te bulunan 5 partinin ortak önergesi ile bu kanunun görüşülmesi isteniyor. Bu teklifte öncelikli olarak 'Ulusal Bayram ve Genel Tatiller Hakkındaki 2739 sayılı Kanun Tasarısı'nın görüşülmesi isteniyor. Tasarıların müzakeresinin tamamlanmasından sonra sözlü sorulara geçilmesini teklif ediliyor. Bu teklifte CHP adına Grup Başkanvekili ve Mardin Milletvekili Vahap Dizdaroğlu, YTP adına Grup Başkanı ve Erzincan Milletvekili Sadık Perinçek, CKMP adına Grup Başkanvekili ve Sivas Milletvekili Cevad Odyakmaz, AP adına Başkanvekili Sivas Balıkesir Cihat Şilgeban ile MP adına Grup Başkanvekili ve İstanbul Milletvekili Zekâi Dorman'ın imzası bulunuyor (Millet Meclisi Tutanak Dergisi, 1963: 137). Meclis'te 5 partinin 27 Mayıs'ı ortak önerge ile bayram teklif etmesi, o dönemde siyaset üzerindeki baskının da önemli bir göstergesidir. Zira o dönem Meclis'teki üç parti; Adalet Partisi, YTP ve CMKP darbe ile yıkılan demokrat partinin devamı olarak kabul ediliyor (Menderes, 2012: 233). DP'nin devamı olan bu partiler, Meclis'te 27 Mayıs'ın bayram olmasına itiraz edemiyor.

B- Meclis Görüşmeleri

Meclis'teki 5 partinin ortak önergesinden sonra 27 Mayıs'ın bayram kabul edilmesine ilişkin yasanın Meclis Genel Kurulu'ndaki görüşmelerine geçiliyor. İlk sözü CKMP Grubu adına Cevad Odyakmaz alıyor. Konuşmasında 27 Mayıs'a övgüler dizen Odyakmaz,

“27 Mayıs gününün Hürriyet ve Anayasa Bayramı olarak kabulü hakkında birinci Karma hükümet tarafından hazırlanarak Yüce Heyetinize sevk edilmiş bulunan kanun tasarısını CKM Partisinin desteklemeğe kararlı bulunduğunu belirtmekle söze başlayacağım.... Sayın arkadaşlar, Türk milleti 27 Mayıs 1960 tarihine tekaddüm eden yıllar içinde bu tarihe mal olmuş emellerinin gerçekleştirilmesi gayesi ile ve artık bu mücadeleye bitti ümidiyle bir iktidarı reyleriyle iş başına getirmiş, fakat o iktidar milletin bu ümidini bâzi emsali gibi bir defa daha boşa çıkarmış ve tamamen aksi bir görüş ve gidişle kazanılmış hak ve hürriyetlerini dahi kaybetmek tehlikesiyle milletimizi karşı karşıya getirmiştir. Milletlerin hayatı, zulme karşı meşru direnmelerle doludur... Türk milleti,... 27 Mayıs 1960 günü gençliği, aydını ve ordusuyla bu meşru direnme hakkını kullanmıştır.” ifadelerini kullanıyor (Millet Meclisi Tutanak Dergisi, 1963: 138).

DP iktidarını eleştiren milletvekili, 27 Mayıs'a övgüler dizip sözlerini *“CKMP'nin 27 Mayıs gününün Hürriyet ve Anayasa Bayramı olarak kabulünden özel bir kıvanç duymasını tabîi karşılamak iktiza eylediğini bilhassa belirtmek isteriz.”* cümlesiyle bitiriyor (Millet Meclisi Tutanak Dergisi, 1963: 138).

Meclis görüşmelerinde CHP adına kürsüye gelen Ankara Milletvekili Emin Paksüt de beklendiği gibi darbeye övgüler diziyor. Paksüt, Genel Kurul kürsüsünden,

“Bu kanun, tasarısı kanuniyet kesbettikten sonra milletimizin hayatında diğer Ulusal Bayramlar gibi 27 Mayıs da resmen kutlanacak bir bayram günü olacaktır... Muhterem arkadaşlarım, 27 Mayıs gününü Türk Milleti 27 Mayıs 1960 sabahı kutladı. O zamanı hatırlayanlar bilirler ki, memleketteki hava umumi bir bayram havası idi.” ifadelerini kullanıyor (Millet Meclisi Tutanak Dergisi, 1963: 138).

C- '27 Mayıs Hukukun ve Meşruiyetin Dayanağı' İddiası

Hızını alamayan CHP'li vekil daha da ileri gidip 27 Mayıs Darbesi'ni hukukun ve meşruiyetin dayanağı olarak gösteriyor. Milli iradenin tecellisinin 27 Mayıs ile mümkün olduğunu ileri sürüyor. CHP Ankara Milletvekili Emin Paksüt'ün dikkat çeken cümleleri Meclis tutanaklarına şöyle yansıyor;

Bir hukuk düzeni, bir inançlar manzumesi ve bir meşru nizam olduğuna göre, bugünkü hukuk düzenimizin temeli de 27 Mayıs'tır. 27 Mayıs temeli olmaksızın bu bina, bu hukuk düzeni kurulamaz. Eğer, millî iradenin tecellisinden bahsedebiliyorsak, siyasi partilerin çalışmalarından bahsedebiliyorsak, bu kürsüyü mukaddes millet kürsüsü olarak kabul edebiliyorsak, bunların hepsi bu meşru temele dayanır... O halde, 27 Mayıs tekrar ediyorum meşru olan bir inançtır. Meşruiyetini kaybetmiş bir iktidara karşı milletin direnme hakkının kullanılması suretiyle, milletçe gerçekleştirilmiş bir ihtilâldir. Bu itibarla 27 Mayıs günü millet hayatında çok önemli bir yer tutar. Meşruiyet dışına çıkmış bir iktidarın sona ermesi, hakikaten hayati ehemmiyeti haiz olan bir hâdisedir. 27 Mayıs yalnız bunun için bayram vasfım kazanmış değildir. Asıl mühim olanı, Türk milletinin ihtilâldeki asil gayesinin başarıya ulaşmış olmasıdır. Gayrimeşru bir iktidarın devrilmesi ile kıvançta, tasada ortak bir milliyetçilik anlayışı, Atatürk milliyetçiliği anlayışı içerisinde bütün milleti bölünmez bir bütün halinde kabul eden ve hukuk devletimize batılı anlamda bir teminat getiren bir Anayasa nizamı kuruldu. Bu hareket asil gayesine ulaştırıldığı için, millet hayatında 27

Mayıs, müstesna bir mevki işgal eder. 27 Mayısın bayram olduğu zevkine ve şuuruna varmamak için, hukuk devletine karşı olmak lâzımdır. Vatandaş haklarına karşı olmak lâzımdır, devletin meşruiyetine karşı olmak lâzımdır. Türk Milletinin şerefini temsil eden gençliğine, ordusuna yani millete karşı olmak lâzımdır. Bunu, yalnız bu kürsüden şeklen herhangi bir tasarıya oy veriyormuş gibi, beyaz 'oylarımızı göstererek, göstermeyerek oylamakla iktifa etmeyip, içimize sindirmeye ve bütün milletimize benimsetmeye mecburuz. O zaman bu bayram Kanununun mânası anlaşılacak, o zaman özlediğimiz millî huzur tahakkuk edecek, o zaman siyasi partiler meşru siyasi kuvvet olarak haklarını kullanacak ve siyasi rekabet yapma fırsatını bulacaktır. (Millet Meclisi Tutanak Dergisi, 1963: 139).

CHP milletvekili 27 Mayıs'ı meşruiyetin temeli olarak gösterip siyasi partilerin faaliyetinin bile ancak 27 Mayıs ile meşru bir zemine oturacağı ileri sürecek kadar övgüde sınır tanımamıştır.

Bu kez kürsüye gelen isim YTP Grubu adına konuşacak olan Antalya Milletvekili Nihat Su'dur. YTP Milletvekili Su, önceki hatiplere nazaran daha az övgüye dayanan ve DP iktidarını suçlamayan bir konuşma ile 27 Mayıs Bayramı'nı desteklediklerini açıklıyor. Su, Meclis Kürsüsü'ndeki konuşmasında, "*Sözü fazla uzatmaya lüzum yok, 27 Mayıs felsefesi, 27 Mayısın gayesi 27 Mayısın amacı bellidir, tespit edilmiştir. Bu itibarla Y. T. P. Samimiyetinin ifadesi, düşüncelerinin berraklığı ve vicdanının paklığı gibi bu kanuna beyaz oy verecektir, arkadaşlar.*" ifadelerini kullanıyor (Millet Meclisi Tutanak Dergisi, 1963: 140).

D- AP, 27 Mayıs Bayramını Destekliyor

27 Mayıs darbesi ile devrilen DP'nin devamı olan Adalet Partisi de parti grubu olarak 27 Mayıs'ın bayram olmasına destek vermektedir. Adalet Partisi'ni temsilen kürsüye gelen Elazığ Milletvekili Ömer Faruk Sanaç, konuşmasının başında hükümetten gelen 27 Mayıs'ın Hürriyet ve Anayasa Bayramı olarak kabulü teklifini müspet karşıladıklarını, kabul oyu vereceklerini beyan ediyor. Konuşmasının devamında ise AP'nin 27 Mayıs karşıtı olmadığını belirterek,

“Adalet Partisi, hiçbir zaman, bugünkü Anayasa anlayışı çerçevesinde hukuk devleti nizam ve müesseselerinin karşısında olmamıştır ve olmayacaktır da... Biz her şeye rağmen 27 Mayıs Anayasası ile kurulan hukuk devleti nizamının, hürmetkar ve koruyucusu olacağız.

Bu suretle bizi, parti olarak; 27 Mayıs'ın ve temel müesseseler olan Şanlı Ordumuz ve Türk gençliğinin karşısında gösterme gayretlerini boşa çıkardığımızı ispat edeceğiz.” diyor.

Endişelerini de dile getiren Adalet Partisi Milletvekili Sanaç, üstü kapalı da olsa küçük eleştiriler yapıyor. Konuşmasını bu bölümünde,

“Eğer, bu kanun muhtaç bulunduğumuz millî birlik ve huzuru bozacak bir şekilde tek taraflı tatbikat görürse, aziz 'milletimiz için faydalı ve hayırlı neticeler vermez. Bu hususu da belirtmeyi bir borç biliriz... Ancak, şu hususu da katiyetle ve sarahatle beyan edelim ki, gönül arzu eder ki, millete mal olan, bütün partilerin üstünde bulunan, Anayasamızda hakiki yerini alan 27 Mayıs inkılâp hareketi, hiçbir parti tarafından kendi çıkarlarına, siyasi menfaatlerine istismar edilmesin.” ifadelerini kullanıyor (Millet Meclisi Tutanak Dergisi, 1963: 141). Sanaç'ın bu cümleleri üzerine milletvekillerinden sataşmalar başlıyor, bayram hakkında konuşması istenirken istismarı yapan partinin AP olduğu ileri sürülüyor. Sanaç ise konuşmasını 27 Mayıs'ı kast ederek, “Hiçbir parti tarafından siyasi istismar vasıtası olunmamalıdır. Çünkü, bu artık tarihe mal olmuş, müşterek mebdei harekettir.” cümleleriyle tamamlıyor (Millet Meclisi Tutanak Dergisi, 1963: 141).

Millet Partisi adına kürsüye gelen İstanbul Milletvekili Ömer Zekai Dorman da önceki hatipler gibi 27 Mayıs Bayramı'nı desteklediklerini anlatıyor. Ancak konuşmasını son derece kısa tutarken aşırı bir övgüye de kaçmıyor. 27 Mayıs'ın bayram kabul edilmesinden Millet Partisi olarak memnuniyet duyduklarını kaydediyor (Millet Meclisi Tutanak Dergisi, 1963: 142). Daha sonra söz alan Çanakkale Milletvekili Şefik İnan oldukça uzun bir konuşma ile kanunun lehinde olduğunu anlatıyor (Millet Meclisi Tutanak Dergisi, 1963: 145).

E- Tek Bir Kişi Karşı Çıkıyor

Seçilmiş siyasi iktidarın silah zoruyla alaşağı edildiği gün olan 27 Mayıs Meclis'te bayram olarak kabul edilirken kanunun aleyhinde söz alan tek isim İstanbul Milletvekili Saadet Evren'dir. Son derece dikkatli bir dil kullandığı gözlenen Evren, 27 Mayıs'ı överken hükümete yüklenmektedir. Hükümetin bayram önerisini, Meclis'in huzuruna getirilip dikilmesini ‘demoklesin kılıcı’na benzetiyor. Konuşmasının devamında ise milletin kamplara bölündüğünü anlatan Evren,

DP'lilere baskı yapıldığını ima etmektedir. Hedefinde ise Başbakan İnönü vardır. Evren, konuşmasını şöyle sürdürmüştür;

“Bugünkü manzara şudur: Vatandaşlar zümrelere, kamplara bölünerek, hattâ ferden ferda karşı karşıya gelecek yekdiğerlerini her türlü insaf, iz'an ve seviye dışı ölçülerle itham, tezvîr ve tel'in etmektedirler. .Yine vatandaşlar, her türlü devlet nizamı fikrinden azade olarak şahıs ve mal emniyetine, şeref ve haysiyetlere uluorta tecavüz edebilmektedirler. Fikir ve kanaat hürriyeti, engizisyon taassubunu andıran bir ortama doğru gitmektedir. Şahıslar ve müesseseler, ya ihkakı hak veya müdafaai nefis durumundadırlar. Devletin bugün için' itibar ve haysiyetini tam mânasıyla ayakta tutabildiği bir tek müessesesi bile yoktur' ve kanun haysiyeti payımal olmaktadır. Buna inzımanen arz etmiş bulunayım ki, bir buçuk senedir kerametini ve hikmetini sadece şahsi beyan ve ifadelerinizde bulan, alabildiğine şaşmaz, alabildiğine dik şahsi politikanızla bugün için memlekette en ucuz suç, ihtilâl ve darbei hükümet olmuştur. Binaenaleyh, mutluluğunu idrak buyurduğunuz ve kutlamaya davet ettiğiniz Anayasa rejimi, Devlet nizamı bu mudur Sayın Başbakan” (Millet Meclisi Tutanak Dergisi, 1963: 146).

İstanbul Milletvekili Evren, 27 Mayıs'ın bayram olmasına karşı çıkış sebebini ise şöyle açıklıyor;

“Düşüncem şudur ki, bir memlekette rejimin teminatı, törenlerde ve bayram kanunlarında değil, o devleti peşine takıp sürükleyen insanların siyasi fikirlerinin ve karakterlerinin bulunduğu noktadadır. Ve böyle bir bayram kanununun, ancak bu istifhamı çözmüş, meselelerini halletmiş, Anayasa rejimini ve kanun hâkimiyetini tesis etmiş bir hükümet getirebilir. Yoksa bunları tesis etmeden önce değil. Binaenaleyh, getiriliş sebebine, getiriliş zamanına binaen bu kanun hakkında oy kullanmayacağımı arz etmek istiyorum.” (Millet Meclisi Tutanak Dergisi, 1963: 146).

Görüldüğü gibi Evren de 27 Mayıs Bayramı'na karşı çıkmasına rağmen bunu başka gerekçelere bağlamak ihtiyacı duymuş, zamanlamasının doğru olmadığı ve getiriliş sebebini beğenmediğini ileri sürmüştür. Doğrudan doğruya 27 Mayıs'ın bayram kabul edilmesini eleştirememektedir. Ayrıca eleştirmesine rağmen karşı oy verme cesareti gösterememiş, ancak oy kullanmayarak tepkisini ortaya koymuştur. Bu tablo, Meclis ve milletvekilleri üzerindeki baskıyı ortaya koyması açısından dikkate değerdir.

Konuşmaların tamamlanmasının ardından kanunun tümü üzerindeki görüşmeler bitmiş, maddelerin oylamasına geçilmiştir. Maddelerin oylanmasının ardından kanun kabul edilmiştir (Millet Meclisi Tutanak Dergisi, 1963: 147). Meclis Başkanı, kanunun tümü üzerinde lehte ve aleyhte birer kişiye söz vereceğini belirterek Başbakan İsmet İnönü'ye söz vermiştir. Kanunun lehinde söz alan İnönü, kendisine eleştirilerde bulunan İstanbul Milletvekili Saadet Evren'e cevap vermektedir. İnönü,

“Siyasi vaziyetimiz üzerinde birçok şüpheler ve tereddütler gösteren milletvekilini temin ederim, siyasi vaziyetimiz sağlam bir yoldadır... 1 seneden, 1,5 seneden beri atlatılan güçlüklerin hududu yoktur. Bu güçlüklerin yenilmiş olması; ihtilâlden çıkmış, intikal devrine girmiş her hangi bir memlekette, daima küçük görülmeyecek derecede ehemmiyetli neticelerdir. Muhterem arkadaşlarım, memlekette siyasi havanın bozulmasının sebebi olan tahrikler durmalıdır... Biraz evvel konuşan ve karanlık mülâhazalarını söyleyen milletvekili emin olsun, şimdi kabul buyurduğunuz kanunun bugüne kadar geç kalması intikal devresinin devam etmesindedir. 27 Mayıs gününü Hürriyet ve Anayasa Bayramı ilân etmek ihtilâlden bir hafta sonra veya seçimden bir hafta sonra yapılacak bir iş değildir. Bütün siyasi partilerin, bütün vatandaşların, 27 Mayıs Bayramı Kanununun el birliği ile yürekten ve lüzumlu bir kanun olarak çıkmasına inanması için bu kadar zamanın geçmesi, tekâmülün zaruri bir şartı idi.” ifadelerini kullanıyor (Millet Meclisi Tutanak Dergisi, 1963: 147).

Hem kanunun aleyhinde söz alan milletvekili Saadet Evren hem de cevap veren İnönü'nün o dönem ordu içinde hareketli olan cuntalardan ve özellikle Talat Aydemir'in başarısız darbe girişiminden üstü kapalı bahsettiği görülmektedir.

F- Kanun Aleyhinde Konuşacak Milletvekili Çıkıyor

İnönü'nün konuşmasını ardından Meclis Genel Kurulu'nda ilginç bir durum yaşanmıştır. Başkan kanunun aleyhinde de bir kişiye söz vereceğini belirtmesine rağmen bu aşamada kanunun aleyhinde konuşan milletvekili çıkmamıştır. Bunun üzerine Meclis Başkanı, kanunun aleyhinde konuşan kimse olmadığını belirterek kanunun tümünün açık oylamaya tabi tutulması hakkında önergeleri okutuyor (Millet Meclisi Tutanak Dergisi, 1963: 148). Ardından oylamaya geçiliyor. Hürriyet ve Anayasa Bayramı'nın kabulü sırasında Meclis'teki bu tablo, neredeyse hiçbir

milletvekilinin aleyhte konuşmaya cesaret edememesi, sivil siyaset üzerindeki baskının açık göstergesidir. Hem bayramın kabul edilişi hem de kutlanması, 27 Mayıs'ı meşrulaştırma girişimi olduğu kadar sivil siyaset üzerinde baskı aracı olarak da kullanılmıştır.

G- 27 Mayıs Bayram Kabul Ediliyor

Bu sırada oylama devam ederken Ziraat Bankası ile ilgili bir kanunun görüşmelerine geçiliyor. 27 Mayıs'ın bayram ilan edilmesine ilişkin oylamanın sonucu bu görüşmeler sırasında geliyor. Meclis Başkanı, bu sonucu şöyle duyuruyor; *“Sayın arkadaşlar; Ulusal Bayram ve Genel Tatiller hakkındaki 2739 sayılı Kanuna ek kanun tasarisına 294 arkadaşımız oy kullanmış, 1 çekimser, 2 red oya mukabil 291 oyla kabul edilmiştir.”* (Millet Meclisi Tutanak Dergisi, 1963: 158) Böylece 27 Mayıs'ın bayram olmasına ilişkin kanun, Millet Meclisi'nde kabul edilmiştir. Kanuna red oyu veren milletvekilleri Ağrı Milletvekili Kerem Özcan ile Samsun Milletvekili Mehmet Başaran olmuştur. Manisa Milletvekili Nahit Yenişehiroğlu ise çekimser oy kullanmıştır. 149 milletvekili oylamaya katılmamıştır (Millet Meclisi Tutanak Dergisi, 1963: 192). Meclis üzerindeki baskı nedeniyle pek çok milletvekilinin oylamaya katılmayarak tepkisini göstermiştir.

H- AP Milletvekillerinden Pasif Direniş

Kanunun görüşmeleri sırasında yukarıda ayrıntılı olarak incelediğimiz üzere CHP, Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi ve Yeni Türkiye Partisi adına söz alan milletvekilleri, hararetle bu bayramın önemini ve gerekliliğini anlatmışlardır. Adalet Partisi adına konuşan Elazığ Milletvekili Ömer Faruk Saraç da 27 Mayıs'ın Hürriyet ve Anayasa Bayramı olarak kabulünü olumlu karşıladıkları belirtip, tasarıya kabul oyu vereceklerini açıklamıştır (Üzen, 1998: 85). Ancak milletvekili dağılımı incelendiğinde Adalet Partisi grubunun büyük çoğunluğunun oylamaya katılmayarak 27 Mayıs'ın bayram olmasına pasif de olsa karşı çıktığı görülür. Zira 1961 seçimlerinde DP'nin devamı durumundaki Adalet Partisi'nin 158 milletvekili

kazanmıştır. 27 Mayıs'ın bayram olarak kabul edildiği oturumun görüşmeleri sırasında 149 milletvekilinin Genel Kurul'da değildir. Partinin lideri durumundaki emekli Orgeneral Ragıp Gümüşpala'nın kabul oyuna rağmen bir çok Adalet Partili oturumlara katılmamıştır. Bu yolla DP çizgisinin devamı olan Adalet Partililerin büyük bölümü, askerinin baskısına rağmen vicdanlarının sesini dinlemiştir. Ancak bu tepki red oyuna dönüşmemiştir.

27 Mayıs'ın bayram olmasına ilişkin kanun teklifinde Cumhuriyet Halk Partisi ile birlikte Adalet Partisi'nin de imzasının olduğunu incelemiştir. Ancak bu dönemde gündeme alınıp görüşülmemiştir (Üzen, 1998: 82). 27 Mayıs darbesinin hedefi olan ve darbenin ardından kapatılan Demokrat Parti'nin devamı niteliğindeki Adalet Partisi'nin böyle bir teklifte imzasını olması büyük bir çelişkidir. Çelişki bu noktada kalmamış, yasa teklifinin görüşmeleri sırasında Adalet Partisi'nin lideri Ragıp Gümüşpala 27 Mayıs'ın bayram olmasına kabul oyu vermiştir (Üzen, 1998: 82).

27 Bayramı'na ilişkin kanun Millet Meclisi'nde 3 Nisan 1963'te kabul edilmiş ancak 1961 Anayasası iki Meclisli olduğu için bu sefer Cumhuriyet Senatosu aşaması devreye girmiştir. Kanun, Cumhuriyet Senatosu'ndaki görüşmelerin ardından 9 Nisan 1963 tarihinde kabul edilmiştir. O dönem iki Meclisli yapı olması, pek çok araştırmacıyı yanıltmış, birçok kaynakta Hürriyet ve Anayasa Bayramı'nın kabul edildiği tarih yanlış yer almıştır. Meclis arşivlerinde yaptığımız araştırma sonucu birincil kaynaklara ulaşıp Millet Meclisi Tutanak Dergisi ve Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi'ndeki kayıtlara göre bayramın kabul edildiği tarih kesin olarak belirlenmiştir.

27 Mayıs Bayramı'nın 9 Nisan 1963'te kabul edilmesinin ardından 10 Nisan 1963'te Cumhurbaşkanlığına kanunun kabulüne dair tezkere yazılmıştır. 11 Nisan 1963'te ise Cumhurbaşkanlığı'ndan Başbakanlığa 'kanunun yayımının Başbakanlığa bildirildiğine dair' Cumhurbaşkanlığı'ndan tezkere gelmiştir (Kanunlar Dergisi, 1963: 404). Bu aşamayı müteakip Hürriyet ve Anayasa Bayramına ilişkin kanun, 13 Nisan 1963 tarihinde Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Resmi Gazete'de yayınlanan kanun üç maddeden oluşmaktadır. O kanun şöyledir;

Ulusal bayram ve genel tatiller hakkındaki 2739 sayılı Kanuna ek Kanun

MADDE 1. — 27 . 5 . 1935 tarihli ve 2739 sayılı Kanunun ikinci maddesine aşağıdaki fıkra eklenmiştir :

H) Hürriyet ve Anayasa Bayramı; **26** Mayıs öğleden sonra başlar ve **27** Mayıs günü devam eder.

MADDE 2. — Bu kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

MADDE 3. — Bu kanunun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür. (Resmi Gazete, 1963)

27 Mayıs'ın Hürriyet ve Anayasa Bayramı olarak kabul edilmesiyle 26 Mayıs öğleden sonra ile 27 Mayıs günü tüm yurttan resmi bayram olmuştur. Bu yeni bayram, 1981 yılına kadar Türkiye Cumhuriyeti'nin resmî bayramlarından biri olarak kutlanmıştır (Türkkahraman, 2000: 252).

27 Mayıs'ın bayram olarak kabul edilmesinin gerekçesi olarak 27 Mayıs ile Türkiye'nin anayasal demokratik hukuk düzenine kavuştuğu, Türk Milleti'nin acı günlerinin geride kaldığı ileri sürülür. Bayram kabul edilen bugün resmi tatil olarak kabul edilmemiş, resmi düzeyde kutlama törenleri 12 Eylül 1980 darbesine kadar sürmüştür. Bu bayramın icad edilmesindeki en önemli sebep, darbe yapan askeri cuntanın bu darbeyi haklı ve meşru gösterme çabasıdır ((Türkkahraman, 2000: 252). Ancak 1963- 1980 arası kutlanan 27 Mayıs Hürriyet ve Anayasa Bayramı'nın meşruiyeti, diğer milli bayramlara nazaran çok farklı ve sınırlı bir tabana dayanıyordu (Öztürkmen, 1996a: 35).

Darbenin yapıldığı gün olan 27 Mayıs'ı 'bayram' ilan eden askeri yönetim, bu yolla her fırsatta askeri vesayet düzenini ve darbeyi hatırlatarak sivil siyaset üzerinde baskı kurmuştur. Bu yolla 27 Mayıs'ın etkili ve diri olduğunu hatırlatan cuntacılar, siyasilere her daim sonlarının Adnan Menderes gibi olabileceğini hatırlatmışlardır. Yine bu yolla her yıl 27 Mayıs tarihinde bayram vesilesi ile propaganda için fırsat yaratılmıştır. Cuntacıların bir başka hedefi ise bayram vurgusu altında yapılan darbeyi meşru göstermektir. Temel çıkış noktası 'bayram olan şey kötü olamaz' algısı oluşturmaktır (Dilipak, 2012). Siyasi hürriyetlerin ve

Anayasa'nın çiğnendiği böyle bir günü, Hürriyet ve Anayasa Bayramı ilân etmek, derin bir hayal gücünü ürünüdür (Alkan, 2009).

Artık Anayasa'nın rafa kaldırıldığı gün, Anayasa Bayramı olarak kutlanmaktadır. Anayasanın rafa kaldırıldığı 27 Mayıs'ın yıldönümünde resmi kutlamaların bir adresi de Anayasa Mahkemesi'dir. Bu kutlamalarda başbakan başta olmak üzere ülkenin seçilmiş siyasilere, yıllarca darbenin faziletleri hakkında nutuk atmak veya bu nutukları dinlemek zorunda bırakılmıştır. Hürriyet ve Anayasa Bayramı kutlamalarında DP'li ailelerin çocuklarına öğretmenlerinin zoruyla 27 Mayıs'ı öven şiirler okutulmuş, bu durum hem öğrencileri hem de aileler üzerinde son derece olumsuz tesirler bırakmıştır (Üzen,1998: 40).

27 Mayıs Bayramı, 12 Eylül 1980 darbesinin ardından 1981 yılında Milli Güvenlik Konseyi tarafından 19 Mart 1981 tarihinde, Konsey'in 44. bileşim 2. oturumunda yürürlükten kaldırılmıştır. Bu karar 17284 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. 1980 askeri yönetimi, 27 Mayıs Bayramı'na son verme gerekçeleri olarak 1960 Anayasası'nın toplum bünyesine uygunluğunun tartışılır olması ve 27 Mayıs gününün halk arasında etkinliğinin kaybolması gösterilmiştir (Üzen, 1998: 86-88). 12 Eylül yönetimini 27 Mayıs'ın bayram olmaktan çıkarılmasının ardından 1981 yılında, MBK üyeleri 27 Mayıs'ın yıldönümü nedeniyle toplu halde Anıtkabir'e gitmek istemişler, ancak Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı izin vermemiştir. Böylece 27 Mayıs Bayramı resmen ve fiilen tarih olmuştur (Ortaylı, 2012:115).

BEŞİNCİ BÖLÜM

HÜRRİYET VE ANAYASA BAYRAMI KUTLAMALARI VE MESAJLAR

Bu bölümde Hürriyet ve Anayasa Bayramı'nın kutlanış şekli, bayram törenlerinde verilen mesajlar, bayram mesajlarıyla siyaset üzerinde kurulan baskı incelenmiştir. Bu amaçla Hürriyet ve Anayasa Bayramı'nın kutlanış biçimleri ve verilen mesajların dönemin gazetelerine yansımaları ele alınmıştır. Araştırmanın yapıldığı dönem 18 yıllık süreci kapsamaktadır. İncelenen gazeteler Hürriyet ve Anayasa Bayramı'nın kutlandığı 1963 ile 1980 arasındaki dönemi kapsamaktadır. İnceleme, dönemin Cumhuriyet, Milliyet ve Tercüman gazetelerinin Hürriyet ve Anayasa Bayramı kutlamalarının ertesi günü olan 28 Mayıs nüshalarıyla sınırlı tutulmuştur. Araştırmada Hürriyet ve Anayasa Bayramı'nın üç gazetede yer alış biçimi söylem analizi yöntemi ile incelenmiştir.

A- Cumhuriyet Gazetesi (1963- 1980)

Hürriyet ve Anayasa Bayramı'nın kutlandığı ilk yıl olan 1963 yılında kutlama törenlerine ilişkin haber, 28 Mayıs 1963 tarihli Cumhuriyet Gazetesi'nde çok geniş yer almıştır. Bu bayrama ilişkin üç ayrı haber Cumhuriyet'in birinci sayfasını kapatmıştır. Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel'in mesajının yer aldığı haber manşetten verilmiştir. '27 Mayıs Hürriyet ve Anayasa Bayramı bütün yurttta kutlandı' üst başlığıyla verilen haberde manşet cümle, "Gürsel, Anayasanın manasını öğrenmeye mecburuz, dedi." şeklindedir. Haberin içerisinde Ankara'daki törenin muhteşem olduğu, Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel'in rahatsızlığı nedeniyle törenlere katılmadığı ve mesaj yayınladığı yer alıyor. Gürsel'in mesajı gazetenin manşetini kaplamıştır. Bu mesajda Cemal Gürsel, 27 Mayısçıların klasik söylemini kullanmakta, "Aziz vatandaşlarım, Anayasa ve hukuk dışı tutum ve davranışlarıyla meşruluğun kaybetmiş bir iktidarı, Türk milletinin direnme hakkını kullanarak yıkışının üçüncü yılını kutluyoruz." demektedir. Konuşmasının devamında ise

Anayasa'ya bağlılık çağrısı yapmaktadır. Manşet haberin hemen yanında yer alan bir başka haberde ise 'Ankara ve İstanbul'da yapılan törenler' başlığı kullanılmıştır. Bu haberin içeriğinde Ankara'daki törenlerin Anıtkabir, Genelkurmay Başkanlığı, Anayasa Mahkemesi ve Hipodrum'da yapıldığı yer alıyor. Haberlerde 27 Mayıs'tan 'devrim' diye bahsedilirken 'büyük coşku yaşandı' vurgusuna sık sık rastlanıyor. 28 Mayıs 1963 tarihli Cumhuriyet Gazetesi'nde Hürriyet ve Anayasa Bayramına ilişkin üçüncü haber, Başbakan İsmet İnönü'nün Hipodrum'daki konuşmasıdır. İnönü'nün "Milleti demokrasiden ayırmaya hiçbir şeririn gücü yetmeyecektir" sözü haberin başlığıdır. Spot cümle ise yine İnönü'nün "21 Mayıs'taki gibi şerefsiz sergüzeştçilerin akıbetinin daima bu olacağının kesinlikle anlaşılması milletin geleceği için teminattır" cümlesidir. Haberin içeriğinde İnönü'nün "Bugünün adı Hürriyet ve Anayasa Bayramı olmuştur" ifadesi yer almaktadır (Cumhuriyet, 1963: 1).

Hürriyet ve Anayasa Bayramı'nın ilk yıl kutlamalarında hem Cemal Gürsel'in hem de İsmet İnönü'nün mesajının demokrasi içerikli olması ve Anayasa'ya bağlılık çağrısı yapmasının çok özel bir anlamı vardı. İlk bakışta anlaşılmaz gibi gözükse de kısa bir süre önce yaşanan Talat Aydemir'in darbe girişimi, bu mesajların nedenini oluşturuyor. DP iktidarına karşı 1956 yılından itibaren oluşan cuntanın içinde yer alan Talat Aydemir, 1959'a kadar cunta faaliyetlerinde aktiftir. Ancak 1959'da Kore'ye gittiği için 27 Mayıs darbesi içinde yer alamamıştır. Türkiye'ye döndükten sonra Kara Harp Okulu Komutanı olan Aydemir, başına geçeceği bir darbe yapma peşindedir. İlk darbe girişimini 22 Şubat 1962'de Harp Okulu öğrencileriyle başlatmış, ancak başarısız olmuştur. Bu girişimin ardından özel bir yasa ile affedilerek emekliye sevk edilmiştir. Ancak darbe yapmayı kafasına koyan Aydemir, yanına çektiği subay ve askeri öğrencilerle 21 Mayıs 1963'de tekrar darbe girişiminde bulunmuştur. Ancak bu darbe girişimi de başarısız olmuştur (Karpaz, 2012: 191) Talat Aydemir'in darbe girişimi başarısızlıkla sonuçlanır. Bunun ardından Talat Aydemir ve Binbaşı Fethi Gürcan asılarak idam edilmiştir. (Altaylı, 2013: 13). İşte 27 Mayıs Darbesi'nin üçüncü yılı, Hürriyet ve Anayasa Bayramı'nın birinci yılı, Aydemir'in son darbe girişiminden sadece 1 hafta sonra kutlanmaktadır. Hem Gürsel'in hem de İnönü'nün demokrasi ve Anayasa'ya bağlılık mesajlarının

nedeni budur. Zira darbe yeni atlatılmış, ancak tehlike sürmektedir. Çünkü o dönem orduda çok sayıda cuntanın olduğu bilinmektedir.

Hürriyet ve Anayasa Bayramı'nın ikinci yılı kutlamalarına Cumhuriyet Gazetesi yine manşetten yer vermiştir. 28 Mayıs 1964 tarihli gazetede manşet haber, "Hürriyet ve Anayasa Bayramı bütün yurttan kutlandı." başlığıyla yer almıştır. Haberin spotunda Ankara ve İstanbul'da törenlerin parlak olduğu ve İnönü'nün törenlere çoktan beri takmadığı İstiklal Madalyası'nı takarak katıldığı belirtiliyor. Haberin içerisinde bayram nedeniyle resmi binaların, meydanların ve ulaşım araçlarının süslendiği belirtiliyor. Törenlerde Başbakan İnönü, Cumhuriyet Senatosu Başkanı Enver Aka ile Genelkurmay Başkanı Cevdet Sunay'ın Anıtkabir'deki törenlere katıldığı anlatılıyor. Gazetenin haberinde Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel'den hiç bahsetmemesi dikkat çekiyor. Ayrıca bir önceki yıla göre bayram haberinin daha küçük girdiği görülüyor (Cumhuriyet, 1964: 1). Bir başka önemli ayrıntı ise gazetenin birinci sayfasını alt köşesindeki bir başka haber. Bu haberin başlığı "Dursunbey'de AP'liler törene katılmamak için yağmur duasına çıktı" deniyor. Haberin içeriğinde Adalet Partisi mensuplarının Hürriyet ve Anayasa Bayramına katılmadığı, bunun bir önceki yıl da yaşandığı ve yerel düzeyde yetkililerle AP'liler arasında sürtüşme yaşandığı belirtiliyor. (Cumhuriyet, 1964: 1) 27 Mayıs Bayramı'nın Mersin'deki kutlamalarında ise bütün siyasi partilere konuşma hakkı verilmesine karşın AP'liler konuşmamıştır. Gazetenin haberinde bazı vatandaşların AP'lilere tepki gösterdiği ve "Hala mı 27 Mayıs'a karşılar" dediğini aktarıyor (Cumhuriyet, 1964: 7). Buradan anlaşıldığına göre 27 Mayıs'ın bayram olmasına AP milletvekilleri Meclis'te açık direnç gösteremese de taşrada ve teşkilatlarda bayrama ilişkin hoşnutsuzluk yaşanıyor ve bu durum gazeteler kadar yansıyor.

1-Sivil Siyaset Askeri Tebrike Gidiyor

Cumhuriyet Gazetesi'nin haberlerinden anlaşıldığına göre 27 Hürriyet ve Anayasa Bayramına ilişkin kutlamalar birkaç ayrı mekanda yapılmaktadır. İlk tören Anıtkabir'de gerçekleştiriliyor. Burada Atatürk'ü anma, saygı duruşu ve çelenk koyma

merasimi yapılıyor. İkinci tören ise Genelkurmay Başkanlığı'nda yapılmaktadır. Buradaki törenlerde Senato Başkanı, Millet Meclisi Başkanı, Başbakan, Bakanlar ve Anayasa Mahkemesi Başkanı ve üyeleri, Genelkurmay Başkanı'na bayram tebrikatında bulunuyor (Cumhuriyet, 1964: 7). Buradaki törenler adeta 27 Mayıs'ı gerçekleştirmiş olması nedeniyle sivil siyasetin askere bir teşekkür şeklinde cereyan ediyor. Sonraki tören yeri Anayasa Mahkemesi oluyor. Buradaki törenlerde Anayasa Mahkemesi Başkanı, Başkanvekili ve üyeler, tebrikleri kabul ediyor. Başkent Ankara'daki dördüncü tören yeri de olan Hipodrum'daki tören askeri birliklerin gösterisi şeklinde cereyan ediyor.

2- Asker, Siyaseti Tehdit Ediyor

Cumhuriyet Gazetesi, geleneği bozmayarak 1965 yılında da Hürriyet ve Anayasa Bayramı kutlamalarını manşete taşıyor. “Bayram Heyecanla Kutlandı” manşetini atan Cumhuriyet Gazetesi'nin haberinde hemen ikinci cümle dikkat çekiyor. Buna göre Ankara dışındaki bayram kutlamalarına sadece CHP katılmış, diğer partiler kutlamalara iştirak etmemiştir. Aynı haberde Harp Okulu'nun Ankara'da törenlere ilk kez iştirak ettiği bilgisi yer almıştır. İlk tören yine Anıtkabir'dedir. Buradaki törene Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel adına Cumhuriyet Senatosu Başkanı Enver Aka başkanlığındaki devlet protokolü katılıyor (Cumhuriyet, 1965: 1). Cemal Gürsel'in törenlere katılmadığı dikkat çekerken gazetede bunun nedenine ilişkin bir bilgi yer almıyor. Anıtkabir'deki törenlerin ardından önce Genelkurmay'a, ardından Anayasa Mahkemesi'ne geçiliyor. Senato Başkanı, Millet Meclisi Başkanı ve Başbakan başta olmak üzere sivil siyaset askere tebriklerini sunuyor. Ardından aynı manzara Anayasa Mahkemesi'nde tekrarlanıyor. Siyasetçiler bu kez Anayasa Mahkemesi Başkan ve üyelerini tebrik ediyorlar. Törenlere Millet Partisi Genel Başkanı Osman Bölükbaşı dışındaki bütün liderlerin katıldığı görülüyor. Adalet Partisi Genel Başkanı ve Başbakan Yardımcısı Süleyman Demirel de 27 Mayıs kutlamalarına katılan isimler arasında yerini alıyor. Cumhuriyet Gazetesi'ndeki bir başka haberde Adana'daki törenlere CHP dışındaki partilerin katılmadığı bilgisi yer alıyor. Ankara Hipodrum'daki törenlerde hükümet adına

konuşma yapan Devlet Bakanı Mehmet Altınsoy'un "27 Mayıs devrimi, tarihi ve fiili bir zarurettten doğmuştur." sözleri dikkat çekiyor (Cumhuriyet, 1965: 1). Bu sözler, 27 Mayıs'ın bayram ilan edilmesindeki maksadı çok iyi bir şekilde özetliyor. Bayram vesilesiyle sivil siyasetçiler, 27 Mayıs'a övgüler dizip darbeyi 'devrim' olarak nitelerken bunun tarihi ve fiili bir zaruret olduğunu anlatıyorlar. 1965 yılında Hipodrum'daki törenlerde Türk Silahlı Kuvvetleri adına konuşan Üsteğmen Kamil Başar'ın mesajı da dikkat çekicidir. Başar, "Silahlı kuvvetler, rejimlerin en üstünü olan demokrasinin teminatı ve onun bekçisidir. Ona dokunmaya teşebbüs edecek elleri kırmaya ve bakacak kem gözleri kör etmeye kararlıdır" ifadelerini kullanıyor (Cumhuriyet, 1965: 7). TSK adına söylenen bu sözlerle bir yandan 27 Mayıs Darbesi'nin demokrasiye karşı olmadığını iddia edilerek meşruiyet zeminini genişletilmeye çalışılmaktadır. Diğer taraftan ise DP iktidarının diktatörlük peşinde koştuğu iddialarına atıp yaparak benzer bir yola sapma ihtimali gördüğü siyasetçilere açık bir tehdit göndermektedir.

Siyasete bir başka açık tehdit de 27 Mayıs Darbesi'ni yapan MBK üyelerinden dönemin tabii senatörü ve Milli Devrim Derneği Genel Başkanı Mucip Ataklı'nın bildirisidir. Hürriyet ve Anayasa Bayramı münasebetiyle bir bildiri yayınlayan Ataklı, 27 Mayıs'ın önemini anlattıktan sonra "Gerçeklere karşı olanlara, tarihin tekerrür edebileceğini hatırlatmayı bir kutsal bir görev sayıyoruz" demiştir (Cumhuriyet, 1965: 7). 27 Mayıs darbesinin baş aktörlerinden olan Ataklı, çok açık bir biçimde siyasete tehdit savurmakta, tarihin tekerrür edebileceğini söyleyerek yeni darbelerin olabileceğini, mevcut siyasetçilerin de tıpkı Adnan Menderes örneğinde olduğu gibi darağacında can verebileceğini ima etmektedir. Bu örnek tek başına, Hürriyet ve Anayasa Bayramı'nın sivil siyasete baskı noktasında ne kadar ileri gittiğini göstermeye yeterlidir.

Hürriyet ve Anayasa Bayramı'nın 1966 yılındaki kutlamalarında önemli bir kadro değişikliği göze çarpmaktadır. Cemal Gürsel'in rahatsızlığı nedeniyle Cumhurbaşkanlığı görevi sona erdirilmiş, yerine Genelkurmay Başkanı Cevdet Sunay seçilmiştir. Bir başka değişiklik ise Başbakanlığa ilişkindir. Başbakanlık koltuğunda 1965 seçimlerinden birinci parti çıkan AP'nin genel Başkanı Süleyman

Demirel oturmaktadır. Cumhuriyet Gazetesi'nin manşetinde Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'ın 27 Mayıs Hürriyet ve Anayasa Bayramı'na ilişkin mesajı yer alıyor. Sunay uzun mesajında 27 Mayıs'ın önemini anlatıyor. Anıtkabir'deki törenlere Sunay ve Başbakan Demirel ile diğer siyasetçi ve devlet adamları katılıyor. Ardından Hipodrum'daki törenlere geçiliyor. Cumhuriyet Gazetesi'nde önceki yıllardakinin aksine Genelkurmay ve Anayasa Mahkemesi'ndeki törenlerden bahsedilmiyor (Cumhuriyet, 1966: 1-7).

Cumhuriyet Gazetesi, 28 Mayıs 1967 tarihinde "27 Mayıs Bayramı Kutlandı" manşetiyle çıkıyor. Üst başlıkta ise "Törene katılmayan partiler protesto edildi" ifadeleri yer alıyor. Haberde Hürriyet ve Anayasa Bayramı kutlamalarına bazı illerde bazı partilerin katılmadığı ve Atatürk anıtına çelenk konulmadığı belirtilerek bunların gençlik kuruluşları tarafından protesto edildiği belirtiliyor. Haberin içerisinde bazı yerlerde AP'lilerin törene katılmayışına ilişkin ayrıntılar yer alıyor. Ankara'daki törenlere ise Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay ve Başbakan Demirel başta olmak üzere bütün devlet ricali katılıyor. Anıtkabir'deki törenlerin ardından Genelkurmay Başkanı ve Anayasa Mahkemesi Başkanı tebrikleri kabul ediyor. Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay konuşmasında 27 Mayıs'a övgüler diziyor (Cumhuriyet, 1967: 1).

1968 yılındaki Hürriyet ve Anayasa Bayramı kutlamalarına Cumhuriyet Gazetesi'nin daha küçük yer verdiği görülüyor. Önceki yılların aksine bayram kutlamalarına ilişkin haber, manşette yer almıyor. Demirel ile İnönü'nün Anıtkabir'deki törenlerde el sıkıştığını gösteren bir fotoğrafa yer veriliyor (Cumhuriyet, 1968: 1). Gazetenin yedinci sayfasında ise kutlamalar ilişkin teferruatlı haberler yer alıyor. Her yıl olduğu gibi Anıtkabir'de başlayan törenlere Cumhurbaşkanı, Başbakan ve siyasi parti liderleri katılıyor. Ardından Genelkurmay'daki törenlere geçiliyor. Buradaki törene Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay gelmezken Başbakan Süleyman Demirel, bakanlar ve CHP lideri İsmet İnönü, Genelkurmay Başkanı'na tebriklerini sunuyor (Cumhuriyet, 1968: 7). 27 Mayıs darbesiyle iktidardan indirilen DP'nin devamı durumundaki Adalet Partisi, 1965 seçimlerinde tek başına iktidara geliyor. Halk bu tercihiyle 27 Mayıs'ı

onaylamadığını ortaya koyuyor (Menderes, 2012: 270). Ancak devam eden 27 Mayıs ve vesayet rejimi nedeniyle seçilmiş iktidarın Başbakanı, 27 Mayıs darbesi nedeniyle Genelkurmay Başkanı'na tebrik ziyaretine gitmeye kendini mecbur hissediyor.

1968 yılındaki törenler, önceki yıllarda olduğu gibi Anayasa Mahkemesi'nde devam ediyor. Buradaki törenlerde de siyasetçiler, Anayasa Mahkemesi Başkan ve üyelerine tebriklerini sunuyor. Hipodrum'daki törenlere geçilirken burada büyük bir askeri tören yapılıyor. Konuşmalarda 27 Mayıs'ın önemi ve gereği anlatılıyor. Cumhuriyet Gazetesi'nde İstanbul başta olmak üzere bir çok il ve ilçede AP'lilerin törenlere katılmadığına ilişkin haberler yer alıyor (Cumhuriyet, 1968: 7).

1969 yılındaki Hürriyet ve Anayasa Bayramı'na ilişkin kutlama haberlerinin Cumhuriyet Gazetesi'nde daha düşük bir profilde yer aldığı görülüyor. '27 Mayıs törenlerle kutlandı' manşetiyle çıkan gazetenin spotunda 'Ankara'daki törenlerde bu yıl konuşma yapılmasına izin verilmedi.' cümlesi yer alıyor. 27 Mayıs bayramlarında adet olduğu üzere Anıtkabir ziyaretinin ardından Genelkurmay Başkanlığı'na geçiliyor. Siyasetçiler, silahlı kuvvetler adına Genelkurmay Başkanı Memduh Tağmaç'a tebriklerini sunuyorlar. Daha sonra aynı tablo Anayasa Mahkemesi'nde tekrarlanıyor. Kutlamalar sırasıyla Hipodrum, Harbiye ve Deniz Harp Okulu'nda sürüyor (Cumhuriyet, 1969: 1-7). Cumhuriyet Gazetesi'nin haberlerinden anlaşıldığına göre Hürriyet ve Anayasa Bayramı daha çok askeri bir hüviyet almıştır. Kutlamalar askerin gövde gösterisi şeklinde geçmektedir. Siyasetçilerin mecburi katılımı dışında sivil unsurların ve halkın bayrama pek ilgi göstermediği görülüyor.

3- 27 Mayıs Darbesi'nin 10. Yılında Kutlamalar

27 Mayıs darbesinin 10. yılında, Hürriyet ve Anayasa Bayramı kutlamalarına DP'liler için çıkarılan af tartışmaları damga vurmuştur. Cumhuriyet Gazetesi, kutlamaları İsmet İnönü ekseninde vermeye başlamıştır. Gazetenin bu tutumu 1969 yılındaki törenleri veriş biçiminde de kendini göstermiştir. Gazete 1970 yılındaki kutlamaları manşetine taşıırken üst başlıkta 'İnönü, eski DP'lilerin affını savundu'

ifadesi dikkat çekiyor. Geçmiş yılların aksine gazetenin birinci sayfasında devlet protokolünün bayram kutlamalarına ilişkin haber yok. Cumhuriyet, birinci sayfasını, İsmet İnönü'nün CHP'nin gençlik kolları tarafından organize edilen Hürriyet ve Anayasa Bayramı kutlamalarındaki konuşmasına ayırıyor (Cumhuriyet, 1970: 1). Cumhuriyet, iç sayfalarda bayrama ilişkin haberi tek sütunda veriyor. Anıtkabir'deki törenlerin ardından Genelkurmay Başkanlığı'nda ve Anayasa Mahkemesi'nde tebriklerin kabul edildiği yazıyor. Hipodrum'daki törenlere Harp okulu öğrencileri ve askeri birlikler katılıyor, paraşütçüler ve askeri uçaklar gösteri yapıyor. Anıtkabir'deki törenlerde Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'ın Anıtkabir defterine yazdığı mesaj dikkat çekicidir. Sunay mesajında şu ifadeler yer veriyor; “Büyük Atatürk, devrimlerinizin devamı olan 27 Mayıs'ın 10. yıldönümünü huzurunuzda eğilerek kutluyoruz.” (Cumhuriyet, 1970:7). Sunay'ın bu mesajında 27 Mayıs'ı Atatürk devrimlerinin devamı olarak göstermeye çalıştığı görülüyor. Bu yolla Atatürk'ün toplumdaki sevgisinden yararlanma ve 27 Mayıs darbesine toplum nezdinde meşruiyet kazandırma yönünde mesaj veriyor.

Anayasa ve Hürriyet Bayramı'nın 1971 yılındaki törenleri, 12 Mart Muhtırası'nın gölgesinde kutlanmaktadır. Askerin siyasete müdahalesi sonucu Başbakan Süleyman Demirel istifa etmek zorunda kalmıştır. Tarafsız bir hükümet kurmak amacıyla CHP milletvekili Nihat Erim partisinden istifa ederek hükümeti kurmuştur. Cumhuriyet Gazetesi'nin, manşetini kısa bir süre önce Başbakan olan Nihat Erim'in açıklamasına ayırdığı görülüyor. Nihat Erim, Hürriyet ve Anayasa Bayramı'na ilişkin mesajında 27 Mayıs'ı topluma hürriyet getirdiğinden bahsediyor. Gazetenin yine birinci sayfasında 27 Mayıs kutlamalarına ilişkin bir başka haberde Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'ın mesajına yer veriliyor (Cumhuriyet 1971: 1). Gazetenin haberlerinde 27 Mayıs bayramındaki Hipodrum geleneğinin 1971 yılında terk edildiği görülüyor. O yıl askerlerin geçit törenleri yaptığı Hipodrum törenleri yapılmazken Anıtkabir, Genelkurmay ve Anayasa Mahkemesi'ndeki törenler aynı şekilde devam ediyor. Adalet Partisi Lideri Süleyman Demirel, bir süre önce asker tarafından muhtıra ile Başbakanlık'tan uzaklaştırılmasına rağmen Genelkurmay'daki törenlere katılarak 27 Mayıs için askerleri tebrik ediyor. Demirel, o yıl Anayasa Mahkemesi'ndeki törenlere ise gecikmeli katılıyor (Cumhuriyet 1971:7). 27 Mayıs

darbesinin ardından süren baskılar nedeniyle 1965'te iktidar olan AP ve Başbakan Süleyman Demirel, yeni bir 27 Mayıs endişesini aklından çıkaramamıştır. Bu nedenle DP'ye yakın izlenimi vermemek, milliyetçilere ve İslamcılara sahip çıkmamak, askerle ilişkilerini düşük profilli sürdürmek Demirel ve AP'nin temel siyaseti olmuştur (Menderes, 2012: 291- 292).

1972 yılındaki törenler Cumhuriyet Gazetesi tarafından '27 Mayıs parlak geçti' başlığıyla veriliyor. Anıtkabir'deki törenlere her yıl olduğu gibi Cumhurbaşkanı, Senato Başkanı, Millet Meclisi Başkanı, Başbakan ve diğer parti liderlerinin katıldığı görülüyor. Yine her yıl olduğu gibi Genelkurmay ve Anayasa Mahkemesi'nde törenler yapılıyor, devlet yöneticileri ve siyasetçiler 27 Mayıs için bu iki kurumun başındaki isimlere tebriklerini sunuyorlar. Daha sonra askeri geçit töreni yapılarak törenler son buluyor (Cumhuriyet, 1972: 1-7).

1973 yılına gelindiğinde Cumhuriyet Gazetesi'nin 27 Mayıs Hürriyet ve Anayasa Bayramına ilişkin haberlere artık manşetinde yer vermediği görülüyor. Bayram kutlamalarına ilişkin haber, gazetenin göbeğinde 'Hürriyet ve Anayasa Bayramı tüm yurttta kutlandı' başlığıyla veriliyor. Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk'ün başkanlığında Anıtkabir'de başlayan törenler, Genelkurmay ve Anayasa Mahkemesi'ndeki tebrikatla devam ediyor (Cumhuriyet, 1973: 1-7).

1974 yılındaki kutlamalara CHP Genel Başkanı olan Bülent Ecevit, Başbakan olarak katılıyor. Törenler yine önce Anıtkabir'de ardından Genelkurmay'da yapılıyor. Genelkurmay'daki törenlerde ilginç bir diyalog yaşanıyor. Genelkurmay Başkanı Semih Sancar, Adalet Bakanı Şevket Kazan'ın "Bayramınızı kutlarım" sözleri üzerine "Bu bayram aynı zamanda sizin de bayramınız sayılır." şeklinde cevap veriyor. Törenler daha sonra Anayasa Mahkemesi'nde devam ediyor (Cumhuriyet, 1974: 1-7).

1975 yılında Cumhuriyet Gazetesi 'Hürriyet ve Anayasa Bayramı Kutlandı' manşetiyle çıkıyor. Gazetede CHP'nin yeni Genel Başkanı Bülent Ecevit merkezli haber dikkat çekiyor. Kutlamalarda Ecevit'e alkış ve tezahürat yapıldığı belirtiliyor. Anıtkabir'deki törenlerde Başbakan Süleyman Demirel'in ise yorgun ve neşesiz

olduğu belirtiliyor (Cumhuriyet, 1975: 1). Demirel ile ilgili bu durumu, 27 Mayıs'ın üzerinden 15 yıl geçmesine rağmen kendini darbe kutlamalarına katılmak zorunda hissetmesinin verdiği bir ruh haliyle açıklamak mümkündür. Darbeyle devrilen DP'nin siyasi mirası üzerine oturmasına ve fikren de kendini bu partinin devamı görmesine karşın her yıl 27 Mayıs darbesini bayram olarak kutlamak zorunda kalmaktadır. Bu durum aynı zamanda 27 Mayıs sonrası sivil siyaset üzerindeki baskının net bir göstergesidir.

1975 yılındaki bayram kutlamalarında geçmiş yıllardan farklı olarak at yarışları düzenlendiği, 27 Mayısçıların kendi aralarında yemek yediği ve bandoların Başkent Ankara'da halka konser verdiği görülüyor (Cumhuriyet, 1975: 1). Anıtkabir'deki törenlerin ardından her yıl olduğu gibi 27 Mayıs Darbesi'nin lideri Cemal Gürsel'in mezarı ziyaret ediliyor. Daha sonra ise sırasıyla Genelkurmay ve Anayasa Mahkemesi'nde kutlama törenlerine geçilmiştir. Gazetenin haberlerinden o dönem iktidardaki Milliyetçi Cephe'yi (MC) oluşturan partilerin 27 Mayıs kutlamalarına ilgi göstermediği, bu partilerden AP'nin bazı yerlerde kutlamalara kerhen katıldığı anlaşılıyor. Adana ve Antakya'daki törenlere MC'yi oluşturan partilerden AP'nin dışındakilerin katılmadığı, Gaziantep'te CHP dışında hiçbir partinin törenlere katılmadığı, Eskişehir'de ise AP ve Milli Selamet Partisi'nin (MSP) törenlere katılmadığı belirtiliyor. Gazete, partilerin 27 Mayıs'a gösterdiği ilgisizliğin devrimci kuruluşların büyük tepkisine yol açtığı ileri sürülüyor (Cumhuriyet, 1975: 9).

4- 27 Mayıs'a İlgi Azalıyor

Cumhuriyet Gazetesi 1976 yılında '27 Mayıs sönük törenlerle kutlandı' manşetiyle çıkmıştır. Gazetenin bayramın ilk kutlandığı günden beri sürekli olarak 'coşkulu kutlama' vurgusu yaptığını dikkate aldığımızda bu başlık önem kazanmaktadır. Haberin içinde de bayram kutlamalarının sönük geçtiği, Çorum'da ise hiç kutlama yapılmadığı belirtiliyor. Anıtkabir'deki törenlere katılan Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk'ün 27 Mayıs'ın Atatürk'ün hürriyetçi ve demokratik prensiplerinden etkilendiği yönündeki ifadeleri dikkat çekicidir (Cumhuriyet, 1976: 1). Korutürk de önceki cumhurbaşkanları gibi 27 Mayıs'ı Atatürk'e dayandırarak

meşruiyet kazandırmaya çalışmaktadır. Genelkurmay ve Anayasa Mahkemesi'ndeki törenlere aralarında Başbakan Yardımcısı Necmettin Erbakan'ın da bulunduğu siyasiler katılmış ve 27 Mayıs darbesi için tebriklerini sunmuşlardır. Genelkurmay Başkanı Semih Sancar bir genelge yayınlayarak 27 Mayıs'a ilişkin kutlamaların geniş katılımı yapılmasını istiyor, bu nedenle orduda izinler kaldırılıyor. Ancak bu tedbirlere rağmen birçok ilde törenlerin coşkusuz geçtiği belirtiliyor (Cumhuriyet, 1976: 9).

Cumhuriyet Gazetesi 1977 yılındaki Hürriyet ve Anayasa Bayramına ilişkin kutlamaları '27 Mayıs'ı törenlerle kutladık' başlığıyla vermiştir. Törenlere Başbakan Süleyman Demirel'in ilk kez katılmadığı görülüyor. Demirel, 27 Mayıs günü Ankara yerine Kayseri ve Niğde'de olmayı tercih etmiştir. Gazete, Demirel ile ilgili haberinde 'AP Lideri Süleyman Demirel, Anayasa Bayramı'nda Anayasa'yı suçladı' başlığını kullanmıştır. Habere göre Demirel, Anayasa'nın değişmesini istemektedir (Cumhuriyet, 1977: 1). Bu yıllar rejim üzerindeki askeri vesayet devam etmekle birlikte baskı kısmen hafiflemektedir. Bunun etkisiyle özellikle sağ partilerin 27 Mayıs kutlamalarına daha az ilgi gösterdiği görülüyor.

5- Demirel, Erbakan ve Türkes Törenlere Katılmıyor

1978 yılındaki kutlamalara ilişkin haber, '27 Mayıs Bayramı coşkuyla kutlandı' şeklindedir. Haberde çok dikkat çekici ve önemli bir bilgi yer almaktadır. Buna göre Anıtkabir'deki törenlere AP Lideri Süleyman Demirel, MSP Lideri Necmettin Erbakan ve Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) lideri Alparslan Türkes katılmamıştır. Gazetenin haberinde MC hükümetinin Hürriyet ve Anayasa Bayramı'nın daha dar kapsamlı kutlanmasına ilişkin bir yönerge hazırladığı ancak bunu uygulamaya koyamadan iktidardan düştüğüne dair bir haber yer almaktadır. Yine her yıl olduğu gibi Anıtkabir, Genelkurmay ve Anayasa Mahkemesi'nde törenler yapılmıştır. Ancak bunlar, hem katılımcılar açısından hem de coşku açısından önceki yıllara göre daha düşük profilli kutlamalardır. Bu dönemde 27 Mayıs'a ilişkin kutlamalarda daha çok darbe yanlısı sivil toplum kuruluşu ve

örgütlerinin etkin olduğu gözleniyor. Cumhuriyet Gazetesi de bu kuruluşların mesajlarına yer veriyor (Cumhuriyet, 1978: 1-5).

6- Demirel'den 27 Mayıs Bayramına Sert Tepki

27 Mayıs'ın bayram olarak kutlandığı yılların sonuna doğru gelinirken siyasilerden de 27 Mayıs karşıtı açıklamalar gelmeye başlamıştır. 1979 yılında Cumhuriyet Gazetesi'nde 27 Mayıs Bayramına ilişkin ilk haber Süleyman Demirel'in 27 Mayıs karşıtı açıklamalarıdır. Gazete "Demirel: 27 Mayıs Bayramı Orduyu siyasette tutmak için CHP tarafından icad edildi" başlığıyla çıkmıştır. Haberde Demirel'in 27 Mayıs'ın bayram olarak kutlanmaması gerektiği yönünde açıklamada bulunduğu belirtiliyor. Demirel'in şu ifadelerine yer veriliyor: "27 Mayıs Bayramı, Silahlı Kuvvetleri siyasetin içinde tutmak için CHP tarafından icad edilmiştir. 27 Mayıs ne nam altında olursa olsun kutlanmamalıdır. Millettin bir kısmının ızdırap duyduğu olaylara diğer kısmı neşe duyuyormuş ve bayram yapılmış gibi bir davranış ilanihaye sürdürülemez. Devlet bu bayramı usulen yapıyor." Gazetenin diğer haberinde ise '27 Mayıs törenlerle kutlandı' başlığı vardır. Haberin spotunda Anıtkabir'deki törenlere AP, MSP ve MHP yöneticilerinin katılmadığı bilgisi yer alıyor (Cumhuriyet, 1979:1). CHP'nin yanı sıra devlet görevlilerinin katıldığı tebrik törenleri Genelkurmay ve Anayasa Mahkemesi'nde yapılıyor. Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk'ün mesajına yer veren gazetede, halkın katılımı ile ilgili bir bilgi yok. Bayramın Hipodrum'da kutlanıp kutlanmadığına ilişkin bir bilgi de yer almıyor (Cumhuriyet, 1979: 11).

Türkiye'nin hızla 1980 darbesine gittiği günlerde 27 Mayıs Hürriyet ve Anayasa Bayramı son kez kutlanmaktadır. 27 Mayıs günü yine adet olduğu üzere Anıtkabir'de törenler yapılmıştır. Bu törenlere Süleyman Demirel'in iki yıl aradan sonra katılması dikkat çekmiştir (Cumhuriyet, 1980: 1). Bu tavır, askeri kızdırmamayı temel ilke edinen Demirel'in askerinin ülkedeki ağırlığının arttığını görerek yeni bir tutum takınmasıyla açıklanabilir. Gazetenin haberinde birçok ildeki törenlere CHP dışındaki partilerin katılmadığı belirtilmiştir (Cumhuriyet, 1980: 5).

B- Milliyet Gazetesi (1963- 1980)

27 Mayıs'ın Hürriyet ve Anayasa Bayramı olarak kabul edilmesine ilişkin kanun 13 Nisan 1963'te Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiş, takip eden ayın 27'sinde ise bütün yurttaki ilk kez kutlamalar yapılmıştır. 27 Mayıs bayramının birinci yıl kutlamalarına ilişkin haber, Milliyet Gazetesi'nde büyük puntolarla ve 9 dokuz sütuna manşet şeklinde '27 Mayıs törenlerle kutlandı' başlığıyla verilmiştir. Gazetenin tamamının manşete ayrıldığını ifade eden '9 sütuna manşet' kavramı, özellikle o yıllarda haberin çok önemli ya da normalin üzerinde öneme sahip olduğunu gösteren bir durumdur. Bu nedenle Milliyet'in 27 Mayıs kutlamalarına ilişkin habere olağanüstü değer atfettiği görülüyor. Haberin spotunda ise ordu adına yapılan konuşmalarda askerinin meşru hükümetin emrinde olduğu vurgusu dikkat çekiyor (Milliyet, 1963:1). Bu mesajlarda 1963 yılındaki Talat Aydemir'in darbe girişiminin etkili olduğu görülüyor. Asker adına konuşmayı yapan Yarbay Ali Elverdi de, Talat Aydemir'in darbe girişimini bastırmada etkin rol oynayan askerlerden biridir. Elverdi, Aydemir'in darbe girişiminin bastırıldığına ilişkin konuşmayı radyodan yapan ve "Bu ülke Talat'ın 3,5 adamına bırakılmaz" sözü ile hatırlanan isimdir (Menderes, 2012: 308). Başbakan İsmet İnönü'nün mesajı da yine darbe girişimlerine gözdağı niteliğindedir. Gazetenin yan manşetinde İnönü'nün 'Bizi demokratik idareden hiçbir şerir ayıramaz' sözleri yer alıyor. 27 Mayıs'a ilişkin kutlama haberlerinde Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel'in mesajı yer alıyor. Gürsel'in mesajında ve diğer konuşmalarda 27 Mayıs'ın önemi anlatılıyor. Haberde Diyarbakır'ın köylerinde bile 27 Mayıs bayramının kutlandığı ve bu kutlamalar için köylere temsilci gönderildiği bilgisi yer alıyor (Milliyet, 1963: 7). Askeri yönetim, 27 Mayıs'a ilişkin propaganda faaliyetlerini köylere kadar yaygınlaştırarak darbeye meşruiyet kazandırma peşindedir.

Milliyet'in Hürriyet ve Anayasa Bayramı'nın ikinci yılı kutlamalarına ilişkin manşeti ise 'Hürriyet ve Anayasa Bayramı kutlandı' şeklindedir. Haberin spotunda 'Milletçe tahakküme ve haksızlığa karşı direnmenin 4. yıldönümü' ifadeleri yer alıyor. 28 Mayıs 1964 tarihli Milliyet Gazetesi'nin birinci sayfasındaki haberde 27 Mayıs Hürriyet ve Anayasa Bayramı'nın bütün yurttaki törenlerle kutlandığı

belirtiliyor. Hipodrum'daki törenlere Başbakan İsmet İnönü ile Genelkurmay Başkanı Cevdet Sunay'ın katıldığı bilgisi yer alıyor. Hükümet adına konuşan İçişleri Bakanı Orhan Öztrak, 27 Mayıs darbesinin 'meşru', 'şerefli' ve 'yüce' olduğunu söylüyor. 27 Mayıs darbesi nedeniyle her Türk'ün yüreğinin şanlı ordusuna karşı 'şükran ve imanla dolu' olduğunu ifade ediyor (Milliyet, 1964: 1). Gazete, Anıtkabir, Genelkurmay, Anayasa Mahkemesi ve Hipodrum'da kutlama törenleri yapıldığı bilgisine yer veriyor. Milliyet'in haberinde dikkat çeken bir diğer ayrıntı yer alıyor. Buna göre Kız Yüksek Öğretmen Teknik Okulu'nda 27 Mayıs kutlamalarına ilişkin bir tören yapılıyor. Burada 27 Mayıs'ı gerçekleştiren kadroda yer alan Muzaffer Özdağ ile Kadri Kaplan birer konuşma yapıyor. Bu toplantıyı Alparslan Türkeş ve Numan Esin gibi pek çok 27 Mayısçı takip ediyor. Gazetenin 27 Mayıs kutlamalarına ilişkin haberinde ülkenin pek çok yerinde kutlamalar yapıldığı, okullarda müsamereler düzenlendiği ve öğrencilerin hürriyeti ifade eden şiirler okuduğu bilgisi yer alıyor (Milliyet, 1964: 7).

1965 yılındaki kutlamalara ilişkin haber yine Milliyet Gazetesi'nin manşetinde yer almaktadır. Haberde '27 Mayıs'ı kutladık' başlığı tercih edilirken spotta 'Bütün MBK üyeleri Anıtkabir'de kucaklaştılar' ifadelerine yer veriliyor. Haberin içerisinde Anıtkabir'deki törene Millet Partisi Genel Başkanı Osman Bölükbaşı dışındaki bütün genel başkanların katıldığı belirtiliyor. Anıtkabir'deki törenin ardından Genelkurmay'a geçildiği ve burada Genelkurmay Başkanı'nın tebrikleri kabul ettiği belirtiliyor (Milliyet, 1965: 1).

Milliyet Gazetesi'nin 1966 yılındaki Hürriyet ve Anayasa Bayramı kutlamalarına ilişkin haberi yine manşette genişçe yer alırken 'Cumhurbaşkanı, 27 Mayıs alerjisine tutulmuşların bundan çok kısa zamanda kurtarılmasını istedi' spotu dikkat çekiyor. Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'ın mesajında dikkat çeken bir başka nokta da 27 Mayıs'ın darbesini ordunun 'bir bütün olarak' yaptığına ilişkin ifadelerdir (Milliyet, 1966: 1). Oysaki 27 Mayıs darbesi ordunun bütünü tarafından değil, asker içindeki bir cunta tarafından yapılmıştır. Bu nedenle 27 Mayıs'ı ordunun bütünü yaptı bir hareket olarak göstermeye çalışmak, darbeye meşruiyet kazandırma amacına dönüktür. Sunay'ın mesajında 27 Mayıs devriminin

meşruiyetini yitirmiş bir iktidara karşı yapılan meşru ve iyi niyetli bir hareket olduğu anlatılıyor (Milliyet, 1966: 1). Daha sonra adet olduğu üzere Anıtkabir, Genelkurmay ve Anayasa Mahkemesi'nde törenler yapılıyor. Milliyet'te kutlamalara ilişkin haberde “AP'liler ilgi göstermedi” başlığı yer alıyor. Haberin içerisinde Adalet Partisi mensuplarının ülke genelindeki bayram kutlamalarına ilgi göstermediği belirtiliyor (Milliyet, 1966: 7).

1967 yılına ilişkin kutlama haberleri Milliyet Gazetesi'nde ‘27 Mayıs devrimi dün törenlerle kutlandı’ başlığıyla verilmiştir. Gazetede bir diğer haberde ‘27 Mayıs törenlerindeki olaylar’ başlığı yer almış, bu başlık altında ‘İzmir’de törene katılmayan AP’yi gençlik protesto etti’, ‘İstanbul’da siyah bantlı AP çelengini subaylar değiştirdi’ ifadeleri dikkat çekmektedir. Gazetenin haberine göre Anıtkabir, Genelkurmay ve Anayasa Mahkemesi'nde törenler yapılıyor (1967, Milliyet: 1).

Hürriyet ve Anayasa Bayramı'nın 1968 yılındaki kutlamalarına ilişkin haberinde ‘27 Mayıs bayramını kutladık’ üst başlığını tercih eden Milliyet, manşette Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'ın 27 Mayıs'a ilişkin mesajına yer vermiştir. Bu mesajdaki 27 Mayıs övülürken ‘çoğunluğun aldanabileceği’ yönündeki ifadeleri dikkat çekicidir. Haberde Anıtkabir'deki törenlere İsmet İnönü dışındaki hiçbir muhalefet liderinin katılmadığı belirtiliyor. Genelkurmay ve Anayasa Mahkemesi'ne tebrik ziyareti yapılıyor. Hipodrum'daki törende hükümet adına bir bakan, ordu adına bir subay ve gençlik adına da bir ismin konuşma yaptığı belirtiliyor (Milliyet, 1968: 1-7). Önceki yıllardaki kutlamalarda olduğu gibi hükümet ve askerinin yanı sıra bir gençlik temsilcisine de söz verildiği dikkat çekmektedir. Böylece 27 Mayıs'ın ordu ile gençliğin birlikte yaptığı bir hareket olduğu algısı oluşturmaya çalışılmaktadır. 27 Mayıs darbesine zemin hazırlamada üniversite gençliğinin etkin rol oynadığı hatırlandığında bu tercih daha da anlam kazanmaktadır.

1- 27 Mayıs Okullarda Kutlanıyor

Milliyet Gazetesi, 1969 yılında Hürriyet ve Anayasa Bayramı'na ilişkin haberi ‘27 Mayıs törenle kutlandı’ başlığıyla veriyor. Haberde Ankara'daki

törenlerin Anıtkabir’de başladığı belirtilirken daha sonra Genelkurmay ve Anayasa Mahkemesi’nde törenler devam ediyor. Milliyet Gazetesi’nde en dikkat çekici ayrıntı, Hürriyet ve Anayasa Bayramı’nın geçmiş yıllardan farklı olarak bütün ilkokullarda törenlerle kutlandığıdır. Habere göre 27 Mayıs Bayramı’nın okullarda kutlanması için Milli Eğitim Bakanlığı bir genelge yayınlıyor. Bu genelge nedeniyle bütün okullarda 27 Mayıs Bayramı törenlerle kutlanıyor, öğrencilere darbenin faziletleri anlatılıyor. Bir başka haberde AP İzmir İl Başkanı’nın bayram kutlamalarına katılmadığı belirtilirken bu nedenle diğer partilerin tepki gösterdiği anlatılıyor (Milliyet, 1969: 1-11).

2- 27 Mayıs Darbe Korkusuyla Kutlanıyor

27 Mayıs Darbesi’nin 10. yılındaki bayram kutlamaları, Milliyet Gazetesi’nde önceki yıllardaki bayram haberlerinden daha büyük yer alıyor. Gazete “10. yılda Ordu, Halk, Genç el ele” başlığını kutlanıyor. İkinci başlık ise ‘Anayasa ve Hürriyet Bayramı yurttta kutlandı’ şeklinde. Haberde Anıtkabir’deki törende Cumhurbaşkanı, Senato Başkanı, Meclis Başkanı, Başbakan, muhalefet liderleri ile Milli Birlik Komitesi üyelerinin hazır bulunduğu anlatılıyor. Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay’ın 27 Mayıs Darbesi’ni Atatürk devrimlerinin devamı olarak gösteren mesajı dikkat çekiyor.

Milliyet’te 27 Mayıs ile ilgili dikkat çekici bir haber yer alıyor. Haberin başlığı “AP Ajansı ‘27 Mayıs ihtilal korkusuyla kutlandı’ diyor” şeklinde. ABD merkezli Associated Pres’in 27 Mayıs Bayramı’nın yeni bir darbe korkusunu gölgesinde kutlandığına dair haber geçtiği belirtilerek bu habere yer veriliyor (Milliyet, 1970: 1). Milliyet, 27 Mayıs Bayramı’na ilişkin haberleri 11. sayfadan devam ettiriyor. Bu haberlerde Anıtkabir’deki törenin ardından Genelkurmay’a geçildiği burada Genelkurmay Başkanı Memduh Tağmaç’ın kutlamaları kabul ettiği belirtiliyor. Önceki yıllarda Genelkurmay’daki törene temsilcisini gönderen Cumhurbaşkanı, 10. yılda bizzat iştirak ediyor. Daha sonra Anayasa Mahkemesi’nde törenler yapılıyor. Hipodrum’daki törenlere İsmet İnönü’nün katılmadığı, protokol yerinin de eski yıllara göre daha az dolu olduğu belirtiliyor (Milliyet, 1970: 11).

1971 yılındaki Milliyet Gazetesi'nin bayram kutlamalarını bir hayli küçük verdiği görülüyor. Birinci sayfadan küçük şekilde '27 Mayıs kutlandı' başlığı kullanılırken Başbakan Nihat Erim'in mesajına yer veriliyor. Haberin devamında önceki yıllardaki gibi Anıtkabir, Genelkurmay ve Anayasa Mahkemesi'nde törenler yapıldığı duyuruluyor (Milliyet, 1971: 1-11).

Milliyet 1972 yılında yan manşet olarak 'Anayasa Bayramı kutlandı' başlığını tercih ederken haberde bayramın bütün yurttan kutlandığı belirtiliyor. Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'ın mesajı yer alıyor. Gazete birinci sayfasından Süleyman Demirel ile Bülent Ecevit'in Genelkurmay Başkanı Memduh Tağmaç'ı tebrik fotoğraflarına yer veriyor. Anayasa ve Hürriyet Bayramı her yıl olduğu gibi Anıtkabir'in ardından Genelkurmay ve Anayasa Mahkemesi'nde kutlanıyor (Milliyet, 1972: 1- 9).

1973 yılına ait kutlamalar '27 Mayıs'ı kutladık' başlığı ile duyuruluyor. Haberde rutin kutlamalar dışında herhangi bir ayrıntıya yer verilmiyor. Milliyet'in CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit'in 27 Mayıs'la ilgili kutlama mesajına genişçe yer ayırdığı görülüyor (Milliyet, 1973: 1- 11). 1974 yılında ise '27 Mayıs kutlandı, Gürsel anıtı açıldı' başlığı yer alıyor. Haberin detayında Anıtkabir'deki kutlamaların ardından 27 Mayıs'ın lideri Cemal Gürsel için yapılan anıtın açıldığı yer alıyor. Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk'ün 27 Mayıs'a bağlılık içeren mesajına yer veriliyor. Genelkurmay ve Anayasa Mahkemesi'ndeki törenlerin dışında şehir merkezinde askeri birliklerin gösteri yaptığı, uçakların ve jetlerin şehir üstünde gösteri uçuşu düzenlediği belirtiliyor (Milliyet, 1974: 1- 7).

Hürriyet ve Anayasa Bayramı'nın 1975 yılına ait kutlamaları Milliyet Gazetesi'nde birkaç yıl aradan sonra yeniden manşetteki yerini alıyor. Cumhurbaşkanı Korutürk'ün 27 Mayıs'ı öven mesajına yer verilirken liderlerin tam kadro kutlamalara katıldığı görülüyor. Genelkurmay ve Anayasa Mahkemesi'ndeki kutlamalara uzun uzun yer veriliyor. Bir başka haberde Rize'de 27 Mayıs Bayramı'na ilişkin kutlamaların yapılmadığı belirtiliyor (Milliyet, 1975: 1-10). Gazete, 1976 yılında bayram kutlamalarını Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk'ün mesajı ile manşete taşırken başka bir detaya yer vermiyor (Milliyet, 1976: 1-10).

Türkiye'nin süratle 1980 darbesine sürüklendiği ve sokak olaylarının, çatışmaların başladığı 1977 yılında Hürriyet ve Anayasa Bayramı'na ilişkin kutlamalarda bu olayların etkisi görülüyor. Cumhurbaşkanı Korutürk, 27 Mayıs'a ilişkin kutlama mesajını bu konuya ayırıyor. Türkiye'yi aşırı uçlara kaydırmak isteyenlerin ve kardeş kanına girenlerin pişman olacağını belirtiyor. 27 Mayıs'ın önemini anlatıyor. Haberin devamında Ankara ve İstanbul'daki törenlere yer veriliyor. Anıtkabir, Genelkurmay ve Anayasa Mahkemesi'nde her yıl tekrarlanan törenlere ilişkin detaylar yer alıyor (Milliyet, 1977:1- 14).

3- Siyasi Liderler 27 Mayıs Törenlerine Katılmıyor

Milliyet Gazetesi, 1978 yılında Hürriyet ve Anayasa Bayramı'na ilişkin kutlamalarını '27 Mayıs törenlerle kutlandı' başlığıyla verirken Cumhurbaşkanı Korutürk'ün mesajı yer alıyor. Haberde 27 Mayıs'ın 18. yılının kutlandığı belirtilirken haberin spotunda Anıtkabir'deki törene AP, MSP ve MHP'nin liderlerinin katılmadığı ifade ediliyor. Cumhurbaşkanı Korutürk'ün mesajında 27 Mayıs övgüsü dikkat çekiyor. 27 Mayıs'la ilgili pek çok mesaj verilirken her yılki tebrik kutlamaları tekrarlanıyor (Milliyet, 1978: 1-12).

1979 yılındaki kutlamalar da yine Türkiye'nin içine düştüğü sağ sol çatışmalarının gölgesinde kalıyor. Milliyet, Cumhurbaşkanı Korutürk'ün mesajını manşete taşıırken mesajda yaşanan olaylara vurgu yapılıyor, alınması gereken tedbirler anlatılıyor. Anıtkabir'deki törene bir önce yıl olduğu gibi Süleyman Demirel, Necmettin Erbakan ve Alparslan Türkeş'in katılmadığı belirtiliyor. Haberde Anıtkabir'deki törene ilişkin ayrıntılar yer alırken Genelkurmay ve Anayasa Mahkemesi'ndeki törenlere ilişkin bir bilgi yer almıyor (Milliyet, 1979: 1-8).

Hürriyet ve Anayasa Bayramı'na ilişkin son kutlamaların yapıldığı 1980 yılına ait kutlamalar Milliyet Gazetesi'nde Anıtkabir'deki törenler merkeze alınarak yer alıyor. Demirel ile Ecevit'in Anıtkabir'deki törenlerde görüştükleri ve siyasi havanın yumuşayacağına ilişkin haber yer alıyor. Haberin devamında Erbakan'ın

Genelkurmay ve Anayasa Mahkemesi'ndeki törenlere katılmadığına yer veriliyor (Milliyet, 1980: 1-6).

C- Tercüman Gazetesi (1963- 1980)

Milliyetçi muhafazakar çizgide yayın yapan Tercüman, darbenin ardından kapatılan DP ile devamı olan AP'ye yakın duran bir yayın organıdır. Bu nedenle Tercüman'ın 27 Mayıs Bayramı ile ilgili yayınları önemlidir. Tercüman'ın yayınları bir anlamda DP'nin seçmen kitlesinin reflekslerini yansıtmaktadır. Tercüman, Hürriyet ve Anayasa Bayramı'nın ilan edildiği 1963 yılındaki kutlamaları manşetine taşımıştır. Bu tercihte o dönemde medya üzerindeki şiddetli baskı önemli rol oynarken verilen mesajların da payı vardı. Zira Talat Aydemir'in darbe girişiminin ardından yapılan bayram törenlerinde yaşanan bu hadise nedeniyle demokrasi yanlısı mesajlar verilmiştir. Tercüman'ın manşeti 'Anayasa Bayramı kutlandı' şeklindedir. Haberde bayram ilan edilen 27 Mayıs'ın ilk kez kutlandığı anlatılıyor. Manşetin üstünde ise iki kutu haberin birincisinde İsmet İnönü'nün Talat Aydemir'i hedef alan "21 Mayıs'ta şerir ihtiras sahipleri millet silahlarını millete çevirdiler" şeklindeki sözleri yer alıyor. Diğer kutu haberde ise Talat Aydemir'in darbe girişiminin bastırılmasında önemli rol oynayan Yarbay Ali Elverdi'nin, "Politikayla uğraşmak ordu mensubunun şerefine yakışmaz bir harekettir" sözlerine yer veriliyor (Tercüman, 1963: 1). Yedinci sayfada haberi devam ettiren Tercüman, Ankara'daki törenlerin Anıtkabir'de yapıldığı, Genelkurmay ve Anayasa Mahkemesi'nde ise tebrik törenleri düzenlendiğini belirtiyor. Hipodrum'daki törenlere ve 27 Mayıs'a ilişkin mesajlara genişçe yer ayırıyor. İstanbul başta olmak üzere Türkiye'nin değişik illerindeki törenler Tercüman'da yer buluyor (Tercüman, 1963: 5). Tercüman'ın 1963 yılına ilişkin kutlamaları 27 Mayıs darbesini destekleyen Milliyet ve Cumhuriyet'le hemen hemen aynı çizgide verdiği görülüyor.

Tercüman, 1964 yılındaki kutlamaları diğer gazetelerin tersine birinci sayfasından küçük şekilde vermiştir. Haberde 'Dün bütün yurttta 27 Mayıs için törenler yapıldı.' başlığı kullanılmıştır. Haberde 26 Mayıs öğleden itibaren Ankara'nın bayraklarla donatıldığı ve bayrama hazırlandığı anlatılıyor. Anıtkabir,

Hipodrum, Genelkurmay ve Anayasa Mahkemesi'nde törenler yapıldığı belirtiliyor. İstanbul'daki törenlere de kısaca yer veriliyor (Tercüman, 1964: 1- 7). Gazete 1965 yılındaki kutlama ilişkin bir habere yer vermezken 27 Mayıs kutlamaları nedeniyle İstanbul'da petrolün millileştirilmesini isteyen gösteri yapıldığına dair bir habere yer veriyor (Tercüman, 1965: 1).

Tercüman, 1966 yılında kutlama haberlerini Cevdet Sunay'ın açıklamalarını yan manşet yaparak duyuruyor. Gazete Sunay'ın konuşmasını dışında 27 Mayıs kutlamalarına ilişkin herhangi bir detaya yer vermiyor (Tercüman, 1966: 1- 7). 1967 yılına gelindiğinde Tercüman, 27 Mayıs'a ilişkin olarak Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'ın mesajına yer veriyor. Sunay'ın mesajını 'Anayasa komünizme, sosyalizme kapalıdır' başlığıyla manşete taşıyor. Tercüman'ın bu tercihinde milliyetçi muhafazakar çizgisi nedeniyle Sunay'ın açıklamalarını yayın çizgisine yakın görmesinin etkili olduğu anlaşılıyor. Tercüman, bu haberin yanında ise '27 Mayıs için törenler yapıldı' başlığını kullanarak çeşitli illerde törenler yapıldığı belirtiliyor. Ankara'daki törenlerin Anıtkabir'de başladığı, İstanbul'da ise Beyazıt Meydanı'nda heykele çelenk konulduğu ve geçit töreni yapıldığı bilgisi yer alıyor. Gazete başka bir ayrıntıya iç sayfalarında da yer vermiyor (Tercüman, 1967: 1).

1- 27 Mayıs'a Eleştirel Bakış

Hürriyet ve Anayasa Bayramı'nın 1968 yılındaki kutlamalarına, Tercüman Gazetesi'nin eleştirel bir gözle yaklaştığı görülüyor. Gazete 28 Mayıs 1968 tarihli sayısında 'Komünizm, 27 Mayıs'ı siper ederek ilerliyor' manşetiyle çıkıyor. Bu sözler o dönem CKMP'nin genel başkanı olan Alparslan Türkeş'e ait. Gazete, manşete kendisi de bir 27 Mayısçı olan Türkeş'in sözlerini çıkararak eleştirel bakışını ortaya koyuyor. Tercüman'ın birinci sayfasında yer verdiği bir başka 27 Mayıs haberi ise 'İhtilalci ve iktidarlar düşenler neler yapıyor' başlığın taşıyor. Bu haberde 27 Mayıs darbesinden 8 yıl sonra 38 darbeciden 3'nün öldüğü 35'inin hayatta olduğu belirtiliyor. DP milletvekillerinden ise 61'nin vefat ettiği, 344'ünün hayatta olduğu bilgisi yer alıyor. Gazetenin birinci sayfasında 27 Mayıs

kutlamalarına ilişkin herhangi bir habere yer vermediği görülüyor (Tercüman, 1968: 1- 7).

Tercüman'da 1969 yılındaki Hürriyet ve Anayasa Bayramı'na ilişkin haberleri yine siyasetçilerin demeçlerine dayalı olarak verildiği görülüyor. Gazetenin manşetinde Alparslan Türkeş'in 'Huzursuzluğun kaynağı tabii senatörlerdir.' sözleri yer alıyor. Bir başka haberde, İsmet İnönü'nün 27 Mayıs Hürriyet ve Anayasa Bayramı'nın yıldönümü münasebetiyle Anıtkabir'deki törenlerden önce yaptığı açıklamaya yer veriyor. 27 Mayıs Bayramı'na ilişkin kutlamalarda bu vesileyle dile getiriliyor. Gazetede Hürriyet ve Anayasa Bayramı kutlamalarına ilişkin başka bir ayrıntı yer almıyor (Tercüman, 1969- 1).

Tercüman, 1970 yılına ait Hürriyet ve Anayasa Bayramı kutlamalarına birinci sayfasından hiç yer vermemiştir. 1971'de ise Hürriyet ve Anayasa Bayramı nedeniyle Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay ile Başbakan Nihat Erim'in mesajına yer vermiştir. Birinci sayfadan yan manşet yapılan haberde üst başlık olarak 'Hürriyet ve Anayasa Bayramı kutlandı.' ifadeleri yer alıyor. Cumhurbaşkanı Sunay'ın mesajı 'Kimseye hürriyetleri yok etme hürriyeti verilmedi' başlığını taşıırken Başbakan Erim'in mesajının başlığı 'Anayasa, hürriyetleri anarşistlere karşı koruyamadı.' şeklindedir (Tercüman, 1971: 1). Türkiye'nin içinde bulunduğu şartlar ve 12 Mart muhtırasının kısa bir önce verildiği dikkate alınırca mesajların düzeni sağlamaya dönük olduğu daha açık şekilde anlaşılacaktır.

Tercüman 1972 yılında Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'ın 27 Mayıs Bayramı nedeniyle verdiği mesajı manşete taşımıştır. Manşet, "Bazı hainler üniversiteyi kirletti" şeklindedir. Üst başlıkta ise 'Anayasa Bayramı kutlandı' ifadesi yer alıyor. Bu mesajın o dönemde yaşanan öğrenci olayları ile ilgili olduğu anlaşılıyor. Cumhurbaşkanı ile Genelkurmay Başkanı Memduh Tağmaç'ın 'kimi kızıl anarşistleri' sert bir dille suçladığı ifade ediliyor. Haberin devamında Hürriyet ve Anayasa Bayramı kutlamalarına ilişkin Anıtkabir'deki kutlamalarda siyasetçilerin birbirleriyle uzun süre sohbet ettiğine yer veriliyor (Tercüman, 1972: 1). Haberin devamında Anıtkabir'deki kutlamaların ardından Genelkurmay'da tören yapıldığı, buradaki törende Genelkurmay Başkanı Memduh Tağmaç'ın kutlamaları kabul ettiği

belirtiliyor. Habere göre daha sonra Anayasa Mahkemesi'nde tören yapılıyor (Tercüman, 1972: 7). 1972 yılındaki törenlerin Tercüman'da ayrıntılı yer alması dikkat çekiyor. Bu durum, 1970 yılındaki 12 Mart muhtırasının ardından askerin siyasetteki ağırlığının artmasıyla açıklanabilir.

1973 yılındaki Hürriyet ve Anayasa Bayramı'na ilişkin kutlamalar, Tercüman Gazetesi'nin birinci sayfasında '27 Mayıs kutlandı' başlığıyla yer alıyor. Birinci sayfanın altındaki küçük haberde Hürriyet ve Anayasa Bayramı'nın bütün yurttaki kutlandığı, Anıtkabir'de tören yapıldığı, bu törene Cumhurbaşkanı başta olmak üzere tüm devlet ricalinin katıldığı belirtiliyor. Daha sonra Genelkurmay ve Anayasa Mahkemesi'nde tören yapıldığı ifade ediliyor. Genelkurmay Başkanı ve Anayasa Mahkemesi Başkanı'nın tebrikleri kabul ettiği yer alıyor (Tercüman, 1973: 1). Haberin yorumsuz bir şekilde kısaca verildiği görülüyor. Birinci sayfa ile sınırlı tutulan haber, iç sayfalarda devam etmiyor.

Tercüman, 1974 yılındaki Hürriyet ve Anayasa Bayramı'na ilişkin haberlere yorumsuz bir şekilde yer veriyor. Birinci sayfadaki haberin başlığı, 'Anayasa Bayramı kutlandı' şeklindedir. Haberde 27 Mayıs Bayramı'na ilişkin her yıl yapılan rutin kutlamalara dair bilgiler yer alıyor (Tercüman, 1974: 1). Hürriyet ve Anayasa Bayramı'na ilişkin kutlamalar 1975 yılına ait Tercüman'da liderlerin mesajlarıyla yer alıyor. Ayrıca her yıl Anıtkabir, Genelkurmay ve Anayasa Mahkemesi'nde yapılan kutlamalara ilişkin kısa bilgi verilirken bu kutlamalara katılan liderler sayılıyor (Tercüman, 1975: 1- 7).

1976 yılına gelindiğinde Hürriyet ve Anayasa Bayramı kutlamalarına ilişkin beyanatlara, Türkiye'nin o dönem içinde bulunduğu çalkantılı olayların etkisiyle verilen mesajların hakim olduğu görülür. Tercüman, 28 Mayıs 1976 tarihli sayısında Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk'ün 'Hürriyet içinde yaşamalıyız' sözlerini manşete çıkarmıştır. Haberde Korutürk'ün sözlerini yanı sıra 27 Mayıs kutlamalarına ilişkin bilgi veriliyor. Anıtkabir'deki törenlerin ardından Genelkurmay ve Anayasa Mahkemesi'nde törenler yapıldığı belirtiliyor. Başka bir haberde ise Başbakan Süleyman Demirel ile CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit'in Anıtkabir'deki törende tokalaştığı, Ecevit ile Türkeş'in ise selamlaşmadıkları ifade ediliyor (Tercüman,

1976: 1). Liderlerin tokalaşmasının veya selamlaşmamış olmasının haber değeri taşıması, Türkiye'nin siyasi olarak içinde bulunduğu gerilimi göstermesi açısından dikkate değerdir.

Tercüman, 1977 yılındaki Hürriyet ve Anayasa Bayramı kutlamalarını yine Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk'ün mesajı üzerinden vermiştir. Haberin üst başlığı 'Korutürk şiddet olaylarını kınadı' şeklindedir. Tercüman'da bu mesaj dışında 27 Mayıs kutlamalarına ilişkin herhangi bir bilgi yer almıyor (Tercüman, 1977: 1). 1978 yılında ise 27 Mayıs kutlama mesajlarına Türkiye'nin hızla içine sürüklendiği sağ sol çatışmalarına ilişkin beyanların hakim olduğu görülür. Tercüman, manşetine Cumhurbaşkanı Korutürk'ün 'Zor günlerin içinden geçiyoruz' sözlerini çıkarmıştır. Haberin devamında Cumhurbaşkanı'nın 'Birliğimizin zedelenmesine müsaade edilmeyecektir' ifadeleri yer alıyor. Tercüman'da Demirel, Erbakan ve Türkeş'in 27 Mayıs törenlerine katılmadığına dair bilgi büyük puntolarla veriliyor. Devamında bu üç liderin Genelkurmay ve Anayasa Mahkemesi'ndeki törenlere de gitmediği belirtiliyor. Bayram kutlamalarına ilişkin başka bir detay da yer almıyor (Tercüman, 1978: 1- 8).

2- '27 Mayıs Bayramı CHP'nin İcadı'

1980'e yaklaştıkça Hürriyet ve Anayasa Bayramına ilişkin kutlamalar etkinliğini kaybetmeye başlamıştır. Siyasetçiler de eleştirilerini açıkça ifade etmektedirler. AP Genel Başkanı olan Süleyman Demirel, 27 Mayıs Bayramı'na ilişkin bir soruya "Bu bayramı CHP, Silahlı Kuvvetleri siyasetin içinde muhafaza için icat etti" şeklinde karşılık vermektedir. 28 Mayıs 1979 yılındaki Tercüman, Demirel'in bu mesajının da içinde yer aldığı beyanlarını manşete çıkarmıştır. Tercüman'ın birinci sayfasında 27 Mayıs Bayramı'na ilişkin haberde "27 Mayıs'ın 19. yıldönümü dün anılmıştır" ifadeleri yer alıyor. Haberde Cumhurbaşkanı Korutürk'ün mesajına yer veriliyor. Kutlamalara ilişkin farklı bir bilgi ve detay yer almıyor (Tercüman, 1979: 1).

1980’de, 27 Mayıs kutlamalarına bir önceki yıl katılmayan siyasi parti liderlerinin katıldığı görülüyor. Tercüman’ın haberine göre Anıtkabir’deki törenlerde Başbakan Demirel ile Ecevit ve Genelkurmay Başkanı Kenan Evren’in sohbet ettiği belirtiliyor. Haberde MSP Lideri Necmettin Erbakan’ın ilk kez ziyaret ettiği Milli Birlik Grubu’nda (MGB) CHP lideri Ecevit ile görüştüğü aktarılıyor. 27 Mayıs kutlamalarının Anıtkabir, Genelkurmay ve Anayasa Mahkemesi’nde yapıldığı ifade ediliyor (Tercüman, 1980: 1). Tercüman’daki bir başka haber dikkat çekiyor. Bu habere göre Bağımsız Muğla Milletvekili Zeyyat Mandalinci’nin bir beyanatına yer veriliyor. Habere göre Mandalinci, İngiliz yayın kuruluşu BBC’nin Türkçe servisinde yayınlanmak üzere yaptığı konuşmada DP iktidarının Başbakan’ı Adnan Menderes’in “27 Mayıs olaylarının arkasında CIA var” dediğini aktarıyor (Tercüman, 1980: 6). Gazetenin 27 Mayıs Bayramı’nın yıldönümünde böyle bir haberi vermesi dikkate değerdir. 27 Mayıs’a övgülerin dizildiği bir günde 27 Mayıs’ın arkasında CIA’nin olduğunu ileri süren bir haberi vererek karşı duruşunu göstermektedir.

MEDYA ANALİZİ

Cumhuriyet, Milliyet ve Tercüman gazetelerinde, 1963 yılı ile 1980 arasında 27 Mayıs kutlamalarının nasıl yer aldığını içeren çalışmada Türk medyasının darbeye ve darbecilere yaklaşımının kodları yer almaktadır.

Araştırmanın yapıldığı dönem, 18 yıllık süreci kapsamaktadır. İncelenen gazeteler, Hürriyet ve Anayasa Bayramı'nın kutlandığı 1963 ile 1980 arasında yayınlanan gazetelerdir. İnceleme, dönemin Cumhuriyet, Milliyet ve Tercüman gazetelerinin Hürriyet ve Anayasa Bayramı kutlamalarının ertesi günü olan 28 Mayıs nüshalarıyla sınırlı tutulmuştur.

27 Mayıs'ın ardından ilan edilen Hürriyet ve Anayasa Bayramı'na ilişkin kutlamalara Cumhuriyet ile Milliyet'in geniş yer verdiği, bu gazetelerin yıllar boyunca sürekli olarak darbe yanlısı yayın yaptığı görülüyor. 27 Mayıs'tan sürekli olarak 'devrim' diye bahsedildiği ve darbenin yüceltildiği görülüyor. Bu gazeteler, 27 Mayıs'ın meşrulaştırılması yönünde etkin rol oynuyor. Gazeteler, kimi yıllarda DP teşkilatlarının bayram kutlamalarına mesafeli yaklaşımını sert şekilde eleştiren yayınlara yer veriyor. Milliyet ve Cumhuriyet kutlamalara ilişkin haberleri aynı zaviyeden görüyor. 27 Mayıs'a övgü dizip bayram kutlamalarına ayrıntılı olarak yer veriyor.

Tercüman'ın ise milliyetçi muhafazakar yayın çizgisinin de etkisiyle 27 Mayıs kutlamalarına daha mesafeli yaklaştığı görülüyor. Ancak gazetenin, bayramın ilk yıllarında askeri yönetimin baskısı nedeniyle bayram kutlamalarına geniş yer verdiğini belirtmek gerekiyor.

Cumhuriyet ve Milliyet, bayram haberlerini çoğunlukla '27 Mayıs kutladı' ifadeleriyle vermiştir. Böylece kutlamaların bayram nedeniyle yapıldığı bilgisine yer verilmeden kutlamaların doğrudan 27 Mayıs darbesi için yapıldığı algısı oluşturulmuştur. Hürriyet ve Anayasa Bayramı'nın kutlandığı ilk yıllarda kutlama haberleri çok geniştir. Gazeteler, 27 Mayıs Bayramı'nı çok önemli bir olayı

duyurmak için kullandıkları 9 sütuna manşet yaparak vermektedirler. Milliyet ve Cumhuriyet, 27 Mayıs kutlamalarını hemen her yıl manşete taşımıştır.

Askerin siyasetteki ağırlığının arttığı yıllarda 27 Mayıs Bayramı'na ilişkin kutlama haberlerinin gazetelerde daha fazla yer aldığı görülüyor. Bunun en iyi örneği 1980 öncesi ve 1980 yılına ilişkin kutlama haberleridir. 1980 öncesi birkaç yıl bayram kutlamalarına kısaca yer veren gazetelerin, 12 Eylül darbesinin yaklaştığı ve askerin siyaset üzerindeki ağırlığının artmaya başladığı 1980'de kutlama haberlerini çok daha geniş verdiği görülüyor.

Hürriyet ve Anayasa Bayramı'nın kutlandığı ilk yıl olan 1963 yılında kutlama törenlerine ilişkin haber, 28 Mayıs 1963 tarihli Cumhuriyet Gazetesi'nde çok geniş yer almıştır. Bu bayrama ilişkin üç ayrı haber Cumhuriyet'in birinci sayfasını kapatmıştır. Hürriyet ve Anayasa Bayramı'nın ilk yıl kutlamalarında hem Cemal Gürsel'in hem de İsmet İnönü'nün mesajı demokrasi içeriklidir. İki liderin Anayasa'ya bağlılık çağrısı yapmasının çok özel bir anlamı vardı. Kısa bir süre önce yaşanan Talat Aydemir'in darbe girişimi, bu mesajların nedenini oluşturuyor.

Cumhuriyet Gazetesi'nin 27 Mayıs kutlamalarına ilişkin haberlerinde darbe övgüsü kadar darbe yanlısı olmayanlara yönelik tehditleri de dikkat çekicidir. Hemen her yıl bayram kutlamalarına katılmayan parti teşkilatlarına yönelik sert eleştirel haberlere yer vermektedir. 28 Mayıs 1967 tarihinde "Törene katılmayan partiler protesto edildi" ifadeleri yer alıyor. Haberde Hürriyet ve Anayasa Bayramı kutlamalarına bazı illerde bazı partilerin katılmadığı ve Atatürk anıtına çelenk konulmadığı belirtilerek bunların gençlik kuruluşları tarafından protesto edildiği belirtiliyor.

Bayram kutlamalarına ilişkin haberler yıllar içerisinde değişiklik gösteriyor. 27 Mayıs kutlamalarını genellikle manşet yapan gazetenin 1968 yılındaki Hürriyet ve Anayasa Bayramı kutlamalarına daha küçük yer verdiği görülüyor. 1973 yılına gelindiğinde Cumhuriyet Gazetesi'nin 27 Mayıs Hürriyet ve Anayasa Bayramına ilişkin haberlere manşetinde yer vermediği görülüyor. Cumhuriyet Gazetesi 1976 yılında '27 Mayıs sönük törenlerle kutlandı' manşetiyle çıkmıştır. Gazetenin

bayramın ilk kutlandığı günden beri sürekli olarak ‘çoşkulu kutlama’ vurgusu yaptığını dikkate aldığımızda bu başlık önem kazanmaktadır. Haberin içinde de bayram kutlamalarının sönük geçtiği, Çorum’da ise hiç kutlama yapılmadığı belirtiliyor.

27 Mayıs’ın Hürriyet ve Anayasa Bayramı’nın birinci yıl kutlamalarına ilişkin haber, Milliyet Gazetesi’nde büyük puntolarla ve 9 dokuz sütuna manşet şeklinde ‘27 Mayıs törenlerle kutlandı’ başlığıyla verilmiştir. Gazetenin tamamının manşete ayrıldığını ifade eden ‘9 sütuna manşet’ kavramı, özellikle o yıllarda haberin çok önemli ya da normalin üzerinde öneme sahip olduğunu gösteren bir durumdur. Bu nedenle Milliyet’in 27 Mayıs kutlamalarına ilişkin habere olağanüstü değer atfettiği görülüyor.

Milliyet Gazetesi’nin 27 Mayıs kutlamalarını çoğunlukla manşetten verdiği görülüyor. 1971 yılındaki Milliyet Gazetesi’nin bayram kutlamalarını bir hayli küçük verdiği görülüyor. Birinci sayfadan küçük şekilde ‘27 Mayıs kutlandı’ başlığı kullanılırken Başbakan Nihat Erim’in mesajına yer veriliyor. 1973 yılına ait kutlamalar ‘27 Mayıs’ı kutladık’ başlığı ile duyuruluyor. Haberde rutin kutlamalar dışında herhangi bir ayrıntıya yer verilmiyor. Milliyet’in CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit’in 27 Mayıs’la ilgili kutlama mesajına genişçe yer ayırdığı görülüyor. Hürriyet ve Anayasa Bayramı’nın 1975 yılına ait kutlamaları Milliyet Gazetesi’nde birkaç yıl aradan sonra yeniden manşetteki yerini alıyor.

Türkiye’nin süratle 1980 darbesine sürüklendiği ve sokak olaylarının, çatışmaların başladığı 1977 yılında Hürriyet ve Anayasa Bayramı’na ilişkin kutlamalarda bu olayların etkisi görülüyor. 1979 yılındaki kutlamalar da yine Türkiye’nin içine düştüğü sağ sol çatışmalarının gölgesinde kalıyor. Milliyet, Cumhurbaşkanı Korutürk’ün mesajını manşete taşıırken mesajda yaşanan olaylara vurgu yapılıyor, alınması gereken tedbirler anlatılıyor. Milliyet’in yıllar içerisinde askerin siyaset üzerindeki ağırlığına paralel olarak 27 Mayıs Bayramı’na çoğunlukla çok geniş, bazen de daha küçük yer verdiği görülüyor.

Milliyetçi muhafazakar çizgide yayın yapan Tercüman, darbenin ardından kapatılan DP ile devamı olan AP'ye yakın duran bir yayın organıdır. Bu nedenle Tercüman'ın 27 Mayıs Bayramı ile ilgili yayınları önemlidir. Tercüman'ın yayınları bir anlamda DP'nin seçmen kitlesinin reflekslerini yansıtmaktadır. Tercüman, Hürriyet ve Anayasa Bayramı'nın ilan edildiği 1963 yılındaki kutlamaları manşetine taşımıştır. Bu tercihte o dönemde medya üzerindeki şiddetli baskı önemli rol oynarken verilen mesajların da payı vardı. Zira Talat Aydemir'in darbe girişiminin ardından yapılan bayram törenlerinde yaşanan bu hadise nedeniyle demokrasi yanlısı mesajlar verilmiştir.

Tercüman, 1964 yılındaki kutlamaları diğer gazetelerin tersine birinci sayfasından küçük şekilde vermiştir. Tercüman, 1967 yılında, 27 Mayıs'a ilişkin olarak Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'ın mesajına yer veriyor. Sunay'ın mesajını 'Anayasa komünizme, sosyalizme kapalıdır' başlığıyla manşete taşıyor. Tercüman'ın bu tercihinde milliyetçi muhafazakar çizgisi nedeniyle Sunay'ın açıklamalarını yayın çizgisine yakın görmesinin etkili olduğu anlaşılıyor.

Hürriyet ve Anayasa Bayramı'nın 1968 yılındaki kutlamalarına, Tercüman Gazetesi'nin eleştirel bir gözle yaklaştığı görülüyor. Gazete 28 Mayıs 1968 tarihli sayısında 'Komünizm, 27 Mayıs'ı siper ederek ilerliyor' manşetiyle çıkıyor, eleştirel bakışını ortaya koyuyor.

1972 yılındaki törenlerin Tercüman'da ayrıntılı yer alması dikkat çekiyor. Bu durum, 1970 yılındaki 12 Mart muhtırasının ardından askerin siyasetteki ağırlığının artmasıyla açıklanabilir. 1976 yılına gelindiğinde Hürriyet ve Anayasa Bayramı kutlamalarına ilişkin beyanatlara, Türkiye'nin o dönem içinde bulunduğu çalkantılı olayların etkisiyle verilen mesajların hakim olduğu görülür. 1978 yılında ise 27 Mayıs kutlama mesajlarına Türkiye'nin hızla içine sürüklendiği sağ sol çatışmalarına ilişkin beyanatların hakim olduğu görülür.

Tercüman'ın 27 Mayıs 1960'ı takip eden ilk yıllarda 27 Mayıs'a ilişkin övgü dolu yayınlarını hızla terk ettiği, bazı yıllar, 27 Mayıs törenlerinde ülkenin içinde bulunduğu terör olayları nedeniyle verilen mesajları ve komünizm karşıtı beyanları

manşetine çıkardığı görülüyor. 27 Mayıs karşıtı duruş sergilemeye çalışan Tercüman'ın bunu sessiz kalarak yapmak istediği, açıktan karşı çıkamadığı anlaşılıyor. Asker baskının yoğunlaştığı yıllarda ise darbe övgüleri dikkat çekiyor.

SONUÇ

1950’de yapılan ilk demokratik seçimlerde iktidara gelen DP ile başlayan çok partili demokrasi dönemi, Türkiye açısından pek çok ilki barındırır. İktidardaki icraatlarıyla büyüyen DP, 1954 seçimlerinde yüzde 58 ile Türkiye tarihinde bir siyasi partinin alabildiği en yüksek oya ulaşırken çok partili dönemde seçimlere katılım oranı bir hayli dikkat çekicidir. Bu dönemde özellikle 1950 ve 1954 seçimleri halkın rekor katılımı ile gerçekleşmiştir. 1950 seçimlerinde katılım oranı yüzde 90, 1954 seçimlerinde ise yüzde 88,6 olmuştur. Ulaşım, bilgi ve teknolojik imkanların sınırlı olduğu hatırdta tutulduğunda bu oranlar son derece çarpıcıdır. Bugün bile seçime katılım oranlarını bu derece yüksek değildir. Halk, Terakkiperver Halk Fırkası deneyiminden itibaren özlemini duyduğu çok partili rejime sıkı sıkıya sahip çıkmaktadır.

Ancak DP’nin üç dönem üst üste iktidar olmasını hem CHP hem de devlet içindeki Halk Partisi yanlısı sivil ve askeri bürokrasi bir türlü içine sindirememiştir. CHP’nin ve basının çok sert muhalefeti, iktidarı da sert önlemlere iterken Tahkikat Komisyonu gibi hatalara sürüklenen DP, 9 Subay Olayı’nda olduğu gibi cunta yapılanmalarının üzerine de gitmemiştir. Bütün bu olayların neticesinde yıllardır ordu içinde yapılanan cunta, 27 Mayıs 1960’ta ülke yönetimini ele geçirmiştir.

27 Mayıs 1960 Darbesi, hem darbe geleneğini başlatması hem de yıkıcı sonuçları itibariyle Türk siyasi tarihi açısından bir hayli önemlidir. Çoğunluğunu orta düzeyli subayların oluşturduğu 38 kişilik cunta yönetimi, demokrasiyi askıya alıp Meclis’i kapatmıştır. 27 Mayıs, sonraki darbelerden farklı olarak emir komuta zinciri dışında yapılması yönüyle ilktir. Diğer darbelerin askeri hiyerarşi içinde olması nedeniyle de aynı zamanda bir sondur. Yani ilk ve son kez ordu içerisindeki bir cunta, 27 Mayıs 1960’ta Türkiye’de yönetimi ele geçirmiştir. Darbenin ardından yapılan 1961 Anayasası ile de siyasetin alanı olabildiğince daraltılmış, HSYK, MGK, Anayasa Mahkemesi gibi vesayet kurumları oluşturulmuştur. 27 Mayıs cunta hareketiyle Türkiye’de darbe geleneği oluşmuş, demokrasi her seferinde yeni bedeller ödemek zorunda kalmıştır.

Darbenin ardından kısa sürede ülke yönetimine hakim olan ve kendine Milli Birlik Komitesi ismini veren cuntanın en fazla uğraştığı hususların başında ise yaptıkları darbeyi meşru gösterme arayışları gelir. Bu amaçla 27 Mayıs için Anayasa'ya koruyucu maddeler konmasından, darbeyi eleştirmeyi yasaklayan kanunlara, 27 Mayıs'ı öven pullardan, 27 Mayıs sigarasına kadar pek çok adım atılmıştır. Bu adımların en önemlilerinden biri de darbe günü olan 27 Mayıs'ın Hürriyet ve Anayasa Bayramı olarak kutlanmasıdır.

Hürriyet ve Anayasa Bayramı, CHP'nin Cumhuriyet'e taşıdığı İttihat Terakki zihniyetinin 27 Mayıs'ın ardından darbe yönetimi tarafından yeni bir isimle benimsenmesidir.

İkinci Meşrutiyet'in ilan edilmesini 10 Temmuz Bayramı yapan İttihat Terakki yönetiminin bu uygulaması Cumhuriyet döneminde de sürmüştür, 10 Temmuz Bayramı 1935 yılına kadar kutlanmıştır. Hem kadro açısından hem de zihniyet olarak büyük ölçüde İttihat Terakki'nin devamı olan CHP, ilk yıllarından itibaren pek çok icraatını bayram yoluyla meşrulaştırma yoluna gitmiştir. Halkevleri Bayramı ve Toprak Bayramı bunun tipik örnekleridir. CHP'nin İttihat Terakki'den devraldığı mirası, bu kez 27 Mayıs Darbesi'nin ardından askeri yönetim sahiplenmiştir. Siyasi düşünce olarak CHP'ye çok yakın olan 27 Mayısçılar, tek partinin bayram yoluyla icraatlarını meşrulaştırma yöntemine sıkı sıkıya sarılmışlardır. 27 Mayıs'ı bayram ilan ederek kendileri için bir meşruiyet zırhı oluşturmak istemişlerdir.

Bu bayramın hem kabul edilme süreci hem de sonraki yıllardaki kutlanma biçimi, askerinin siyasetteki ağırlığı göstermesi açısından önemli ipuçları taşımaktadır. DP'nin devamı olan AP, Meclis'te darbe gününün bayram olmasına karşı çıkmamıştır. Tam aksine yasaya destek vermiştir. Meclis görüşmeleri sırasında yasanın aleyhinde söz alan tek isim İstanbul Milletvekili Saadet Evren'dir. Son derece dikkatli bir dil kullanan Evren de 27 Mayıs'a veya darbe gününün bayram olmasına değil, yasanın zamanlamasına karşı çıkmıştır. Konuşmasının devamında milletin kamlara bölündüğünü anlatan Evren, DP'lilere baskı yapıldığını ancak ima yoluyla söyleyebilmektedir.

Yasanın kabul edilmesinin ardından Meclis'te oluşan tablo da siyaset üzerindeki baskının çok açık bir yansımasıdır. Yasanın kabulünü takiben dönemin Başbakanı İsmet İnönü, yasanın lehinde konuşmuştur. Meclis Başkanı, kanunun aleyhinde de bir kişiye söz vereceğini belirtmesine rağmen kanunun aleyhinde konuşacak milletvekili çıkmamıştır. Hürriyet ve Anayasa Bayramı'nın kabulü sırasında hiçbir milletvekilinin aleyhte konuşmaya cesaret edememesi, 27 Mayıs darbesinin ardından askeri vesayet sisteminin en ağır biçimde işlediğini göstermektedir. Demokrasi ve siyaset kurumu olabildiğince zayıf durumdadır. Şeklen açık olan Meclis, darbeyi yapan ekibin talimatının dışına çıkamamakta, siyaset veya demokrasi adına fikir dahi beyan edememektedir. Seçilmiş siyasi iktidarın silah zoruyla alaşağı edildiği gün olan 27 Mayıs, Meclis'te bayram olarak kabul edilirken siyaset derin bir sessizliğe bürünmüştü.

Hürriyet ve Anayasa Bayramı, darbecilere propaganda fırsatı sunmuş, bu yolla darbenin meşruiyet kazanacağı umulmuştur. Hürriyet ve Anayasa Bayramı, 27 Mayıs'ı anarak siyasilere vesayet hatırlatması için de büyük bir fırsattır. Bu bayramlarda, seçimle işbaşına gelen ülkenin meşru yöneticileri darbenin meziyetlerini anlatan nutukları dinlemek zorunda kalmışlardır.

Hürriyet ve Anayasa Bayramı'na ilişkin kutlama törenlerinin 27 Mayıs'ta etkin rol oynayan iki kitleyi temsilen Genelkurmay Başkanlığı ve Anayasa Mahkemesi'nde yapılması önemlidir. 27 Mayıs'ta etkin olan birinci kitle bilindiği gibi askerlerdir. İkinci grup ise darbeyi meşrulaştıran kararları ve beyanlarıyla yargı camiasıdır. Bu kitlenin en üst temsilcileri olan Genelkurmay Başkanı ve Anayasa Mahkemesi Başkanı, darbedeki rolleri nedeniyle 18 yıl boyunca kutlamaları kabul etmişlerdir. Siyasetçiler, darbeyi yaptıkları için Genelkurmay Başkanı'nın şahsında askere tebriklerini sunmaktadırlar. Darbeyi yapan ekip, bütün bu faaliyetlerle 27 Mayıs Darbesi'nin meşrulaştırılmasına hizmet etmiştir.

Darbe kutlamaları da son derece yaygın bir şekilde yapılmıştır. İlgili kanunda bayramın kutlama şekline ilişkin bir ayrıntı yer almazken, askerin yönlendirmesiyle Türkiye'nin her yanında çok kapsamlı ve detaylı kutlama programları hazırlanmıştır. Pek az örnekte görülen bir şekilde Ankara'daki kutlamalar 4 ayrı merkezde

yapılmaktadır. Önce Anıtkabir’de tören, ardından Genelkurmay Başkanlığı’nda tebrik töreni, daha sonra Anayasa Mahkemesi’nde tebrik töreni, son olarak da Hidoprum’da askeri gösteriler, konuşmalar ve kutlalar yapılmıştır. Gece ise bayram şerefine balo ve yemekli toplantılar tertip edilmiştir. Darbe kutlamaları il ve ilçeler de yapılırken bu kutlamalar zaman zaman köy okullarına kadar yaygınlaştırılmıştır. Ankara’daki kutlamalara bütün siyasi partilerin yanı sıra iş dünyası, bürokrasi ve devlet ricalini katılması zorunluluktur. Taşradaki kutlamalarda vali, belediye başkanı, garnizon komutanı, yargı mensupları ve siyasi parti temsilcileri başta olmak üzere bütün devlet temsilcileri katılmak zorundadır. Bu bayramlara DP çizgisinden gelen siyasi parti partitileri nadiren katılmamış, bu hal medyada en sert şekilde kınanmıştır.

Hürriyet ve Anayasa Bayramı kutlamaları vesilesiyle okullarda öğrencilere darbenin faziletleri anlatılmıştır. Bu kutlamalarda DP’li ailelerin çocuklarına, öğretmen zoruyla 27 Mayıs’ın faziletlerini anlatan şiirler okutturulmuştur. Kimi aileler sırf bu yüzden çocuklarını okuldan almışlardır. Genç nesiller darbe propagandası ile büyürken Türkiye’de siyasi sistemi felç eden, sivil ve askeri bürokraside en büyük tasfiyeyi yapan ve yıllarca sürecek darbe geleneğini oluşturan askeri vesayet sistemi iktidarını sağlamlaştırmıştır.

27 Mayıs kutlamalarında hükümet temsilcisi ve askerinin yanı sıra bir gençlik temsilcisine de söz verildiği dikkat çekmektedir. Böylece 27 Mayıs’ın ordu ile gençliğin birlikte yaptığı bir hareket olduğu algısı oluşturmaya çalışılmıştır. 27 Mayıs 1960 Darbesi’ne zemin hazırlamada üniversite gençliğinin etkin rol oynadığı hatırlandığında bu tercih anlam kazanmaktadır. Hürriyet ve Anayasa Bayramı askeri bir hüviyette kutlanmıştır. Bayram kutlamalarında verilen mesajlarda 27 Mayıs, Atatürk devrimlerinin devamı olarak gösterilmiştir. Bu yolla Atatürk’ün toplumdaki sevgisinden yararlanma ve 27 Mayıs darbesine toplum nezdinde meşruiyet kazandırma isteği dikkat çekmektedir.

27 Mayıs propagandasında gazeteler de etkin şekilde kullanılmıştır. İktidarların basını yanlarına alarak icraatlarını topluma şirin gösterme isteği hemen hemen bütün dönemlerde değişmez bir olgudur. Darbe dönemlerinde de bu durum devam etmiş,

Türk basını gerek darbecilere olan yakınlığı gerekse dönemin baskıcı nitelikleri nedeniyle 27 Mayıs haberlerine genişçe yer vermiştir. 27 Mayıs kutlamalarına ilişkin haberler, gazetelerde ancak çok önemli olayları verirken kullanılan şekilde 9 sütuna manşet olarak yer almıştır. Gazeteler üzerinden 27 Mayıs'a ilişkin meşruiyet propagandası yıllarca sürmüştür, bu tutum her yıldönümünde zirve yapmıştır. Askerin siyasetteki ağırlığının arttığı yıllarda 27 Mayıs Bayramı'na ilişkin kutlamaların gazetelerde daha fazla yer aldığı görülüyor.

Hürriyet ve Anayasa Bayramı haberlerine Milliyet ve Cumhuriyet'in övgü dizdiği ve ayrıntılı olarak yer verdiği görülüyor. Tercüman ise zaman zaman 27 Mayıs kutlamalarına geniş yer vermek zorunda kalmıştır. Askeri baskının hafiflediği dönemlerde ise daha küçük yer vermiş, nadiren 27 Mayıs kutlamalarını görmemiştir.

1963 yılından itibaren kutlanan Hürriyet ve Anayasa Bayramı, ilk yıllarında coşkulu kutlamalara sahne olmuştur. Ancak sistem üzerindeki askeri vesayet biraz hafiflemeye başladığı yıllarda bu coşku kaybolurken bayram kutlamaları sönük geçmiştir.

27 Mayıs Bayramı'nı kaldırmaya veya kutlamaların kapsamını daraltmaya hiçbir siyasi iktidar cesaret edememiştir. 27 Mayıs'la iktidardan indirilen DP'nin devamı durumundaki Adalet Partisi'nin iktidar yıllarında da bayram kutlamaları aynen yapılmıştır. Partinin taşra teşkilatları pasif direnişle zaman zaman bayram kutlamalarına katılmamıştır.

Her yıl tekrarlanan darbe kutlamaları, sivil siyaset açısından açık bir tehdit unsuru olmuştur. Özellikle DP'nin devamı olarak siyaset yapan Adalet Partisi yöneticileri her an ikinci bir 27 Mayıs korkusuyla yaşamışlardır. 1965'te Başbakan olan Süleyman Demirel asker korkusunu hiçbir zaman yenememiştir. Aynı şekilde sonraki yıllarda 8. Cumhurbaşkanı Turgut Özal, "Siyasetçinin iki gömleği vardır. Biri bayramlık öteki idamlıktır." sözleriyle sivil siyasetçilerin hangi psikoloji içerisinde siyaset yaptığı ortaya koymuştur. Bu psikoloji, Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın "Biz bu yola beyaz gömleğimizi giyerek çıktık" sözlerinde de kendini

göstermiştir. 27 Mayısla başlayan siyaset üzerindeki darbe korkusu, kuşaktan kuşağa yıllar boyunca devam etmiştir.

27 Mayıs kutlamaları vesilesiyle verilen mesajlarda 27 Mayıs'ın tekrarlanabileceği açıkça ifade edilmiştir. Darbe korkusu yaşayan siyaset kurumu, toplumun gerçek sorunlarına eğilemediği gibi tabandan gelen sese de kulak verememiştir.

Türkiye'yi 1965'ten itibaren yöneten sağcı iktidarların ilişmeye cesaret edemediği bu bayram, yine asker tarafından kaldırılmıştır. 27 Mayıs Hürriyet ve Anayasa Bayramı, 12 Eylül 1980 darbesinin ardından 1981 yılında Milli Güvenlik Konseyi tarafından kaldırılmıştır. 1981'de kaldırılan bu bayram, tarihe darbecilerin kendilerini aklamak için neler yapılabileceğini göstermesi açısından trajik bir örnek olarak geçmiştir. Günümüzde Adnan Menderes ve idam edilen arkadaşlarının isimleri dev eserlerle yaşatılırken darbecilerin adını kimse hatırlamamaktadır. Türkiye'de demokrasi kök salıp geliştikçe 27 Mayıs ile hesaplaşma her geçen gün daha güçlü yapılmaktadır. Ancak bu yönde hala atılmasa gereken adımlar vardır. Öncelikle TBMM'nin Yassıada Mahkemeleri'nin kararlarını yok sayan bir kanun çıkarması tarihi bir zorunluluktur. Ayrıca toplumda demokrasi kültürünün yerleşmesi için eğitimin müfredatı başta olmak üzere bu yönde düzenlemeler yapılmalıdır.

KAYNAKÇA

- 1- AĞAOĞLU, Samet, (2004). *Arkadaşım Menderes*, İstanbul, Alkım Yayınları.
- 2- AKYOL, Taha, (2010) “27 Mayıs ve Yargı”, *Milliyet Gazetesi*, 28 Mayıs.
- 3- ALTAYLI, Enver, (2013). *Ruzi Nazar: CIA'nın Türk Casusu*, İstanbul, Doğan Kitap.
- 4- ALKAN, Ahmet Turan, (2009). “Pulların Dilinden 27 Mayıs Darbesi”, *Zaman Gazetesi*, 24 Mayıs, http://www.zaman.com.tr/pazar_pullarin-dilinden-27-mayis-darbesi_850926.html (Erişim Tarihi: 6 Nisan 2013)
- 5- APUHAN, Recep Şükrü, (2010). *27 Mayıs'tan Yassı ada Mahkemelerine Menderes*, İstanbul, 4. Baskı, Timaş Yayınları.
- 6- ARSLAN, Ahmet, (2011) “Cumhuriyet'in Törensiz Meşruiyeti: Ulus-Devlet İnşa Sürecinde Milli Bayramlar,” Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı Başkanlığı Doktora Tezi, Ankara.
- 7- ARMAĞAN, Mustafa, (2010). “İşte Bu da Darbenin Sigarası”, 10 Ekim, <http://www.mustafaarmagan.com.tr/iste-bu-da-darbenin-sigarasi.html> (Erişim Tarihi: 20 Mart 2013)
- 8- AYDEMİR, Şevket Süreyya, (1984). *Menderes'in Dramı*, İstanbul, Remzi Kitabevi.
- 9- BAHADIROĞLU, Yavuz, (2007). “CHP Kazdığı Kuyuya Kendisi Nasıl Düştü”, *Vakit Gazetesi*, 14 Mayıs.
- 10- BAŞGİL, Ali Fuad, (2011). *27 Mayıs İhtilali ve Sebepleri*, İstanbul, 5. Baskı, Yağmur Yayınları.

- 11-BAYRAM, Sibel, (2008). “12 Eylül’ün Siyasi Hayatımıza Etkileri”, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Sivas
- 12-BESLİ, Hüseyin, ÖZBAY, Ömer, (2010). *Bir Liderin Doğuşu R. Tayyip Erdoğan*, İstanbul, Meydan Yayıncılık.
- 13-BELGE, Murat, *Militarist Modernleşme, Almanya, Japonya ve Türkiye* (2012). İstanbul, 2. Baskı, İletişim Yayınları.
- 14-BOZDAĞ, İsmet, (1991). *Bir Darbenin Anatomisi Celal Bayar Anlatıyor*, İstanbul, Emre Yayınları.
- 15-BOZDAĞ, İsmet, (2004) *Darağacında Bir Başbakan Menderes*, İstanbul, Truva Yayınları.
- 16-CİVAOĞLU, Güneri, (2011). “İdam İpinin Parası İstenmiş”, Milliyet Gazetesi, 27 Kasım, <http://siyaset.milliyet.com.tr/idam-ipinin-parasi-istenmis/siyaset/siyasyazardetay/27.11.2011/1467829/default.htm> (Erişim tarihi: 3 Mayıs 2013)
- 17-ÇAT, Zeynep, (2009). 1945 Çiftçiye Topraklandırma Kanunu ve Basında Yansımaları, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Kütahya.
- 18-DAĞI, İhsan, UĞUR, Fatih, (2009). *Yalnız Demokrat Ferruh Bozbeyle Kitabı*, İstanbul, Timaş Yayınları.
- 19-DEMİRER, Mehmet Arif, (2012). *27 Mayıs Masallar ve Gerçekler*, İstanbul, Toplumsal Yayıncılık.
- 20-DEMİR, Şerif, *Düello, Menderes ve İnönü, Demokrat Parti’den 27 Mayıs Darbesi’ne Olaylar* (2011). İstanbul, Timaş Yayınları.
- 21-DİLİPAK, Abdurrahman, (2012). “27 Mayıs: Celladımızı Alkışlama Töreni” Yeni Akit Gazetesi, 27 Mayıs. Erişim:

<http://www.yazaroku.com/fguncel/abdurrahman-dilipak/27-05-2012/27-mayis-celladimizi-alkislama-toreni/450836/.aspx> (Erişim Tarihi: 20 Şubat 2013)

22- DOĞANER, Özlem, (2007). “Cumhuriyetin Onuncu Yıl Kutlamaları”, http://www.ait.hacettepe.edu.tr/akademik/arsiv/cumhuriyet_toren.pdf (Erişim Tarihi: 3 Nisan 2013)

23- DURMUŞ, Enver, (1990). *Yassıada'dan İmralı'ya*, İstanbul, Nadir Kitap.

24- EMRE, Gıyasettin, (2008). “Yassıada'da Yapılan İşkenceleri Çocuklarımıza Anlatmamak İçin Sözleřtik”, Zaman Gazetesi, 30 Mayıs 2008, <http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=695803> (Erişim Tarihi: 24 Şubat 2013)

25- EROĞLU, Cem, (1990). *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, Ankara, 4. Baskı, İmge Kitabevi. GÜRİSOY, İdris, (2012). *27 Mayıs Darbesinin Ayak Sesleri Dokuz Subay Olayı ve Samet Kuşçu*, İstanbul, Işık Yayınları.

26- GÜRİSOY, İdris, (2012). *Darbeye 100 Gün Kala*, İstanbul, Zaman Kitap Yayınları.

27- GÜRİSOY, Nilüfer, (2010). *27 Mayıs ve Bizler*, İstanbul, İkinci Baskı, Yeni Ulus Yayınları.

28- GÜRİSOY, Nilüfer, (1990). “14 Mayıs 1950 Öncesi ve Sonrası”, *Ata Dergisi*, Cilt 3.

29- HANİOĞLU, Şükrü, (2011). “Unutulan Bayram”, Sabah Gazetesi, 24 Temmuz, <http://www.sabah.com.tr/Yazarlar/hanioglu/2011/07/24/unutulan-bayram> (Erişim Tarihi: 17 Mart 2013)

- 30- HANIOĞLU, Şükrü, (2012). “Sorun 10 Temmuz mu?”, Sabah Gazetesi, 22Temmuz,<http://www.sabah.com.tr/Yazarlar/hanioglu/2012/07/22/sorun-10-temmuz-mu> (Erişim Tarihi: 20 Nisan 2013)
- 31- ILICAK, Nazlı, (2013). *Demokrasiye İnce Ayar*, İstanbul, Doğan Kitap.
- 32- ILICAK, Nazlı, (2012). “9 Subay Olayı”, Sabah Gazetesi, 28 Mayıs.
- 33- ILICAK, Nazlı, Erdoğan ve Meşruiyet Tartışması, Yenişafak Gazetesi, 18Ağustos2001,<http://yenisafak.com.tr/arsiv/2001/agustos/18/nilicak.html> (Erişim Tarihi: 2 Mart 2013)
- 34- İNCE, Erdal, (2008). “1945 Köylüyü Topraklandırma Kanunu ve Türk Siyasal Yaşamına Etkileri”, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
- 35- KANAT, Deniz, (2009). “27 Mayıs 1960 Askeri Müdahalesi’nin İzmir’de Uygulanışı ve Etkileri”, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
- 36- *Kanunlar Dergisi*, (1963) Cilt: 46, Ankara
- 37- KARATEPE, Şükrü, (2001). *Tek Parti Dönemi*, İstanbul, İz Yayıncılık
- KARPAT, H. Kemal, (2012). *Kısa Türkiye Tarihi*, İstanbul, Timaş Yayınları.
- 38- KAYA, Elif, (2008). “Türk Basınında 27 Mayıs İhtilali”, Marmara Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- 39- KÜÇÜK, Sami, (2008). *Rumeli’den 27 Mayıs’a*, İstanbul, Mikado Yayınları.
- 40- KORKUT, Sevgi, (1984) *Toprak Reformu ve Türkiye*, Ankara, Nadir Kitap.

- 41- MENDERES, Aydın, (2012). *Babam ve Ben*, İstanbul, Ufuk Yayınları.
- 42- MERCAN, Faruk, (1998). “Menderes Efsanesi”, Zaman Gazetesi, 14 Mayıs, <http://arsiv.zaman.com.tr/2001/02/08/odosya/menderes.htm> (Erişim Tarihi: 26 Mart 2013)
- 43- *Millet Meclisi Tutanak Dergisi*, (1962). Cilt 5, Birleşim 102, TBMM, Ankara.
- 44- *Millet Meclisi Tutanak Dergisi*, (1963). Cilt 15, Birleşim 65, TBMM, Ankara.
- 45- *Millet Meclisi Tutanak Dergisi*, (1963). Cilt 15, Birleşim 66, TBMM, Ankara.
- 46- NTV, (2008). “48 yıl sonra 27 Mayıs” Erişim: <http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/447873.asp> (Erişim Tarihi: 18 Nisan 2013)
- 47- OKTAY, H. Emre (2006). *Yaslı Ada*, İstanbul, BRT Yayınları.
- 48- ORTAYLI, İlber, (2012). *Türkiye'nin Yakın Tarihi*, İstanbul, Timaş Yayınları.
- 49- ÖZDEMİR, Yavuz ve AKTAŞ, Elif, (2011). “Halkevleri 1392’den 1951’e”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Erzurum.
- 50- ÖZTÜRKMEN, Arzu, (1996). “Milli Bayramlar: Şekli ve Hatırası -1” *Toplumsal Tarih Dergisi*, Nisan.
- 51- ÖZTÜRKMEN, Arzu, (1996). “Milli Bayramlar: Şekli ve Hatırası -2” *Toplumsal Tarih Dergisi*, Mayıs.
- 52- POLAT, Şakire, (2009). “Tarih Öğretimi ve Basın İlişkisi: Milli Bayramların Gazetelere Yansıması ve Milli Kimliğin Oluşmasında Rolü”,

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale.

53- POLAT, Ceyhun, (2010). “Halkevlerinden bir kesit; Bolu Halkevi (1932-1969)”, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Bölümü Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Konya.

54- “Polatkan’ın Kayıp Savunması Bir Albayın Kasasından Çıktı”, (2007).ZamanGazetesi,27Mayıs,<http://pazar.zaman.com.tr/images/2007/05/27/pazar.pdf> (Erişim Tarihi: 10 Nisan 2013)

55- Resmi Gazete, Sayı: 11381, 13 Nisan 1963 Cumartesi, <http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/11381.pdf&main=http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/11381.pdf> (Erişim: 4 Mayıs 2013)

56- Resmi Gazete, Anayasa Nizamını, Milli Güvenlik ve Huzuru Bozan Bazı Fiiller Hakkında Kanun, 1962, <http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/11053.pdf&main=http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/11053.pdf> (Erişim Tarihi: 4 Mayıs 2013)

57- ŞEN, Erdal, (2010). *Bir Yiğit Vardı*, İstanbul, Yitik Hazine Yayınları.

58- TBMM, Toprak Bayramı Kanunu, 1945. http://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanunbmmc027/kanuntbmmc027/kanuntbmmc02704760.pdf (Erişim Tarihi: 8 Mayıs 2013)

59- TEMİZHAN, Oğuz, (2006). “Halkevleri ve Halkevlerinin 193—1940 Arası Eğitim Faaliyetleri”, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

60- TOPRAK, Zafer, (1985). “II. Meşrutiyet Döneminde Paramiliter Gençlik Örgütleri”, Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi.

- 61- TÜRKKAHRAMAN, Mimar, (2000). *Türkiye’de Siyasal Sosyalleşme ve Siyasal Sembolizm*, İstanbul, Birey Yayıncılık.
- 62- Türkiye Cumhuriyeti 1961 Anayasası, TBMM, <http://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa61.htm> (Erişim Tarihi: 13 Mart 2013)
- 63- ÜZEN, İsmet, (1998). “27 Mayıs Askeri Müdahalesi ve Demokrasi Eğitimi”, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale.
- 64- YALÇIN, Soner, (2007). “Demokrat Parti'nin Balans Ayarı 6 Haziran 1950 Darbesi”, Hürriyet Gazetesi, 4 Mart.
- 65- Cumhuriyet Gazetesi, 28 Mayıs 1963, s 1-7
- 66- Cumhuriyet Gazetesi, 28 Mayıs 1964, s 1- 7
- 67- Cumhuriyet Gazetesi, 28 Mayıs 1965, s 1 – 7
- 68- Cumhuriyet Gazetesi, 28 Mayıs 1966, s 1 – 7
- 69- Cumhuriyet Gazetesi, 28 Mayıs 1967, s 1- 7
- 70- Cumhuriyet Gazetesi, 28 Mayıs 1973, s 1- 7
- 71- Cumhuriyet Gazetesi, 28 Mayıs 1974, s 1- 7
- 72- Cumhuriyet Gazetesi, 28 Mayıs 1975, s 1- 9
- 73- Cumhuriyet Gazetesi, 28 Mayıs 1976, s 1- 9
- 74- Cumhuriyet Gazetesi, 28 Mayıs 1977, s 1
- 75- Cumhuriyet Gazetesi, 28 Mayıs 1978, s 1- 5
- 76- Cumhuriyet Gazetesi, 28 Mayıs 1979, s 1- 11

- 77- Cumhuriyet Gazetesi, 28 Mayıs 1980, s 1- 5
- 78- Cumhuriyet Gazetesi, 28 Mayıs 1968, s 1-7
- 79- Cumhuriyet Gazetesi, 28 Mayıs 1969, s 1-7
- 80- Cumhuriyet Gazetesi, 28 Mayıs 1970, s 1-7
- 81- Cumhuriyet Gazetesi, 28 Mayıs 1971, s 1-7
- 82- Cumhuriyet Gazetesi, 28 Mayıs 1972, s 1-7
- 83- Milliyet Gazetesi, 28 Mayıs 1963, s 1- 7
- 84- Milliyet Gazetesi, 28 Mayıs 1964, s 1-7
- 85- Milliyet Gazetesi, 28 Mayıs 1965, s 1
- 86- Milliyet Gazetesi, 28 Mayıs 1966, s 1-7
- 87- Milliyet Gazetesi, 28 Mayıs 1967, s 1
- 88- Milliyet Gazetesi, 28 Mayıs 1968, s 1-7
- 89- Milliyet Gazetesi, 28 Mayıs 1969, s 1-11
- 90- Milliyet Gazetesi, 28 Mayıs 1970, s 1-11
- 91- Milliyet Gazetesi, 28 Mayıs 1971, s 1-11
- 92- Milliyet Gazetesi, 28 Mayıs 1972, s 1-9
- 93- Milliyet Gazetesi, 28 Mayıs 1973, s 1-11
- 94- Milliyet Gazetesi, 28 Mayıs 1974, s 1-7
- 95- Milliyet Gazetesi, 28 Mayıs 1975, s 1-10
- 96- Milliyet Gazetesi, 28 Mayıs 1976, s 1- 10

- 97- Milliyet Gazetesi, 28 Mayıs 1977, s 1- 14
- 98- Milliyet Gazetesi, 28 Mayıs 1978, s 1- 12
- 99- Milliyet Gazetesi, 28 Mayıs 1979, s 1- 8
- 100- Milliyet Gazetesi, 28 Mayıs 1980, s 1- 6
- 101- Tercüman Gazetesi, 28 Mayıs 1963, s 1- 5
- 102- Tercüman Gazetesi, 28 Mayıs 1964 s 1- 7
- 103- Tercüman Gazetesi, 28 Mayıs 1965 s 1
- 104- Tercüman Gazetesi, 28 Mayıs 1966 s 1- 7
- 105- Tercüman Gazetesi, 28 Mayıs 1967 s 1
- 106- Tercüman Gazetesi, 28 Mayıs 1968 s 1 -7
- 107- Tercüman Gazetesi, 28 Mayıs 1969 s 1
- 108- Tercüman Gazetesi, 28 Mayıs 1971 s 1
- 109- Tercüman Gazetesi, 28 Mayıs 1972 s 1- 7
- 110- Tercüman Gazetesi, 28 Mayıs 1973 s 1
- 111- Tercüman Gazetesi, 28 Mayıs 1974 s 1
- 112- Tercüman Gazetesi, 28 Mayıs 1975 s 1-7
- 113- Tercüman Gazetesi, 28 Mayıs 1976 s 1
- 114- Tercüman Gazetesi, 28 Mayıs 1977 s 1
- 115- Tercüman Gazetesi, 28 Mayıs 1978 s 1 -8
- 116- Tercüman Gazetesi, 28 Mayıs 1979 s 1

117- Tercüman Gazetesi, 28 Mayıs 1980 s 1 -6

AKAK
YAYINLARI SUNAR
Kalkınma ve Planlama
(3 cilt)
ANKARA PERHİZ BAKANLIĞI
Parti Programları
ANKARA PERHİZ BAKANLIĞI

"Türkiye'nin Sosyal Partilerinin Ekonomik ve Sosyal Politikalarını" başlıklı dört ciltlik eser AK Yayınları'na ayrılmış ayrı ayrı sunulmaktadır. Kitaplarımıza ve ARSARAK çalışmalarımıza ilham vermektedir.
Başlanti: BATES

Cumhuriyet

Kurucusu: YUNUS NADI
47. yıl, sayı: 14643
Telgraf ve mektup adresi: Cumhuriyet İstanbul - Posta Kutubusu İstanbul No. 346
Telefonları: 22 42 90 - 22 42 98 - 22 42 97 - 22 42 95 - 22 43 90
28 Mayıs Perşembe 1970

Yayımlandığı her üçte «KADIN» adıyla ayrılmış dört ciltli eserini tanıtır:
SIMONE DE BEAUVOIR
GENÇ KIZLIK ÇAĞI

Bu yayınında; zaman zaman Fransızca ile karışık olarak yazılmış olan bu eser, kadınlara ve genç kızlara, kadınlığın ve gençliğin ne demek olduğunu öğretmek için yazılmıştır.
Her cilt 100 TL civarında satılmaktadır.
ANKARA YAYINLARI YAYINLARI
Nispetiye Mahallesi KAPARABAYI
Baskıno: 1334-3205

İnönü, eski DP'lilerin affını savundu

27 Mayıs yurtta

Bir grup, genç başkan'te yürüyüş yaptı!

ANKARA (Cumhuriyet Bülteni).

ANKARA (Cumhuriyet Bülteni) 27 Mayıs devriminin 10. yıldönümü münaseletiyle Dev-Genç'nin öğrencilerin bir grup, sabah saat 3.30 da bir yürüyüş yaptı.

Göç sabah karşı topla halde Genel Kurul toplantısına gelen gençler, İstanbul marşı söyleyerek sonra devrim şifalıları için saygı duruşunda bulunmuş ve konuşmuş.

Öğrencilerin yaptığı bu gösterim saat akşamki oturumda beyanına devam etti.

Devrimci uğradı
İzmir (Devlet Yayıncılık Bülteni) - Köstümlü Yürüyüş Örgütü'nün İstanbul'da, meşhal çekilen devrimci yürüyüşüne, binlerce genç, emekçi, öğrenci ve öğrenciler katıldı. Yürüyüş, şehirde bulunan ve telefon kabloları da kesildi. Akşam 9.00'de, K.K.K.'nin İstanbul'da bir polisler tarafından mahallat keşifleri arasında bulunmuştu.

Denişim üyelerine göre yargıçlarla ilgili madde Anayasaya aykırı

ANKARA (Cumhuriyet Bülteni) Personel reformu kamu işçilerinin haklarını korumak için yapılan değişiklikler, denişim üyelerine göre Anayasa'ya aykırıdır. Denişim üyeleri, Türkiye'nin Anayasası'nın 102. maddesindeki hükümlerle, yargıçların görev ve yetkilerinin değiştirilmesini yasakladığını belirttiklerini ifade ettiler.

Deniz Harb Okulu öğrencileri geçti resiminde

Polis genlere işkence yaptığı iddiası asılsızdır

11.5.1969 günü SBF Öğrenci Yürütme Kurulu'nun öğrenciler Emniyet Müdürlüğüne getirilerek bizzat teblih edildiği iddia sona ermiştir.

Savunma Bakanı yürüyüşlerin durdurulmasını istedi

EMİNE, (GHA) - Milli Savunma Bakanı Ahmet Topraklı, Emniyet Genel Müdürlüğüne yazdığı bir teblihte, yürüyüşlerin durdurulmasını istedi. Bakan, teblihte, yürüyüşlerin durdurulmasını istedi. Bakan, teblihte, yürüyüşlerin durdurulmasını istedi.

SORULARINIZIN GEVAPLARI

Derece ve kadroler arasında ilişki

ANKARA (Cumhuriyet Bülteni) - Derece ve kadroler arasında ilişki...

27 Mayıs onuncu yılı kutlandı

ANKARA (Cumhuriyet Bülteni) - 27 Mayıs onuncu yılı kutlandı...

Cemiyetler Kanununu değiştiren tasarı derneklerin faaliyetini kısıtlıyor

Orhan DURU

ANKARA (Cumhuriyet Bülteni) Türkiye'de derneklerin faaliyetleri, yeni yasayla sınırlanıyor. Derneklerin faaliyetleri, yeni yasayla sınırlanıyor.

H. K. Komutanı vassubayları kışkırtımlara ağır dille çıktı

"Askerlik, zorla hak elde etme mesleği değildir,"

ANKARA (Cumhuriyet Bülteni)

Hava Kurulları Komutanı Organel Hüsnü Batır, bütün hava subay ve astsubaylarına yazdığı bir mektupla, askerlik mesleğinin zor olduğunu belirtti. Batır, askerlik mesleğinin zor olduğunu belirtti.

Öva köyünde taşın sularını toprak sedileyle durdurulmuş çalınan köylüler, yerin altında çalınan suyun evlerini çökerttiğini söylemektedirler.

17 öğrenci nezarete alındı

İZMİR (Cumhuriyet Bülteni) 27 Mayıs Devrimi ve Anayasa Devriminin 10. yıldönümü münaseletiyle, İzmir'de 17 öğrenci nezarete alındı.

Esham ve tahvilat borsasında büyük dalgalanma

NEW YORK (A.S.) - Amerikalı borsacılar, Esham ve tahvilat borsalarında büyük dalgalanma yaşadı.

Lübnan hükümeti Arap gerillalarının faaliyetini durduracak

BEYRUT (AP) - Lübnan hükümeti, Arap gerillalarının faaliyetini durduracağını belirtti.

Fındık üreticilerinin protestosu genişliyor

BULANCAK (Giresun) - Fındık üreticilerinin protestosu genişliyor.

Konya ovasında bir milyar metre küp taşkın su var

SADUN TANJU
YAKOĞLU öfke, taşkınların suuna öfkeyle bir suyun suyunu...

GES - İŞ anlaşmazlığı sona erdi

ANKARA (ELGA) - Ges-İŞ anlaşmazlığı sona erdi.

Neler yaptılar bu vatan için

ANKARA (Cumhuriyet Bülteni) - Neler yaptılar bu vatan için...

KANSER NEDİR?

KANSER NEDİR?
Yazan: Prof. Anders Luvoff
NİĞEL TİP ÖĞÜTÜ ANKARA
Bu amansız hastalığın üzerinde yapılan bütün çalışmaların sonucu
TARIM CUMHURİYETİ

ADRES: Çiğliçli, Mollafenari sokak No. 1 - BEŞİTLER
TELEFON: 492, İstanbul
POSTA KUTUSU: 492, İstanbul
TELEFON: 27 43 10 (Santral)

BUGÜN 8 SAYFA 25 KURUS

Milliyet Halk Gazetesi KURUCUSU: ALI NACI KARACAN

Aldım, Kullandım, Bağandım
JOB
Halkın "JOB" markalı elini rengindendir.

PERSEMBE 28 MAYIS 1964

Milletçe, tahakküme ve haksızlığa karşı direnmenin 4 üncü yıldönümü

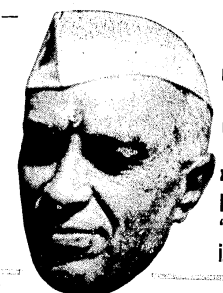
HURRIYET ve ANAYASA Bayramı kutlandı

İzmir'de ve Anadoluda Bayram dolayısıyla düzenlenen büyük bayram gününde...

Çanakkale'de tören yerinde unutulmuş A.P. çelengini CHP İl Başkanı taşıdı

ANKARA, ÖZEL. "27 Mayıs Hürriyet ve Anayasa Bayramı"na dün bütün yurtta törenlerle katılmıştır. Ankara'da Hipodromda yapılan törene Başbakan İsmail İnönü ve Genelkurmay Başkanı Sunay Kartal ile CHP İl Başkanı Mustafa Kemal Özalp katılmıştır. İsmail İnönü'nün sunmuş olduğu çelengin başında Atatürk'ün fotoğrafı ve Atatürk'ün "Hürriyet ve Anayasa" yazdığı yazıt yer almaktadır. Çelengin ortasında Atatürk'ün "Hürriyet ve Anayasa" yazdığı yazıt yer almaktadır. Çelengin ortasında Atatürk'ün "Hürriyet ve Anayasa" yazdığı yazıt yer almaktadır.

MODERN HİNDİSTAN'IN YARATICISI: NEHRU

NEHRU, modern Hindistan'ın yaratıcısıdır. Hindistan'ın modernleşmesini sağlayan ve modern Hindistan'ın yaratıcısıdır. Hindistan'ın modernleşmesini sağlayan ve modern Hindistan'ın yaratıcısıdır. Hindistan'ın modernleşmesini sağlayan ve modern Hindistan'ın yaratıcısıdır.

NEHRU ÖLDÜ

Büyük siyasetçinin kaybı, Hint Parlamentosunda "Başbakan öldü. İşçiyim söndü", sözleri ile açtıkları ve milletvekilleri ağladılar

YENİ DELHİ, A.P., A.A. Hindistan'ın başbakanı Nehru dün sabah 6.30'ta New Delhi'de öldü. Nehru'nun ölümü Hint Parlamentosunda büyük bir üzüntüyle karşılandı. Nehru'nun ölümü Hint Parlamentosunda büyük bir üzüntüyle karşılandı. Nehru'nun ölümü Hint Parlamentosunda büyük bir üzüntüyle karşılandı.

CUMHURİYET SENATOSU SEÇİM KAMPANYASI

Atır, AP vaadleri için hedefsiz atışlar, dedi

27 Mayıs geçit resmini C.H.P. ve Y.T.P.'lilerle eden Gümüşpala 31 Senatörlük alacaklarını söyledi

DURUM

NEHRU, günün en büyük devlet adamıdır. Her şeyden önce bir devlet adamıdır. Her şeyden önce bir devlet adamıdır. Her şeyden önce bir devlet adamıdır.

TARIM İŞÇİLERİ TOPLU SOZLEŞME İMZALARKEN TARIM BAKANI AĞLADI

ANKARA, ÖZEL. Tarım bakanı İsmail İnönü, 27 Mayıs günü Ankara'da Tarım İşçileri Toplu Sözleşme İmza Töreni'nde ağladı. İsmail İnönü, 27 Mayıs günü Ankara'da Tarım İşçileri Toplu Sözleşme İmza Töreni'nde ağladı.

SEÇİLEN SEKİZ HEYKELTRAŞIN JÜRİYE SUNDUĞU HEYKELLER

SADIK CALIKIN ESERİ, İSMAIL GÖRÇÜN'ÜN ESERİ, HÜSEYİN GÖZNER ESERİ, HAKKI ATANULUN ESERİ

Amerika, Kıbrıs için ciddi endişe duyuyor

ANKARA, ÖZEL. Amerika Birleşik Devletleri, Kıbrıs adasının statüsü konusunda ciddi endişe duyuyor. Amerika Birleşik Devletleri, Kıbrıs adasının statüsü konusunda ciddi endişe duyuyor.

Tarımın altından hamam çıktı

ANKARA, ÖZEL. Tarım bakanı İsmail İnönü, 27 Mayıs günü Ankara'da Tarım İşçileri Toplu Sözleşme İmza Töreni'nde ağladı. İsmail İnönü, 27 Mayıs günü Ankara'da Tarım İşçileri Toplu Sözleşme İmza Töreni'nde ağladı.

Atatürk heykeli yarışması sergisi halkın ziyaretine açıldı

Yarışmaya katılan eserleri inceleyen jüri, 8 heykeltıraş seçti, bunlara yer ve çevreyi dikkate alarak, yeni kompozisyonlara gilmeleri temennisinde bulundu

ATATÜRK heykeli yarışması sergisi halkın ziyaretine açıldı. Yarışmaya katılan eserleri inceleyen jüri, 8 heykeltıraş seçti, bunlara yer ve çevreyi dikkate alarak, yeni kompozisyonlara gilmeleri temennisinde bulundu.

DÖRT TÜRK DAHA KAÇIRILDI

ANKARA, ÖZEL. Dört Türk daha kaçırıldı. Dört Türk daha kaçırıldı. Dört Türk daha kaçırıldı.

LEFROSA ÖZEL

ANKARA, ÖZEL. Lefrosa özel. Lefrosa özel. Lefrosa özel.

Vergi kaybı önlenirse, dış yardım kolaylaşacak

Planlama Başmüfettişi Timbergen "Vergi gelirlerini arttırmak için gayretlere devam etmeliyiz, plan hedefe ulaştı" dedi

ANKARA, ÖZEL. Devlet Planlama Teşkilatı Başmüfettişi Prof. Dr. Timbergen, vergi gelirlerini arttırmak için gayretlere devam etmeliyiz, plan hedefe ulaştı dedi.

ATATÜRK HEYKELİ YARISIMINA KATILAN ESERLERİN SERGİSİ AÇILDI

ATATÜRK HEYKELİ YARISIMINA KATILAN ESERLERİN SERGİSİ AÇILDI

ATATÜRK heykeli yarışmasına katılan eserlerin sergisi açıldı. ATATÜRK heykeli yarışmasına katılan eserlerin sergisi açıldı.

Devlet Planlama Teşkilatı Başmüfettişi Prof. Dr. Timbergen

Devlet Planlama Teşkilatı Başmüfettişi Prof. Dr. Timbergen, vergi gelirlerini arttırmak için gayretlere devam etmeliyiz, plan hedefe ulaştı dedi.

EK 4: 28 Mayıs 1969 Milliyet Gazetesi

ADRES: Nuruosmaniye Caddesi No: 65 İSTANBUL TELGRAF: MİLLİYET İstanbul POSTA KUTUSU: 492 İstanbul TELEFON: 22 44 10 (Santral)

BUGÜN 12 SAYFA 50 KURUŞ

Milliyet Halk Gazetesi

ÜNİVERSİTE Test Enstitülerinin başkanı Prof. Dr. 59 saat 300 milyar... GÖKSEN DERGHANEŞİ MAHİYUT GÖKSEN

AP Sunayın mesajını tasvip ediyor

ANKARA, ÖZEL 27 Mayıs devrimini yoldanmış dönüştürme... Sunayın mesajını tasvip ediyor...

İsmet Sezgin, Sunayın demeci için şükran dilemiştir... Sunayın mesajını tasvip ediyor...

27 MAYIS TÖRENLERİ KUTLANDI

ANIT - KABİRDE DEVRİM ŞEHİTLERİ İÇİN SAYGI DURUŞU YAPILDI

27 Mayıs Hürriyet ve Anayasa Bayramı dün bütün Türkiye'de, dış temsilciliklerimizde ve Kıbrıs'ta törenlerle kulanılmıştır.

İNÖNÜ: "Gelecek sefer siyasi hakları verirler..."

Tatil önergesi Meclise veriliyor

DURUM TATİL: AP'nin YENİ BİR HATASI

ADALET Bakanlığı Hukuk Meclisi grubu başkanı... Tatil önergesi Meclise veriliyor...

YTP: "Asal idamlarda inönü ile görüşmedi"

ANKARA, ÖZEL 27 Mayıs Hürriyet ve Anayasa Bayramı... YTP: "Asal idamlarda inönü ile görüşmedi"

Asale ise bu konuda Menderes ailesinin talebi olmadan konuşmamaçığını söyledi

ANKARA, ÖZEL 27 Mayıs Hürriyet ve Anayasa Bayramı... Asale ise bu konuda Menderes ailesinin talebi olmadan konuşmamaçığını söyledi

Türk Hükümeti Amerikan Elçisine Cadillac aldı

ANKARA, T.H.A. Orta-Doğu Bölgesi... Türk Hükümeti Amerikan Elçisine Cadillac aldı

AY'A GITMEK İÇİN ENGEL KALMADI

BİS HABERLER SERVİSİ Yeryüzünde döndürülen... AY'A GITMEK İÇİN ENGEL KALMADI

BÜTÜN PARTİ SÖZCÜLERİ TOPLUM POLİSİNİ KINADI

ANKARA, ÖZEL Toplum polisinin Anayasa... BÜTÜN PARTİ SÖZCÜLERİ TOPLUM POLİSİNİ KINADI

Vapur borusunu kesti, yakalandı

HALİL CAPIN DİN Sahabisi polisi... Vapur borusunu kesti, yakalandı

ANİT-KABİRDE DEVRİM ŞEHİTLERİ İÇİN SAYGI DURUŞU YAPILDI

ANKARA, ÖZEL 27 Mayıs Hürriyet ve Anayasa Bayramı... ANİT-KABİRDE DEVRİM ŞEHİTLERİ İÇİN SAYGI DURUŞU YAPILDI

ANİT-KABİRDE DEVRİM ŞEHİTLERİ İÇİN SAYGI DURUŞU YAPILDI

ANKARA, ÖZEL 27 Mayıs Hürriyet ve Anayasa Bayramı... ANİT-KABİRDE DEVRİM ŞEHİTLERİ İÇİN SAYGI DURUŞU YAPILDI

ANİT-KABİRDE DEVRİM ŞEHİTLERİ İÇİN SAYGI DURUŞU YAPILDI

ANKARA, ÖZEL 27 Mayıs Hürriyet ve Anayasa Bayramı... ANİT-KABİRDE DEVRİM ŞEHİTLERİ İÇİN SAYGI DURUŞU YAPILDI

ANİT-KABİRDE DEVRİM ŞEHİTLERİ İÇİN SAYGI DURUŞU YAPILDI

ANKARA, ÖZEL 27 Mayıs Hürriyet ve Anayasa Bayramı... ANİT-KABİRDE DEVRİM ŞEHİTLERİ İÇİN SAYGI DURUŞU YAPILDI

ANİT-KABİRDE DEVRİM ŞEHİTLERİ İÇİN SAYGI DURUŞU YAPILDI

ANKARA, ÖZEL 27 Mayıs Hürriyet ve Anayasa Bayramı... ANİT-KABİRDE DEVRİM ŞEHİTLERİ İÇİN SAYGI DURUŞU YAPILDI

Abdi İpekçi

Abdi İpekçi

